

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 66.

Lördagen den 29 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet O l s s o n, som anförde: Herr talman! Herr Bengtsson i Kullen har med kammarens medgivande riktat till mig följande spörsmål:

1) Anser herr statsrådet, att den sparsamhet, som av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet förordats för kommunerna, bör tillämpas även i fråga om utgifter för folkskoleväsendet?

2) Anser herr statsrådet i så fall lämpligt, att förständiga underlydande myndigheter att förfara varsamt vid åläggandet av sådana anordningar, som medföra stora kostnader för kommunerna?

3) Kan det påräknas, att Kungl. Maj:t vid prövning av kommunala besvär i hithörande frågor tager hänsyn till den sparsamhet, som under nu rådande allvarliga läge är erforderlig?

Vad som inspirerat interpellanten till dessa frågor är ett missnöje nere i Västgötatrakterna, som enligt interpellantens mening är allt mera växande och som vänder sig mot den pågående utvecklingen inom folkundervisningen från varannandagsläsning till vardagsläsning. Den behandling, som härvidlag vederfares församlingarna, är enligt interpellantens bestämda mening av den art, att man mycket väl kan säga, att »deras forna självbestämningsrätt inom vidare gränser är dem fråntagen» och att de »faktiskt i mångt och mycket äro utlämnade åt godtycket». Och än vidare: »genom det brådstörtade och vittomfattande sätt, varpå skolöverstyrelsen nu söker att genom sina inspektörer framföra skolreformen, påföras församlingarna utgifter, som icke stå i något rimligt förhållande till skatteförmågan, utgifter som skulle kunna i väsentlig grad modereras, om de nya skolbyggnaderna icke behövde i en brådskande fart uppföras, utan fördelades på flera år framåt, särskilt med hänsyn till att byggnadskostnaderna för närvarande äro så oerhört högt uppdrivna, ävensom med hänsyn till de oerhörda summor — jag använder fortfarande interpellantens ord — som dragas bort från penningmarknaden och fastbindas räntelösa, om det stora flertalet församlingar i landet skola betungas, med omättligena skuldbördor». Det hela kan inte, menar in-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

terpellanten, sägas harmoniera med riksdagens skrivelse av den 15 juni 1917, som visserligen uttalade sig för folkundervisningens utveckling hän emot vardagsläsning, men likväl torde avsett en mera lugn utveckling under behörigt hänsynstagande till den på varje ort rådande folkstämningen.

Jag förmodar, att det är den ärade interpellantens tro, att dessa energiska omdömen bäras upp å ena sidan av den protestresolution, som antogs på folkmötet i Herrljunga den 22 mars 1919 och som utförligen anföres i interpellationen, och å andra sidan av den exemplsamling av förmenta reformatoriska missgrepp inom Skaraborgs norra och södra inspektionsområden, som likaledes anföres. Det är väl därför i sin ordning, om jag närmare belyser dessa ting, innan jag går att direkt svara.

I.

Det reformatoriska tillvägagångssättet inom Longs, Levene och Sparlösa-Slädene skoldistrikt karakteriseras såsom genomgående vrängt och oförstående. »*Longs skoldistrikt* åläggas», säger interpellanten, »av Skara domkapitel på yrkande av vederbörande inspektör att höstterminen 1919 införa vardagsläsning i skolorna. Klagomål anföres hos högre rätt, vari församlingen förklarar sig intet ha att invända emot vardagsläsningen, om blott anstånd gäves med dess införande ännu ett eller helst två år intill hösten 1921. Någon moderation från skolöverstyrelsens sida visades icke, utan yrkade denna på omedelbart införande, vilket ock blev domen. Borde manne icke i ett sådant fall som detta något medgivande lämnats åt församlingen utan ringaste skada för den sak, det var fråga om?» tillägger interpellanten.

Fallet i fråga är synnerligen vackert som exempel på de fall, där synen beror på sinnelaget. Den 5 juli 1918 hemställde folkskolinspektören i skrivelse till skolrådet om sådan förändring av distriktets skolväsen, att folkskolans såväl som småskolans båda avdelningar, vilka undervisades på skilda tider, måtte från samma års hösttermin undervisas samtidigt, varigenom folkskolan skulle erhålla typen litt. E, — d. v. s. fyra årsklasser med en lärare för alla jämte heltidsläsning — och småskolan typen litt. b, — d. v. s. två årsklasser — med en lärarinna för båda jämte heltidsläsning. Framställningen behandlades först vid årets oktoberstämma och möttes med rent avslag. Det fanns således inte då någon önskan om uppskov. Den 9 november anhöll inspektören hos domkapitlet, att församlingen måtte åläggas införa den föreslagna anordningen från och höstterminen 1919. Domkapitlet beslöt i enlighet härmed, och sedan församlingen anfört besvär, fastställdes beslutet av Kungl. Maj:t.

För mig hör denna utgång till de självklara sakerna. När folkskolinspektören gjorde sitt första yrkande var barnantalet 35 i folkskolan och 18 i småskolan; det är för närvarande respektive 31 och 19 och således alldeles som avmätt för de föreslagna typerna. Distriktet har en ringa utsträckning, och skolorna ligga centralt, och man kan där-

för inte säga att barnen ha några orimligt långa skolvägar. Enligt undersökning år 1918, som verkställdes av inspektören med hjälp av läraren och en skolrådsledamot, visade det sig, att 2 barn i folkskolan och 2 i småskolan hade visserligen över 3 men ej över 4 km:s väg till skolan; alla de övriga bodde på ett avstånd av högst 3 km. Och skollokaler voro fullt tillräckliga att rymma alla barnen samtidigt. Jag bör kanske tillägga en sak, som borde kunna göra ett visst intryck på den ärade interpellanten: Oktoberstämman 1918 visste att det hela inte skulle komma att kosta distriktet ett enda öre.

I fråga om *Levene skoldistrikt* är interpellantens framställning följande: »I Levene skoldistrikt, där hittills verkat 3 lärarekrafter, 2 i folk- och 1 i småskolan, skall införas vardagsläsning, vilket nödvändiggör fördubblandet av lärarpersonalen samt byggande av tre nya småskolor, en folkskola (Litt. B) med en lärare och en lärarinna samt en dito (Litt. E) med en lärarinna. Nuvarande skolbyggnaden slopas såsom olämplig, och virket i den kan ej skattas upp till något avsevärt högt värde. Det blir i stort sett nybyggnad av samtliga lokaler, lärarebostäder och uthus, inköp av nya tomtplatser, planeringar och dräningar, vilket i dessa tider ej kan avlöpa för mindre än 150,000 kronor, *lågt taget*. Ett amorteringslån på 40 år å detta belopp kräver i årlig amortering 3,700 kronor och i ränta efter 6 % första året 9,000 kronor, summa 12,750 kronor. Till de nuvarande lokalernas och bostädernas uppvärmning åtgår bränsle av 1,500 kronor. Blir antalet av dessa fördubblat, så avlöper det icke för mindre än 3,000 kronor per år. Tillkommer ytterligare distriktets bidrag till lärarelöner, skolmaterial för 6 skolavdelningar, städerskor för 5 skolbyggnader på skilda platser, reparationer m. m. så är man uppe i ytterligare 2 å 3 tusen kronor. Detta blir en sammanlagd summa på inemot 19,000 kronor årligen, vilket på distriktets 2,070 beviljningskronor gör minst 9 gånger beviljningen.»

Det oroande intryck av nästan onödigt bortkastade tiotusental som man får, när man hör detta, skärpes ytterligare av framställningens form, som låter en förmoda, att saken inte bara redan är klar, utan att det just är förslaget om ändrad skolform, som är skuld till alltsamman. Jag vill inte gärna trötta, men när det nu ligger så, att missnöjet eller förtrytelsen eller vad man vill kalla det nere i Västergötland uppenbarligen livnäres av denna sorts framställningar, är det nödvändigt, att något mera ingående syssla med Levene skoldistrikt.

För att få en rätt föreställning om Levene skolförhållanden bör man ha kännedom om följande: I församlingen, som har ett invånarantal av nära 1,300 personer, finnes bara en folkskola, i vilken det undervisas ett 90-tal barn. Vid skolan äro anställda två lärarkrafter, som vardera undervisa endast en av skolans klasser varannan dag. Församlingen har vidare en småskola, inrymd i samma byggnad som folkskolan och med endast en lärarinna, som ensam har att undervisa 61 barn, vilka givetvis äro fördelade på två avdelningar och gå i skolan varannan dag. Den ena folkskolesalen är av gamla typen: ganska rymlig men med en takhöjd av blott 2,9 m. samt fönster place-

Svar på
interpellation.
(Forts.)

rade på såväl främre väggen som på båda sidoväggarna, varjämte taket stödes av fyra stolpar, som man anbragt i rummets mitt. Den andra folkskolesalen och småskolans lärosal ha båda dimensionerna $5 \times 7,5$ m. samt likaledes 2,9 m:s takhöjd och lämna i själva verket inte nödigt utrymme åt mer än 21 lärjungar vardera. Till salarna höra kapprum, av vilka de två mindre ha en golvyta av vardera 9,2 kvm., tillräckligt alltså för högst 18 barn. Den mindre folkskolesalen har visserligen tre fönster, men det ena är förbyggt av en förstugukvist, och då rummet vetter mot norr, är belysningen synnerligen otillfredsställande. Bostad för småskolläraryninnan finnes inte. Folkskollärares och folkskollärarynnans bostäder äro båda belägna på vinden ovan skollokalerna samt ha gemensam trappuppgång och svale. Lärarbostaden, som består av tre rum och kök, har en sammanlagd golv- yta av ungefär 67 kvm. Två av rummen ha snedtak med en höjd av 2,7—2 m. Köket, som är beläget så, att det skiljer det ena rummet från de båda andra, är i själva verket en vinkelformig vindskrubb med mer än halva taket sluttande brant ned till en höjd av endast 1,2 m. Fönstret är utbyggt i en s. k. kupa i ena hörnet av snedtaket. Bostaden måste betecknas som i alla avseenden olaglig.

Denna lokalernas mindre tillfredsställande beskaffenhet har sedan länge föranlett framställningar till skolrådet. Vid kyrkoherde- installationen år 1914 påpekade dessutom biskopen från predikstolen, att småskollärarynne- bostad saknades och att folkskollärarynne- bostaden var otillfredsställande. År 1915 påyrkades av dåvarande folkskolinspektören Karlgren uppförandet av lärarebostäder, men förslaget avvisades. Sommaren 1918 hemställde den nuvarande inspektören i skrivelse till skolrådet, att detta måtte »snarast låta verkställa utredning och utarbeta förslag till omorganisation av distriktets skolväsen i syfte att i skolorna införa heltidsläsning». Samtidigt framkastade han tvenne alternativa förslag till lösning, som visserligen båda krävde en ökning av lärarpersonalens antal från nuvarande 3 till 6. Därjämte framhölls nödvändigheten av att i varje fall föranstalta om ändamålsenligare lokaler, särskilt i fråga om bostäderna.

Förslaget, som ju närmast avsåg en utredning, föranledde församlingen att utse tvenne personer, som finge i uppdrag att underhandla med folkskolinspektören. Den ene av dessa var herr Bengtsson i Kullen. Vid den konferens, som härefter ägde rum, överens- koms, att församlingen skulle få ett helt år på sig att utarbeta ett lämpligt organisationsförslag och att detta förslag skulle föreläggas oktoberstämman år 1919. Utredningen blev emellertid ej verkställd i enlighet med denna överenskommelse, utan församlingen beslöt vid kyrkostämman den 17 oktober i fjol att med anledning av skolöverstyrelsens cirkulär från samma års maj månad angående lämnande av uppgifter för verkställande av den av riksdagen anbefallda utredningen rörande halvtidsläsningen m. m. hemställa om anstånd med skolfrågan »till dess skoldistriktets gränser blivit definitivt ordnade». Med anledning härav framhöll inspektören för skolrådet sistlidna 15 november, att det i första hand berodde på församlingen själv, om den ville få till stånd förändring av skoldistriktets gränser, att möj-

lighet härtill förefunnes genom lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning den 13 juli 1919, samt att den begärda utredningen eventuellt borde omfatta jämväl sådan gränsreglering. Slutligen hemställde han, att den till oktober utlovade utredningen måtte föreligga till nästföljande maj månad. På denna punkt befann sig Levene skolfråga, när interpellationen framställdes.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

I *Sparlösa-Slädene* angränsande skoldistrikt finner interpellanten förhållandena vara enahanda med Levenes. »Där måste 1 folkskola och 2 småskolor ombyggas», säger han, »samt 2 folkskolor och småskola med tillhörande bostads- och uthus nybyggas, allt för en kostnad, som icke torde i någon större mån stå efter kostnaderna för Levene distrikt, och detta i en församling som blott har att räkna 1,320 beskattningsbara bevilningskronor. Där stannar det icke ens vid tio gånger bevilningen per år.»

Den ärade interpellanten har rätt i så måtto i sin jämförelse, att skollokalerna i Sparlösa-Slädene äro delvis otjänliga och distriktets enda folkskola överbefolkad. Till folkskolestadiets fyra klasser höra enligt senaste statistik 93 barn. Då detta lärjungeantal ansetts för högt för skolans enda lärarkraft, har man fördelat första klassens elever på distriktets tre småskolor, varigenom såväl dessa som folkskolan blivit treklassiga. Den senare har i alla fall ett barnantal av 72, under det småskolorna ha respektive 32, 29 och 18 barn. Samtliga skolor äro varannandagsläsande. Mot folkskolans lokaler är mindre att anmärka. Två av småskolorna, de i Ulvstorp och Slädene, kampera emellertid i så eländiga lokaler, att folk säger, att man väl säl-lan ser maken. Skolrummen äro små med omkring 2 m:s takhöjd och med ett fönster å vardera av tre väggar. Barnen i Ulvstorps skola sitta hopträngda på långbänkar. Kapprum saknas, varför även ytterkläderna måste hänga inne i det lilla osunda rummet. Bostadslägenheterna, som bestå af rum och kök, äro i fråga om utrymme det minsta möjliga och sakna tambur, skafferi och särskild köksgång. Köket i Slädene småskola är enligt beskrivning endast en dyster skrub, och taket i den lilla bostaden är så lågt, att en medelstor person nätt och jämt kan stå rak.

Men förhållandena inom detta skoldistrikt äro i så måtto olika, att folkskolinspektörens förslag mottagits med mycken förståelse. Vid ett sammanträde, som denne i början av fjolåret hade med skolrådet, dryftades byggnadsfrågan ingående, tomtplatser besågos, och en plan för förändringarna uppgjordes. Skolrådet var fullt på det klara med omöjligheten att bibehålla de nuvarande lokalerna i oförändrat skick såväl som om nödvändigheten att få till stånd en ny organisation. I oktober fattade också kyrkostämman beslut om fullständig förändring av det nuvarande skolväsendet i enlighet med förslag, som gjorts upp av dess egna kommitterade samt innebärande ny- eller ombyggnader för alla skolorna, anställande av två nya lärarkrafter för folkskolan samt fullständig heltidsläsning. Beslutet var principiellt, och tiden för dess genomförande har ännu ej bestämts.

Jag skulle kunna stanna här och säga att detta är detta. Jag

Svar å
interpellation.
(Forts.)

vet inte, om jag varit allt för mångordig, men jag har på de olika punkterna velat komma till tals med verkligheten. Den ärade interpellanten är inte nöjd med den nuvarande skolordningen i Skaraborgs läns norra inspektionsområde. Reformerna framtingas där på ett sätt, som han anser sig med skäl kunna beteckna som förgärlig. Ja, missgreppen växa ut i hans ögon och ta dimensioner, som hota den gamla folkfriheten. Man har då en viss rätt att vänta, att de exempel, som han tager ur det levande livet, skola återspegla detta. De böna åtminstone i någon mån illustrera det påtalade godtycket och den likaledes påtalade brådslande farten. Men går man till verkligheten, vad finner man? I Long: en skolreform utan besvär och utan kostnader. i Sparlösa-Slädene: ett skolråd, som i lugn och ro kommer underfund med att den gamla ordningen är ohållbar, och i Levene — ja, i Levene är ju inte perspektivet i allo glädjeväckande för Levenebornas del, men man har dock under de gångna åren haft att glädja sig åt en långmodighet, som man gärna kunde uppskatta litet mera. Och när man under så många år försummat att göra sin plikt, så förmodar jag, att man varit fullt medveten om risken.

*

Men det låter ju tänka sig, att exemplen äro illa valda och att de starka omdömena således ändå kunna ha fog för sig. Interpellanten säger själv, att »ingen må nu tro, att detta är några enstaka fall, ty i själva verket är det så, att liknande förhållanden möta oss i församlingarna runt omkring å Västgötaslätten». Det är därför inte mer än rätt att se efter, hur landet ter sig, när det kartlägges ur denna synpunkt.

Som en anmärkning i förväg måste nämnas att Skaraborgs län i skolhänseende hör till de mest efterblivna — för att inte säga, att det är det mest efterblivna. På 10,000 invånare räknar hela riket 40,7 lärare och lärarinnor, men Skaraborgs län räknar endast 34,6 d. v. s. den lägsta siffran. Av den svenska landsbygdens samtliga skolor äro 37,3 % halvtidsskolor, men i Skaraborgs län äro de 74,4 % — med procentuellt flera halvtidsläsande folkskolor inräknade än i någon annan del av landet. Och detta är så mycket märkvärdigare, som förutsättningarna äro de bästa. Skaraborgs län är som bekant till största delen en bördig trakt med en befolkning, vars ekonomiska villkor inte få mätas efter det ringa antalet bevillningskronor. Landet är till stora delar ganska tätt bebyggt, kommunerna äro små — vilket bl. a. framgår däraf, att det inspektionsområde, som här närmast är på tal, räknar inte mindre än 158 skoldistrikt — och skolvägarna äro följaktligen i det stora hela ingalunda allt för långa. Det är huvudsakligen blott i områdets norra del, som församlingarna äro stora, skogiga och glest befolkade och skolvägarna därför ofta rätt besvärliga. Men nu är det så egendomligt, att uppe i den delen möter heltidsläsningen inte något större motstånd; tvärtom är den sedan länge tillämpad i många skolor, ja, i Mariestads hela kontrakt, som omfattar ett 20-tal skoldistrikt, har man heltidsläsning i alla skolor med undantag av fem. Det är i den delen av Skaraborgs norra

inspektionsområde, som tillhör den egentliga Västgötaslätten, som halvtidsläsningen rotat in sig på verkligt allvar, och det är således i den ärade interpellantens hemtrakt, som man måst gå omkring och leta för att finna heltidsskolor.

Svar å
interpellation.
(Fort.)

När den nuvarande folkskolinspektören tillträdde sin befattning i slutet av år 1917 funnos inom områdets landsbygdsdistrikt 230 folkskolor och mindre folkskolor samt 219 småskolor. Av de förra voro 174 halvtidsläsande och blott 56 heltidsläsande, av de senaste hade 98 halvtidsläsning. Vid 1919 års slut hade ställningen förändrat sig så, att av landsbygdens 234 folkskolor och mindre folkskolor 150 voro halvtidsläsande och 84 heltidsläsande och av de 221 småskolorna hade nu endast 70 halvtidsläsning. D. v. s. procenten av de halvtidsläsande folkskolorna och mindre folkskolorna hade sjunkit från 75,6 till 64,1, och slår man alla skolorna samman, hade de halvtidsläsande minskats med 52 och de heltidsläsande ökats med 58.

Hur hade nu denna förändring kommit till under dessa tvenne år? Får man tro folkskolinspektören hade den till större delen åstadkommit genom fredligt samarbete mellan honom och vederbörande skolråd. »Visserligen», säger han, »kan jag knappast påvisa något fall, då de senare fullkomligt självmant tagit initiativ till halvtidsläsningens avskaffande, utan har man alltid avvaktat förslag från folkskolinspektören. Men när sådant förelegat, har det ofta mottagits med stort tillmötesgående och beslut om heltidsläsning fattats fullt frivilligt. Vid andra tillfällen åter har man visserligen ställt sig en smula misstänksam mot den nya ordningen men dock efter personliga överläggningar med undertecknad lojalt och utan knot fogat sig efter vad man funnit vara lag och förordning.» Ser man saken mera utifrån, så finner man, att i fråga om 9 skoldistrikt hade tvångsätgärder måst tillgripas i form av frågans hänskjutande till domkapitlet. Av dessa ha 4 böjt sig för domkapitlets åläggande, men 5, nämligen Öttum, Söne, Acklinga, Long och Stenum ha anfört besvär hos Kungl. Maj:t. I *intet* av dessa fall har förändringen nödvändiggjort omedelbara om- eller nybyggnader, och i fråga om de förändringar, då heltidsläsning införts bara efter yrkande av folkskolinspektören, ha endast i 3 fall behövt förekomma byggnadsätgärder. I det ena av dessa gällde det blott att dela en stor skolsal mitt itu, i det andra att verkställa en tillbyggnad i vinkel mot det gamla skolhuset och i det tredje att uppföra en ny skola.

Men vid sidan om dessa skolförändringar, som redan trätt i tillämpning under åren 1918—1919, ha många andra blivit beslutade, fastän de ännu icke blivit verkställda. Det rör inte mindre än om ett 90-tal folk- och småskolor, fördelade på 55 skoldistrikt. I det överväldigande flertalet fall ha besluten om heltidsläsningens införande kommit till frivilligt. Endast i fråga om 9 skoldistrikt har åläggande begärts och erhållits och endast i 2 fall (Medelplana och Rackeby) ha vederbörande — ehuru utan framgång — vädjat till Kungl. Maj:t. Båda dessa fall avsågo förändringar, som *icke* komma att i och för sig nödvändiggöra om- eller nybyggnader; i fråga om de övriga ställer sig saken sålunda: Häggesleds folk- och småskola: ingen byggnad be-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

hövlig för heltidsläsningens skull (respittid 1 år); Trässbergs småskola: ingen byggnad, folkskolan: tillbyggnad (respittid 3 $\frac{1}{2}$ år); Saleby småskola: ingen byggnad, folkskolan vid kyrkan: tudelning av en skolsal samt kapprum och folkskolan i Lanna: uppförande av småskola (respittid nära 2 år); Härjevad: uppförande av småskola (respittid 3 $\frac{1}{2}$ år); Skånings-Åsaka: uppförande av lokaler för en folkskoleavdelning (respittid 2 $\frac{1}{2}$ år); Fröjered: uppförande av lokaler för en folk- och småskoleavdelning (respittid 3 $\frac{1}{2}$ år); Öttum: folkskolebyggnad (nära 3 års respittid).

Det faller i ögonen omedelbart, att det varje gång är fråga om respittid och att i samtliga de 7 fall, där man gått till kungs, det inte alls varit tal om någon byggnadsskyldighet utan endast införande av heltidsläsning med de lokala resurser, som redan varit för handen.

Jag vill inte vara ovänlig, men jag måste ju säga, att inte kan man känna igen interpellantens framställning i det här. Jag ser ingenstans den bryska och pockande folkskolinspektören, som har så brått med de nya skolförmerna, och jag ser inte de många betungande församlingarna. Men jag ser en del människor som inte vilja veta av heltidsläsningen, vilket är någonting annat.

II.

Det förefaller mig, som om den ärade interpellanten glömt bort en gammal och god regel, nämligen att i världsliga ting inte tro mera, än det finnes skäl för. Men därmed är väl inte interpellationen avfärdad i sin helhet. Det låter ju ytterligare tänka sig, att grundsynen är riktig, även om bevisföringen inte är det — att denna senare egentligen gått vid sidan om och kommit bort sig i onödiga vidlyftheter. När jag under de senaste månaderna talat med folk från interpellantens hembygd eller läst inlagor i ärendet där nereifrån, har jag funnit, att man ändå alltid till sist fallit tillbaka på samma åskådningar, som kommo fram i den s. k. Herrljungaresolutionen. Vid sidan om de ekonomiska synpunkterna, d. v. s. att vardagsläsningen krävde fördubblat antal lärarekrafter och ett ständigt växande antal nya skolbyggnader med tillhörande materiel och bränsle och att de nuvarande oerhört höga byggnadskostnaderna gjorde det till ett rent slöseri att nu företaga nybyggnader o. s. v. — vid sidan om detta innehöll denna resolution även punkter av mera, låt mig säga, programmatisk natur.

»Då landsbygdens barn», heter det i interpellantens referat, »under de från skolan lediga dagarna böra fostras till ett nyttigt arbetsliv och läras att älska sina fäders yrke samt genom ett produktivt arbete hjälpa dem att fylla de betungande krav, som statsmakten numera ställer på jordbrukareklassen;

då tillika barnens hälsa äventyras, om de tvingas att dagligen i ur och skur vandra långa vägar till skolan, där de sedan få sitta mången gång genomvåta, och därtill under sin uppväxttid äro hänvisade till enbart torr föda;

då det i mindre bemedlade hem även är förenat med stora svå-

righeter att dagligen utrusta barnen med dylik matsäck och därjämte förse dem med nödiga kläder och skodon till ombyte;

då ett hänsynslöst genomdrivande av vardagsläsningen, sådant det nu pågår, väcker ett allmänt och berättigat missnöje, samt dessutom förvisso kommer att resultera i en högst oregelbunden skolgång, enär ett stort antal barn helt enkelt icke kunna dagligen besöka skolan;

då varannandagsläsningen, rätt ordnad, bör kunna giva ett lika gott resultat som vardagsläsningen med sitt hopande av upp till 4 klasser och läxlag dagligen»; så avger man »en bestämd protest mot det ensidiga skolintresse, som, utan blick för det praktiska livets krav och utan hänsyn till de oöverstigliga svårigheter som kastas fram i vår väg, vill med maktspråk genomdriva en skolreform, som väl kan vara lämplig för städer, köpingar och tätt bebyggda samhällen, men icke för den jordbrukande befolkningen på landsbygden», och så yrkar man till sist, »att landsbygdens församlingar givas rätt att i sina skolor bibehålla den s. k. varannandagsläsningen.»

Mycket hänger således på, om man var på rätt väg i Herrljunga den 22 mars år 1919.

Ur de anförda punkterna kan man genast föra bort den om missnöjet. Ty att en sak väcker missnöje är i och för sig inte dömande, och ett missnöje blir heller inte berättigat, därför att den missnöjde själv säger det. Det ser vidare ut, som om talet om de långa vägarerna i ur och skur och om barnens hälsa och den högst oregelbundna skolgången skulle kunna slå följe. Det är just inte många ställen i vårt land, där det gällt att byta ut den ena lästiden mot den andra, där inte det talet varit uppe. Och ändå har det var gång kommit på skam, ja, man har t. o. m. kunnat visa fram exempel på, att skolförsummelserna blivit färre i och med heltidsläsningen — och således hälsan bättre, i den mån denna låter avläsa sig i skolförsummelserna. Att det finnes långa vägar till skolan här och där och att väderleken många gånger kan vara sådan, att var man drar sig för att släppa ut sina barn, det är en annan sak, som inte mycket väger i diskussionen om skolformerna inom Skaraborgs läns norra inspektionsområde. Av en helt annan betydelse är punkten, som säger, att landsbygdens barn under de från skolan lediga dagarna böra fostras till ett nyttigt arbetsliv och hjälpa sina föräldrar genom produktivt arbete, ty den vänder sig mot hela vårt nuvarande skolväsen. Den moderna folkskolan bygger ju på den enkla men sekelgamla erfarenheten, att den kunnige är bättre rustad för livet än den okunnige, han må sedermera placeras var som helst — inom jordbruk eller statsförvaltning. Erfarenheten har vidare lärt oss, att livet inte bara blir lättare utan också rikare och bättre, om de goda anlag och fallenheter, vi människor möjligen ha, få utveckla sig och komma till sin rätt. Det är inte meningen att gå vidare och säga några djupsinnigheter i dessa ting, men jag måste tillägga, att även om »den kunnige» och »den bildade» och »den välartade» äro relativa begrepp, så har dock varje tid sina minimimått, som äro nödvändiga för det helas väl. Ty efterblivna inom olika områden äro alltid som

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

grus och småsten i samhällsmaskineriet. Så har man provat och funnit, att dessa minimimått låta bäst tillägna sig i en viss ålder, och så har man anslagit den åldern åt det arbetet. Men nu komma Västergötlands slättbor och säga, att i denna samma ålder ska barnen också ägna sig åt produktivt arbete och hjälpa till att fylla de betungande krav, som statsmakten ställer på jordbrukarklassen. Man frågar: varför just jordbrukarklassen? Vad är det som i detta avseende skiljer våra jordbrukare från medborgarna i städer, köpingar och tät bebyggda samhällen? Gå de senare fria från bördor till staten? Eller äro deras barn sämre? Skulle de inte också kunna ägna sig åt produktivt arbete och hjälpa till i krävande situationer? Vore resolutionen i denna punkt riktig, då vore de sista 50 årens utveckling inom folkskoleväsendet oriktig och förfelad, ja, man skulle bli allvarligen uppkallad av denna kritik. därest man inte hade den lugnande förnimmelsen, att hela talet om att »landsbygdens barn under de från skolan lediga dagarna böra fostras till ett nyttigt arbetsliv och läras att älska sina fäders yrke» i *många fall* inte är någonting annat än en vacker drapering kring det mera enkla och rättframma förhållandet, att i dag måste store bror eller stora syster stanna hemma för att se till de andra ungarna.

*

För ett par månader sedan hade jag nöjet att mottaga en deputation i annat ärende från en av Västgötaförsamlingarna. När själva ärendet var över, lät jag samtalet glida in på skolförhållandena, och det dröjde inte länge, förrän jag fick klart för mig, att hela deputationen, inklusive ministern, var av den bestämda mening. att ordnade man bara varannandagsläsningen rätt, så skulle den ge lika goda resultat som vardagsläsningen. För några veckor sedan hade jag besök av en gammal välvillig och verksam Skaraadjunkt, som på gamla da'r återgått till näringarna; han hade samma orubbliga mening, att ordnade man bara varannandagsläsningen rätt, så skulle den ge lika goda resultat som vardagsläsningen.

När jag första gången hörde denna argumentering, vill jag viligt erkänna, att jag tänkte, att nu tror man sig vara listig. Det är en fint i diskussionen och man tror, att det skälet räcker längre än de långa vägarna i ur och skur och den torra födan under uppväxttiden. Jag har sedermera kunnat kontrollera, att det är en verklig folkmening detta, som visserligen är illa grundad och inte mycket respektabel men som i alla fall måste tagas på fullt allvar.

Man frågar då omedelbart: äro åtta månader inte mera värda i skolan än fyra? Och är det verkligen möjligt att på fyra månader hinna lika mycket som på åtta? Tänker man efter lite', så finner man ju, att fullt så enkelt ligger ändå inte saken, och man frågar vidare: om man här i Stockholm kan hinna lika mycket på tre dagar som på sex, varför läser man då hela veckan? Det vore snällt och vänligt, om den ärade interpellanten ville förklara denna märkvärdiga tanklöshet. När man så hör av folkskoleinspektörerna, att varannandagsläsningen alltid är nära förknippad med dåligt skolvä-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

sen i det hela — skolgången dålig, skollokalerna dåliga med det ena vanligen sämre än det andra — så undrar man, vad det kan vara, som på denna punkt så alldeles förvillat de goda människorna nere i Västergötland. Jag tror, att förklaringen är mycket enkel. I någon av inspektörernas berättelser för något år tillbaka heter det på ett ställe, att »kristendomsundervisningen i varannandagsskolan är ett kapitel för sig och ett övervägande sorgligt kapitel». För att hinna med *något* av lärokursen är nämligen läraren nödsakad att ge rätt försvarliga hemläxor, och det nyttiga arbetsliv, som barnen enligt Herrljungaresolutionen böra fostras till under de från skolan lediga dagarna, det består ofta i en pluggläsning av katekes och biblisk historia, som är lika intensiv som den är meningslös. Det är den verkliga historien om katekesen som ett rinnande vatten. Men för det enklare sinnet är detta själva summan av skolans mening. Det är så, som det bör vara. Ty på räkenskapsens olika dagar, då är det ju katekes och då är det biblisk historia och just ingenting annat. Och så växer det fram en föreställning om att varannandagsläsningen, som ur andra synpunkter är så tilltalande bekväm och billig, mycket väl kan ge lika goda resultat som vardagsläsningen — barnen ur varannandagsskolorna äro minnsann lika slängda i katekesen som alla andra.

Det är uppenbart, att Herrljungaresolutionen vilar på en missuppfattning. När man så envist håller på varannandagsläsningen, så är det därför, att man lever i den tron, att hemläxorna kunna ersätta arbetet i skolsalen. Men det är inte så, att det är här som felet ligger. Den utveckling av barnens anlag och färdigheter, som skolan avser att vinna, den vinnes endast genom övning. Men övning tar tid, och timmarna bli ju dubbelt så många i vardagsskolan. Det är de gemensamma trägna övningarna i schemats olika ämnen, som dessutom ge det vetande, som är den bestående vinsten från skolären. Ty utanläxorna falla av i stora flak så småningom, och har skolan inte gett någonting annat, så har skolan inte gett någonting.

III.

Efter den framställning, som jag lämnat i det föregående, faller det slutliga svaret nästan av sig självt. Herr Bengtsson i Kullen ville veta, huruvida finansministerns cirkulärskrivelse år 1918 om sparsamhet i kommunernas hushållning även borde tillämpas i fråga om utgifter för folkskoleväsendet och om så vore, huruvida ecklesiastikministern då ville taga konsekvenserna för sitt vidkommande. På de frågorna kan jag visserligen svara ja, ty omtanke och sparsamhet böra gälla en kommuns samtliga utgifter, men jag kan inte svara ja på interpellationen. Vore denna fullt logisk, skulle den mynna ut i frågor av ungefär följande innehåll: Kan det påräknas, att Kungl. Maj:t griper in och stoppar den utveckling från varannandagsläsning till vardagsläsning, som håller på som bäst inom Skaraborgs län? Och kunna vi således förvänta att under alla omständigheter få behålla våra gamla skröpliga skollokaler? På de frå-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

gorna svarar jag obetingat nej, och jag gör det inte bara på grund av min egen syn på dessa ting. För tre år sedan skrev nämligen riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde en utredning om hur man skulle gå till väga för att få en »planmässig inskränkning i användandet av mindervärdiga skolformer under strävan mot fullt införande av heltidsläsning». I sin motivering förklarade riksdagen, att den visserligen inte tänkte sig att heltidsläsningen skulle på en gång kunna fullt genomföras men dock ansåge, att den kunde införas i vida flera fall än nu är förhållandet. »Det synes därför, heter det, vara påkallat, att åtgärder vidtagas för åstadkommande av en snabbare utveckling härutinnan. I sådant hänseende synes det riksdagen böra fastslås, att halvtidsläsningen icke får vara regel utan att det skall i varje särskilt fall framläggas giltiga skäl, som av folkskolöverstyrelsen godkännes, om denna skolform skall få bibehållas.» Och vidare: »Det bör icke utan särskilt giltiga skäl få tillåtas föräldrar eller arbetsgivare att hålla barnen från den undervisning, som stat och kommun med stora kostnader anordnat. Likasom barnen enligt nuvarande lagstiftning icke kunna med försummande av sin skolgång användas i industriellt arbete, lika litet böra de, såsom nu dock ofta är fallet, få försumma skolan för att biträda med jordbruksarbete. Undantag bör dock medgivas föräldrar i fråga om att begagna sig av barnens arbete en eller annan dag exempelvis vid skördetid.»

Det svar, som bör givas, är således redan givet för tre år sedan. För egen del vill jag endast tillägga ett par ord, som denna kammarer gjorde till sina egna år 1914: »Rättvisa mot barnen kräver, att de icke bliva sämre ställda med hänsyn till sin skolundervisning, därför att de äro fattiga eller blivit födda i avlägsna bygder; barnens rätt till undervisning måste på allt sätt värnas.»

Vidare yttrade:

Herr Bengtsson i Kullen: Herr talman! Jag skall först be att på sedvanligt sätt få till herr statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet framföra mitt tack för svaret. Jag kan dock icke annat än beklaga, att jag icke på förhand fått tillfälle att se detsamma. Begäran härom har nämligen framställts men blivit avslagen. Herr statsrådet har ju haft fyra månader och två dagar på sig för avgivande av sitt svar, men har jag icke ens kunnat få fyra timmar för att bemöta detsamma.

När man nu har hört herr statsrådets svar kunde man ju få den uppfattningen, att förhållandena skulle vara mycket bedrövliga i de i min interpellation relaterade fallen. Så är dock, det vågar jag verkligen påstå, icke förhållandet. Den utredning herr statsrådet presterat, är nämligen ensidig och icke allsidig. Här har man endast låtit höra folkskoleinspektörer och skollärare men gått förbi de viktigaste faktorerna, nämligen församlingarna och skolråden.

Frågan om huruvida vardagsläsningen eller varannandagsläsningen är den lämpligaste på landsbygden har ju varit föremål för mycken diskussion. För min del har jag den uppfattningen, att var-

annandagsläsningen om den är rätt ordnad, kan på landsbygden lämna lika gott och bättre resultat än vardagsläsningen. Jag tänker nu närmast på den s. k. E-skolan där en lärare på en dag skall undervisa fyra klasser. En sådan undervisning kan väl icke bli bättre, än om samma lärare hade två klasser och barnen finge gå i skolan varannan dag. I städer, köpingar och andra tät bebyggda industrisamhällen är det däremot alldeles på sin plats, att det införes vardagsläsning. Där äro förhållandena helt annorlunda; barnen ha icke långt till skolan och ha icke heller det arbete att biträda i hemmen, som de i många fall måste utföra på landsbygden.

Vad gagnar det för övrigt att driva fram just denna fråga med en sådan brädska, när det är erkänt att det för närvarande råder en så stor lärarbrist? Här finnes ju i detta land en lärarbrist, som kan uppskattas till mellan två och tre tusen lärarkrafter. Varför då forcera? Och varför bygga lärarbostäder, när man icke har några lärare, som kunna bo där? Det visar sig ju dagligen, då det annonseras efter lärare i tidningarna, att det icke finnes några sådana att tillgå.

Vad beträffar exemplet från Longs socken ber jag att få nämna en sak. Det sades här, att det icke varit några särskilda utgifter inom den socknen, och det har ju icke heller sagts i min interpellation, att det skulle ha varit. Det är det sätt, varpå vardagsläsningen blivit införd, som enligt min åsikt icke varit lämpligt. I skrivelse den 5 juli 1918 begärde folkskoleinspektören, såsom förut är sagt, att socknen skulle inrätta vardagsläsning till den 15 augusti samma år. Longs socken hade alltså 40 dagar på sig för att vidtaga denna förändring. Hur kan det vara möjligt att på 40 dagar besluta en sådan sak, om det skall gå lagligt tillväga. För att kunna besluta härom måste kyrkostämman hållas, och en sådan hinner icke utlysas på denna tid, när man som i Longs kyrka icke har predikan mer än varannan söndag. Det tar ju tid att få kungörelsen utfärdad och uppläst i laga tid före stämmans hållande, och efter stämman är det ju klagotid. Jag skulle vilja tillråda herrar folkskoleinspektörer att trots sin stora lärdom ytterligare reparera denna med en kurs i svensk kommunalkunskap.

Angående Levene socken, min egen, vill jag säga, att vi där icke ha någonting emot att avhjälpa de brister, som möjligen kunna förefinnas, men vad vi haft mycket emot, är att forcera arbetet allt för fort. Det har ju varit en sådan dyrtid, att man tyckt, att man icke utan att det varit nödvändigt velat göra för stora byggen och reparationer.

Ett fall som jag nämnt i min interpellation men som herr statsrådet gick fullständigt förbi, var fallet Luttra. Det var väl tämligen belysande och borde väl därför ha framhållits lika väl som de andra. I Luttra var det så, att det nödvändigt skulle byggas en skola. Saken drevs igenom, passerade alla instanser, och så byggdes skolan. Då lärarinnan sedan skulle samla sin barnskara, var det, som jag sade i interpellationen, summa summarum två stycken barn, två första året och två andra året. Sedan steg antalet verkligen på grund av tillfälliga inflyttningar något. Jag tror dessa två barn kos-

Svar å interpellation. tat staten och kommunen oerhört mycket, och så brådskande hade det väl icke varit i det här fallet.

(Forts.)

Det tycktes framgå av herr statsrådets svar, att det icke är på så många ställen, som sådana yrkanden framkommit. Jag skall dock be att här ytterligare få taga fram ett fall ifrån Kinne-Vedum. Fallet är mycket belysande. Det har yrkats på att där skall uppföras skollokaler för en kostnad av cirka 170,000 kronor, och detta i en så liten socken, att den blott har 724 innevånare och 1285 bevilningskronor. Vi hörde och förstodo ju nyligen, att församlingarna icke alls ha någonting att säga till om, de skola bara lyda. Enligt denna skolpolitik gäller det verkligen för dem: icke resonera, bara marschera. Häri Kinne-Vedun ha två kyrkostämmor enhälligt avslagit förslaget såsom icke brådskande, ity att nuvarande förhållanden äro mycket tillfredsställande, men säkerligen komma ej vederbörande myndigheter att fästa sig därvid.

Herr statsrådet frågade, om det icke är självklart, att man kan hinna mer på 8 månader än på 4. Ja, enligt min uppfattning borde det vara så, men det är icke alltid, som det ifrån det partis sida, som herr statsrådet tillhör, hetat så. Jag vill påminna om, att, då det förlidet år fattades beslut angående åttatimmarsdagen, då hette det, att man på åtta timmar med höjd arbetsintensitet kunde göra lika mycket som på längre arbetstid.

Jag vill också här säga, att jag tror, att det icke är alldeles lämpligt av de herrar som nu ha makten, att bågen spännes så högt vare sig i denna fråga eller i andra frågor. Den kan slutligen brista, den bör brista och jag hoppas, att den kommer att brista.

Herr Moberger: Herr talman, mina herrar! Den ärade interpellanten började sitt anförande med att beklaga, att han hade så kort tid på sig att förbereda sig för att försvara sin ståndpunkt gentemot det svar, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet givit. Och jag förvånar mig inte över denna klagan, då han skulle försvara sin ståndpunkt gentemot det belysande och enligt min uppfattning fullständigt förkrossande svar, som herr statsrådet givit.

Jag ber för min del att å folkskolans vägnar få till herr statsrådet framföra ett varmt och uppriktigt tack, därför att han på ett så kraftigt och övertygande sätt har framhållit, huru nödvändigt det är, att vi fullfölja riksdagens en gång uttalade vilja att så långt möjligt, så långt omständigheterna medgiva, även på landsbygden få infört ett tillfredsställande skolväsen.

Det har blivit ett talesätt att tala om det mörka Småland. Men jag undrar, om man inte är orättvis mot smålänningarna och i stället bör tala om det mörka Västergötland. Ty när man läser interpellationen och hör interpellantens anförande, så måste jag säga, att i fråga om andligt mörker och i fråga om kärlek till folkbildning och folkupplysning måste man i Sverige söka dess like till vad som kan presteras från Västgötabänken. Jag måste för min del uttrycka min förvåning över att man klagat över att man skall införa heltidsläsning framför

allt från det håll, där man hittills har allra mest försummat sitt skolväsen, där skolväsendet är allra sämst och där det således är allra mest nödvändigt att få en förbättring till stånd. Men det är tydligen, såsom herr statsrådet framhöll, så, att synen beror på sinne-
laget.

Interpellationen går ut på att hävda halvtidsläsningens princip i motsats till heltidsläsningens. Och interpellanten har i sitt anförande ytterligare försökt hävda, att halvtidsläsningen, *rätt anordnad* — observera rätt anordnad — är lika värdefull som heltidsläsningen. Det är ett uttryck, som man ofta får höra, att om man anordnar halvtidsläsningen *rätt*, så blir den lika bra som heltidsläsningen. *Men det märkvärdiga är, att man aldrig får veta, hurudan en rätt anordnad halvtidsläsning skall vara.* Jag har då åtminstone aldrig kunnat få någon upplysning om hur en halvtidsläsning skall anordnas för att giva lika gott resultat som heltidsläsningen. Men däremot får man ständigt höra detta, att anordnar man den *rätt*, så blir den lika bra som heltidsläsningen. Och detsamma sade nu interpellanten i sitt anförande. Det skulle vara synnerligen intressant, om han ville ge skolmyndigheterna upplysning om huru de skola kunna anordna halvtidsläsningen så att tre dagar i veckan kunna ge lika gott resultat som sex dagar, eller så att man kan vinna samma resultat med fyra månaders läsning som med åtta månaders. Jag tror, att den som verkligen studerat dessa förhållanden och satt sig in i dem, måste säga, att det är omöjligt att åstadkomma detta. Väl är det möjligt, att en och annan särskilt skicklig lärare kanske kan med halvtidsläsning uppnå samma resultat som en oskicklig lärare med heltidsläsning. Det får man ofta framhållet. Men så får man naturligtvis inte göra jämförelsen, utan man måste givetvis göra jämförelsen *under för övrigt lika förhållanden*.

Gentemot den åskädning, interpellanten här gjort gällande, ber jag att få hänvisa till att denna kammare år 1915 med den förkrossande majoriteten av 154 röster mot 48 avtog en motion, som gick ut på att församlingarna skulle beredas större frihet att bibehålla halvtidsläsning i sina skolor. Och såsom redan förut erinrats, skrev riksdagen 1917 och begärde utveckling av skolväsendet hän mot heltidsläsning även på landsbygden. I den undervisningsplan, som vi nyligen fått, har Kungl. Maj:t föreskrivit, att endast de heltidsläsande skolformerna skola betraktas såsom huvudformer, under det att de halvtidsläsande skolformerna skola betraktas som undantagsformer, vilka endast i vissa bestämda undantagsfall få förekomma. Det är således uppenbart, att statsmakterna ha ställt sig på den ståndpunkten, att det såvitt möjligt bör vara heltidsläsning även på landsbygden. Jag måste för min del säga, att det skulle vara egendomligt, om man skulle intaga någon annan ståndpunkt. Ty vad skulle detta betyda? Jo, det skulle betyda, att städerna och municipalsamhällena och de andra tätt bebyggda samhällena skulle gynnas på den rena landsbygdens bekostnad. Halvtidsläsning i landsbygdens kommuner men heltidsläsning i de övriga kommunerna det betyder ju, att den rena landsbygdens barn, jordbrukarnas barn, skulle få en

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

mindre värdefull undervisning. De skulle få mindre kunskaper, de skulle bli på ett sämre sätt utrustade för sina livsuppgifter än arbetarbarnen och de övriga barnen i dessa andra samhällen. Jag måste för min del säga, att den tankegång, som interpellanten givit uttryck åt, den är inte bara i allmänhet kulturfiendlig utan den är därjämte bondefiendlig, *den är verkligen fiendlig mot jordbrukarbefolkningens sanna intressen*. Ty vart skulle det bära hän, om det verkligen skulle få utveckla sig ett sådant förhållande, att arbetarhemmens barn skulle få en bättre och effektivare skolundervisning än jordbrukarhemmens barn! Jag tror således, att det är en mycket dålig tjänst, som interpellanten gör sin egen yrkesklass, då han här yrkar på, att man på Västergötlands landsbygd skall få rätt att bibehålla en mindre tillfredsställande undervisningsform.

Om man således är ense om, att man måste eftersträva heltidsläsning i princip, så är det naturligtvis uppenbart, att det finns många förhållanden, som betinga halvtidsläsning under en längre eller kortare övergångstid, kanhända mycket länge i vissa kommuner — det kan man ju inte förneka. Helt naturligt är det också, att när man skall bestämma takten, den hastighet, med vilken heltidsläsningen skall införas, olika tankar då måste göra sig gällande. Det är också uppenbart, att folkskolinspektörernas ställning i detta fall är synnerligen ömtålig. De ha sin instruktion, som ålägger dem att verka för ett skolväsen, som är anordnat enligt gällande författningar och med hänsyn till de lokala förhållandena. När de således göra sina framställningar om ett förbättrat skolväsen här och där, så göra de ingenting annat än fullgöra sin tjänsteplikt, som statsmakterna fastställt genom den instruktion, som är dem given. Men det är ju klart, att framställningarna kunna göras på ett mer eller mindre lämpligt sätt och att man kan taga hänsyn till de lokala förhållandena mer eller mindre. Det blir en omdömesfråga i de särskilda fallen. Men som princip måste man naturligtvis fastslå, att det är folkskolinspektörernas ovillkorliga tjänsteplikt att så långt i deras förmåga står se till, att skolväsendet blir så väl utvecklat som möjligt. Jag ber för övrigt också att få fastslå, att folkskolinspektörerna icke ha någon makt att ålägga församlingarna att göra så eller så utan endast förslagsrätt, en rådande och kontrollerande myndighet gentemot församlingarna. Det blir församlingarnas sak att fatta beslut, och om inspektörernas yrkanden icke kunna godtagas, så blir det högre myndigheters sak att pröva förhållandena och därefter döma. Det synes mig, som om under sådana förhållanden alla garantier träffats gentemot missbruk, då ju församlingarna ha tillfälle att få sina uppfattningar prövade hos vederbörande myndigheter.

Jag ber för min del att få framhålla, att under de fem år jag varit inspektör på Gottland och i Södertörn, så hände det inte mer än en gång, att Kungl. Maj:t behövde döma i ett dylikt skolmål. Och endast i ett par fall har domkapitlet behövt gå längre än församlingen och jag kunnat komma överens om genom underhandlingar. Detta visar enligt min mening — och det framgick också av herr

statsrådets framställning — att det i allmänhet går mycket bra för församlingarna och inspektörerna att genom ömsesidiga medgivanden och underhandlingar komma överens och få en så tillfredsställande ordning som möjligt på skolväsendets område. Att det för övrigt är sinnelaget som gör synen på dessa saker, skall jag be att få framhålla med ett par exempel från Gottland. Det var fråga om att temporärt införa halvtidsläsning i en församling, till dess man hann uppföra skolbyggnader. Det var skolrådet som föreslog detta. Men då annonserade man i tidningarna från församlingen och uppmanade församlingsmedlemmarna att mangrant komma till kyrkostämman för att omintetgöra detta förslag att försämra skolväsendet. Där ville man således inte alls veta av halvtidsläsning utan höll på, att det skulle vara heltidsläsning. I en annan församling, kan jag nämna, blev jag kallad till kyrkostämman av ett par lantbrukare, som ville ha hjälp på stämman då de fruktade, att ordföranden skulle prata omkull dem. De önskade få en småskola inrättad i församlingen. Jag var med på stämman, och det var ingen enda röst från böndernas sida, som restes mot detta krav, som de själva framställt, på att få en småskola. Och observera, herr Bengtsson i Kullen, att den församlingen hade en kommunalskatt av ungefär 28 kronor per bevillningskrona. Men i alla fall var man angelägen om att genom eget initiativ få sitt skolväsen förbättrat. Jag föreställer mig, att detta låter såsom en saga för herr Bengtsson i Kullen, men det är dock en verklig sanning.

När herr Bengtsson i Kullen sökte göra gällande, att det är orimliga kostnader som påläggas församlingarna, så är det sant, att ett tillfredsställande ordnande av skolväsendet drar stora kostnader med sig. Men enligt min uppfattning har interpellanten lagt sin interpellation fullständigt felaktigt. Han skulle enligt min mening icke ha lagt den så, att han sökte få ha ett otillfredsställande skolväsen kvar, utan han skulle ha lagt den så, att han begärt herr statsrådets medverkan till att få sådana förhållanden, att man kan skapa ett tidsenligt skolväsen. Han skulle, med andra ord, ha påkallat åtgärder för att få lärarebristen avhjälpd, han skulle ha påkallat åtgärder för att staten mer än hittills måtte bidra till kostnaderna för skolväsendet. Ty om vi skola kunna få ett tidsenligt skolväsen på landsbygden, om vi skola kunna förverkliga riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t om införande av heltidsläsning såsom regel även i landsbygdens församlingar, så är det enligt min uppfattning alldeles nödvändigt, att staten mer än hittills ingriper ekonomiskt stödande i fråga om skolväsendets ordnande. Det är först och främst alldeles nödvändigt, att vi få statsbidrag till skolbyggnaderna. Ty med de byggnadskostnader, som nu råda, kan det icke undvikas, att församlingarna här och där bli över hövan betungade, om de skola få ett något så när tillfredsställande skolväsen. Det synes därför, som om interpellanten skulle ha gjort väl däri, om han hade nedlagt all ansträngning på att försöka få staten att åtminstone övertaga en del av kostnaderna för skolbyggnaderna på landsbygden. Den kammare har tre år å rad beslutat en skrivelse till Kungl.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Maj:t i den riktningen. Och vi ha i år en motion, som ännu icke behandlats av kamrarna, om ett anslag av 2 miljoner kronor såsom en början till bidrag från statens sida till skolbyggnaderna. Jag vill hoppas, att riksdagen såsom en begynnelse skall gå med på detta förslag, när det kommer att behandlas i kamrarna. Det är enligt min mening den rätta vägen att söka få missförhållandena på detta område avhjälpta: inte att behålla ett dåligt skolväsen, utan att påkalla statens hjälp, så att det blir möjligt för landsbygdens församlingar att kunna få ett sådant skolväsen, som även den jordbruksidkande befolkningens barn ha rättighet att påfordra.

Herr Billqvist: Herr talman! Visserligen har interpellanten redan av herr statsrådet och herr Moberger fått sin interpellation så grundligt besvarad, att det kunde vara överflödigt att säga något mera. Jag kan dock icke underlåta att i egenskap av västgöte och i egenskap av lärare säga några få ord.

Såsom redan påpekats ligger bakom herr Bengtssons i Kullen interpellation icke så mycket ett ekonomiskt intresse som kanhända ett försök att komma vardagsläsningen till livs. Det är något fullkomligt enastående, för Västergötland, enkannerligen västgötaslätten, att varannandagsläsning där skall praktiseras. Vi hörde ju av herr statsrådets redogörelse, att den procentuellt taget där förekommer i större utsträckning än någonstädes annars i Sverige. Ett betydande exempel härpå är, att i själva stiftsstaden Skara man har till för 15 år sedan haft varannandagsläsning, detta trots att Skara skall vara en lärdomstad av rang. Man har på västgötaslätten fattat skolväsendet så, att varannandagsläsningen är det naturliga, och att vardagsläsningen kan duga för städer och andra »överkultiverade» orter, under det att i själva verket det naturligtvis är så, att vardagsläsningen är den normala och varannandagsläsningen bör förekomma endast då tvingande omständigheter därtill nödga. Sådana omständigheter finnas ej på västgötaslätten. Om jag stiger upp på en kulle, som inte behöver vara alls hög, där nere på västgötaslätten, kan jag räkna minst tio kyrktorn. Det visar, att församlingarna icke äro så stora och att skolvägarna äro korta. Ändock envisas man med att även i skolor, där barnantalet är ringa och till vilka vägarna äro korta, fortsätta med detta. I vissa andra landskap existerar ett liknande förhållande, i Småland och Värmland t. ex., men i somliga landskap är det totalt okänt.

När en folkskoleinspektör i Skaraborgs län en gång talade med dem, som voro församlade på en kyrkostämma, eller det kanske var ledamöterna i ett skolråd, som sammanträdde, om hur i andra landskap varannandagsläsningen var okänd, så gav en bonde honom ett betecknande svar: »Om de äro vansinniga på andra ställen, är det icke nödvändigt att vi skola vara det också!» Nu tycks emellertid denna kärlek för varannandagsläsningen, som ligger västgötarna i blodet, sedan lång tid tillbaka ha tagit sig ganska kraftiga uttryck. Ryktet går, att inom lantmannapartierna i Västergötland varannandagsläsningen skall bliva uppställd såsom en valfråga vid höstens

riksdagsmannaval. Det låter otroligt, men ifrån det hållet kan man vänta sig nästan vad som helst.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Nu tror jag inte för min del, att herr Bengtssons i Kullen och hans konsorters attentat mot vår folkskola inte är så förskräckligt farligt, men det finns på andra håll personer, av vilka man skulle kunna vänta mycket bättre, som delvis instämma i och kanske underblåsa detta. Jag skall tillåta mig citera några få rader, som stå att läsa i en artikel i ett nyligen utkommet nummer av Svensk lärartidning, undertecknad med en ganska genomskinlig signatur, antagligen betecknande en av svenska kyrkans biskopar. I artikeln talas om, att skolorna så småningom skola skiljas från kyrkan, och den slutar: »Den dag, då denna frigörelse sker, har icke av prästerskapet framkallats, men den kommer nog icke att i stort sett mottagas med så mycken klagan. Därtill har den nybildade skolstyrelsen med dess hejdukar folkskoleinspektörerna genom deras ofta olidliga fordringar i icke ringa grad sörjt för;» — svenskan lämnar jag för författarens räkning — »den nya undervisningsplanen skall göra resten», tillägger han.

Det visar sig sålunda, att det i bygderna finnes en opposition mot folkskolans reformering och förbättring, som tyvärr spritts även till sådana kretsar, där, som jag sade, man skulle ha rätt att vänta bättre.

Vad är nu att göra vid detta, om man vill värna om folkskolan? Jo, helt enkelt, att gripa in med kraft. Gamle kung Gustaf sade så här: »Lagen måste lydast utan krus och städse!» Jag tror, att den regeln bör gälla än i dag. Jag tror att man inte får pruta av på de krav, statsmakterna hava ställt och vilkas uppfyllande riksdagen uppdragit åt inspektörerna, folkskolans övervakare, att kontrollera. Det är, märk väl, icke för att folkskoleinspektörerna försumma sina plikter som denne prästerlige skribent här anklagar dem utan därför att de fullgöra de plikter, som de fått sig ålagda av statsmakterna.

Jag skall icke upptaga tiden längre. Jag har endast velat, som sagt, i min dubbla egenskap av västgöte och lärare inlägga en gensaga mot herr Bengtssons sätt att behandla och tänka om folkskolan.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag kan vara herr Bengtsson tacksam för den interpellation, som han framställt, ty genom densamma har blottats hur sorgligt och bedrövligt det är ställt med folkskolebildningen på västgötabygden, men därmed slutar också min tacksamhet till herr Bengtsson i Kullen.

Jag måste som lantmannarepresentant taga avstånd ifrån den uppfattning, som gjort sig gällande såväl hos deltagarna i Herrljungamötet som också hos herr Bengtsson i Kullen. Vi lantmän, som hava en enligt min uppfattning mera klar syn på tingen och som därför vilja, att landsbygdens folk i bildningsavseende skall stå lika högt som städernas befolkning, anse, att första villkoret därför är, att folkskoleundervisningen på vår landsbygd höjes upp till samma nivå som städernas. Tyvärr befinner den sig i stora delar av vårt land

Svar å
interpellation.
(Forts.)

på en mycket låg ståndpunkt. Det förvånar mig också att det är just herr Bengtssons meningsfränder från västgötabygden, där folkskolebildningen tycks, av den redogörelse som här blivit lämnad från statsrådsbänken, stå på en sådan bedrövlig ståndpunkt, som motarbetar då vi här inom riksdagen under de förflutna åren velat genom skatteutjämning lämna kommunerna understöd för att förbättra sin folkskoleundervisning. Hade de herrarna hjälpt oss, kanhända skattestrycket på kommunerna icke varit så starkt, som det för närvarande är och folkskoleväsendet varit bättre.

Jag ber att till herr statsrådet få frambära mitt tack. för att han genom sitt svar på interpellationen ådagalagt, att han ännar göra vad han kan för att höja folkbildningen ute i bygderna, och att han därvidlag icke ännar ge efter, då det gäller denna bildning, denna kunskap, som är en förmögenhet, som varje svenskt barn har rättighet till att fordra, av samhället.

Men jag fruktar, att herr statsrådet kommer att stranda i sitt arbete, om han icke ser till att staten lämnar kommunerna ekonomiskt understöd. Herr statsrådet har själv nyss framhållit, att för ombildningen av skolväsendet i en viss angiven kommun kostnaderna årligen skulle uppgå till nio kronor per bevilningskrona. Då detta överskrider medeltalet av skatterna i landets kommuner, så är det klart, att dessa nio kronor för allenast utgifter för folkskoleundervisning äro mer än kommunen kan bära. Vi skola ju snart behandla i riksdagen frågan om ny kommunalskattelagstiftning. Enligt förslaget skola medel avsättas för skatteutjämning. Nästkommande års riksdag kommer att taga hand om frågan, hur denna skatteutjämning skall ske. Jag skulle då vilja lägga på herr ecklesiastikministerns hjärta att tillse, att när medel ställas till förfogande, staten i vida högre grad än nu sker kunde understödja folkskoleväsendet, så att detta bleve mera tillfredsställande ordnat över hela landet och att icke såsom nu är fallet, det är väl ordnat endast i de stora, förmögna stadskommunerna samt i de stora industrisamhällena. Kunskapen och bildningen böra även spridas ut till de fattiga kommunerna, till barnen i de fattiga stugorna. Kan statsrådet lösa den frågan, så kommer han att lösa en stor fråga för hela Sveriges folk till gagn framför allt för det uppväxande släktet.

Herr Norman: Herr talman, mina herrar! Det kan ju synas något djärvt att uppträda och yttra sig i denna fråga, när den näst föregående talaren i sin egenskap av lantman och lantmannarepresentant har lagt sitt tungt vägande ord i vågskålen. liksom han också uttalat sitt obligatoriska tack till stadsrådsbänken för de visdomsord, som därifrån komma. Men icke desto mindre ser jag mig nödsakad att ställa mig i en stilla opposition gentemot herr vice talmannen. då han bland annat hävdar såsom ett ofrånkomligt krav, att folkskoleundervisningen på landsbygden måtte komma i fullkomligt samma nivå som den i städerna.

Som lantman skulle jag för min del gärna önska, att detta kunde realiseras. Men, herr vice talman, är det ej så, att man även

får taga något litet hänsyn till de ekonomiska förhållandena; är det ändå inte på det viset, att det är ekonomiskt ogörligt att ordna folkskoleundervisningen på samma sätt på landsbygden som i städerna? Landsbygdens befolkning är tunnsädd. Långa avstånd omöjliggöra åstadkommandet av de skolformer, som äro möjliga i städerna. Jag kan anföra exempel från egen kommun. Där har byggts dyrbara skolhusbyggnader. Lärarpersonalen drager också kostnad. I en skola, där barnantalet uppgår till 3, 4 eller 5 stycken, är det alldeles givet, att de lärarekrafter, som skola tillhandahålla barnen undervisningen, ej kunna bli av samma valör som i städerna, och man nödgas då nöja sig i dessa mindre folkskolor med undervisning av mindre kvalificerad lärarkraft. Det är också givet, att det måste bli undervisning av annan art än den, som består i städerna.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Huru behjärtansvärt det önskemål teoretiskt sett än är, som herr vice talmannen uttalade, är det dock på grund av förhållanden, som vi här icke kunna ändra på, omöjligt att uppnå.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nämnde, då han besvarade interpellationen, att densamma var ett uttryck för ett missnöje, som vore till finnandes i västgötatrakterna. Jag skulle vilja säga, trots den kritik jag här givetvis kommer att utsätta mig för, att det missnöje, som här påpekas vara förefintligt i västgötatrakterna, nog finnes utbredd på många andra håll över hela vårt land. Det råder ett missnöje över, att vederbörande, här folkskoleinspektörerna och deras vederlikar, gått alltför bryskt tillväga och genom sitt tillvägagångssätt medverkat till att pålägga kommunerna bördor i alltför hastig takt och på ett sätt, som man finner vara något ovist, då man känner till bristen på lärarekrafter och vet, att det program, som man har satt sig före, icke är möjligt att realisera så snabbt. Man vet, att man icke har lärare för alla de nya skolorna. Varför då brådska så förtvivlat med alla de nya skolhusbyggnaderna, som man vill ålägga kommunerna att åstadkomma?

Herr statsrådet sökte slå an en humoristisk ton. Han gisslade interpellanten därför att denne hade ställt sig på den ståndpunkten och uttalat, att man också får taga hänsyn till behovet av arbets-hjälp i hemmet på sina håll. Och så säger herr statsrådet — jag har antecknat det ordagrant — att »det i själva verket är så, att store bror eller stora syster måste vara hemma för att se till de andra *ongarna*». Men även om så skulle vara — jag tillåter mig att taga upp det där lilla inlägget — att store bror eller stora syster vid tillfälle får vara hemma för att hjälpa far och mor med att tillse yngre syskon, så avlyfta de ju därmed en börda för föräldrarna, som sålunda bliva i tillfälle att ägna sig åt produktivt arbete. För min del kan jag icke däri se någonting, som lämpar sig att från statsrådsbänken behandlas på det sätt herr statsrådet fann lämpligt att göra.

Efter interpellanten uppträdde herr Moberger på för honom typiskt sätt, vilket man givetvis har att vänta från en så höglärd herre som folkskolinspektören Moberger. Han talade om det mörka Småland och det mörka Västergötland och huru man i dessa bygder icke förstod sig på att värdesätta kravet på ett tidsenligt skolväsen. Även

Svar å
interpellation.
(Forts.)

gentemot herr Moberger vill jag framhålla, vad jag tidigare sagt, att i detta folkskoleinspektörernas krav på att åstadkomma ett »tidsenligt skolväsen» borde dock lämnas något rum för att se till, att detta kravs realiserande sker på lämpligt och icke alltför brådstörtat sätt och på sådant sätt, att man icke åstadkommer alltför dryga pålagor för kommunerna för att upprätta nya skolor och nya skolbyggnader. Dessförinnan bör man se till, att man kan tillhandahålla kvalificerade lärarekrafter. Så länge vi icke kommit därhän, bör man väl icke med hot om indragande av statsbidraget till kommunernas folkskoleväsen pressa fram en sådan hastighet i skolhusbyggandet, som man på en del håll verkligen gör. Jag ber för min del att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta en vädjan att se till, att man i det stycket icke låter folkskoleinspektörerna husera huru våldsamt som helst, utan att behörig hänsyn toges till möjligheten att verkligen åstadkomma lärarkrafter först, innan man bygger skolhusbyggnader, och att man verkligen ordnar det på sådant sätt, att det icke blir för kostsamt i dessa tider, då byggnadskostnaderna äro så enormt uppdrivna.

För min del vill jag uttala den bestämda uppfattningen, att denna interpellation verkligen är ett ord i sinom tid, och även om den kunnat bemötas på det överlägsna sätt som skett, så ber jag att få framställa mitt tack till interpellanten, därför att han haft mod att komma fram med densamma. Jag vill också i samband därmed understryka, vad interpellanten framhöll som märkvärdigt, då han började sitt anförande, nämligen det förhållande, som strider mot hittills vanlig kutym, att interpellanten icke på därom gjord framställning kunnat få taga del av det svar, som skulle givas på hans interpellation. Jag har själv vid åtskilliga tillfällen framställt interpellationer, men jag har städse av vederbörande statsråd rönt det tillmötesgåendet, att jag något innan interpellationens besvarande fått se det svar, som skulle givas. Men det synes, som om nu något nytt skulle inaugureras här, och det kan ju ha sina sidor, som jag för min del icke gärna vill giva mitt erkännande åt.

Herr Welin: Herrarna få icke vara förvånade över att jag i mitt ärliga västgötahjärta kände mig upprörd, då herr Moberger talade om det andliga mörker utan like, som fanns i Västergötland. Nu vet jag visserligen icke riktigt, vad herr Moberger menar med andligt mörker, ty det kan vara av olika slag. Man kan ju tala om andligt mörker i politiskt avseende, men i så fall vet jag icke, om Västergötland har särskilt utmärkt sig för sådant mörker. Jag tror, att de olika politiska partierna därstädes kommit något så när till sin rätt. Och i fråga om det religiösa vet jag heller icke, om västgötarna särskilt utmärkt sig för något andligt mörker. Det skulle då enbart vara i fråga om den sak, som vi här nu resonera om, nämligen folkundervisningen. Men att då utslunga en beskyllning för andligt mörker mot en bygd bara därför att det brister i ett visst avseende, där herr Moberger anser att det råder brist, det tycker jag är något hårt. Jag förmodar, att det var enbart ur den synpunkten,

han såg den frågan, och han kunde i det fallet ansluta sig till vad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nämnde, då han talade om, att Skaraborgs län var det mest efterblivna av alla län i Sverige. Han sekunderades tillika av herr vice talmannen i alldeles samma anda.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Nu skall jag icke här taga upp någon vidlyftigare debatt beträffande heltids- eller halvtidsläsningens fördelar och nackdelar, ehuru den frågan torde kunna diskuteras. Men detta är ett spörsmål, som är ganska djupgående, och som jag icke tror vi kunna reda upp genom en diskussion här. Det kan sägas åtskilligt både för och emot de båda skolformerna. Men så mycket vill jag säga, att man får icke sätta denna övertro till heltidsläsningen, som man på många håll tycks göra. Det ser ut, som om heltidsläsningen vore något heligt ting, som man icke hade rätt att tänka annat än förträffligt om. Det ser ut, som om det vore något magiskt, som skulle kunna lösa alla frågor i detta land i fråga om bildning och framåtskridande m. m. För min del har jag icke denna övertro på heltidsläsningen, även om jag finner den eftersträvansvärd, där den utan olägenhet kan genomföras. Att som herr statsrådet gjorde, jämföra Stockholm med landsbygden är ju alldeles felaktigt. Det är klart, att vad som lämpar sig i Stockholm icke lämpar sig ute på landet, och att vad som lämpar sig t. ex. uppe i fjällbygderna icke lämpar sig i Stockholm. Huvudsaken är icke, huru många dagar i veckan man går i skolan, utan resultatet beror mera på, hur undervisningen meddelas, och även på en hel del andra förhållanden, som jag icke här kan närmare inlåta mig på. Det är väl i alla fall så, att huru än barnen fått sin undervisning i skolan meddelad, så glömma de snart det allra mesta av vad de lärt sig, och det kvarstår endast en viss grav av bildning, som de sedan kunna bygga vidare på. Jag tror, att man får tänka särskilt på detta att icke lägga för stor vikt på det, som kan pluggas in mellan de 7 och 13 åren, utan på den vilja och lust, som de unga fått i skolan att inhämta vidare kunskaper och att lägga in kraft i det arbete, som de komma att ägna sig åt. Och den hågen och lusten till självstudium och utbildning och dugande arbete vågar jag påstå de kunna få lika bra genom en varannandagsskola som genom en heltidsskola.

Jag skulle i detta fall vilja återkomma till vad som gav mig anledning att begära ordet, nämligen till talet om Västergötland. Resultatet av en skolas verksamhet skall väl visa sig just i det kommande livet, i det arbete, som skolans lärjungar där utföra, och det intresse de visa för allmänna angelägenheter. Kan då någon komma och säga, att Västergötland är ett efterblivet landskap, ja det sämsta i hela Sverige? Det skall varken herr Moberger eller hans sekundanter kunna påstå. Tvärtom vågar jag här med frejdigt mod påstå, att Västergötland är ett av de främsta landskapen i Sveriges rike. Vad Skaraborgs län beträffar, så torde herrarna känna till, att det står så synnerligen högt i jordbrukshänseende, att det icke överträffas av något annat landskap än Skåne. Ja, det kanske överträffas endast av Malmöhus län, knappast av vice talmannens eget

Svar å
interpellation.
(Forts.)

län, Kristianstads län. Att då säga, att Västergötland är ett efterblivet landskap, det är väl att vända sakerna upp och ned. Den södra delen av Västergötland är icke framstående i fråga om jordbruk, ty där är det i allmänhet dålig jord och ett i flera avseenden besvärligt klimat. Men det är i stället så mycket mer framstående i fråga om hemslöjd, handel och industri. I det avseendet vågar jag påstå, att det finns intet enda län i Sveriges rike, som är så framstående som just Älvsborgs län. Och då kommer herr Moberger och säger, att Västergötland är Sveriges mest efterblivna landskap. Huru kan man ha mage att stå och säga det?

Vad beror det nu på, att Västergötland är ett så framstående landskap? Det måtte väl i betydande grad bero på folket, och folket har ju till en stor del fått sin utbildning genom den klandrade halvtidsskolan. Det är icke på skoldagarnas antal vi skola se utan på resultatet i livet, och då vågar jag påstå, att förhållandena i våra bygder visa, att även halvtidsläsningen kan tillämpas på sådant sätt, att den blir till fördel för hembygden och för landet.

Det har talats om att det råder största missnöje både i Västergötland och i andra orter med anledning av det sätt, varpå heltidsläsningen genomdrives. Jag kan intyga, att i mina bygder råder ett mycket stort missnöje. Det är med ren förbittring bönderna — liberala bönder, högerbönder, bondeförbundare, således utan hänsyn till politisk åskådning — tala om, huru man söker driva fram heltidsläsningen. Det råder ett missnöje, som icke är frammanat genom någon agitation, utan som är framsprunget ur folkets egen känsla av huru de tvingas att företaga åtgärder, som de icke finna behöfliga eller lämpliga. Och så mycket kan jag säga, att icke har det bringat någon välsignelse för de partier, som stå till vänster, att man på detta sätt sökt forcera fram heltidsläsningen och tvinga folk att ordna skolväsendet på ett sätt, som de icke finna för sin del lämpligt. Det må vara, att de kanske icke begripa saken, men man måste ju taga liten hänsyn till folkviljan. Som interpellanten säger är det ju så, att vi leva i en demokratisk tid, då man brukar avlyssna folkviljan, och varför skulle man icke göra det i det här fallet också? Jag talade med en hel del framstående bondeföräldrar vid ett möte förra hösten, och de uttalade alla först och främst sitt missnöje med de nya skolförhållandena och sedan sina bekymmer över att detta missnöje nödvändigt måste inplantas hos barnen, som höra detta i hemmen, och så kanske det till slut kommer att gå ut över skolan själv.

För övrigt vill jag säga, att det är en synnerligen ömtålig sak att ålägga kommunerna större uppoffringar för skolväsendet. Herrarna skola observera, att det är Kungl. Maj:t, som bestämmer härvidlag. Det är icke Konungen och riksdagen, som gemensamt stiftat en lag, enligt vilken de utgifter, det här är fråga om, skola utgå. Det är icke en lag utan en Kungl. Maj:ts kungörelse, som är avgörande i denna sak, och härigenom har svenska folket på denna punkt på sätt och vis blivit berövat sin självbeskattningsrätt. Det torde vara skäl för åtskilliga att taga hänsyn till, att många åtgärder på skolväsen-

dets område således verkligen äro ett intrång i svenska folkets rätt att sig självt beskatta.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Bengtsson i Kullen: Herr talman, mina herrar! Att herr Moberger skulle uppträda till försvar för sina kolleger, folkskoleinspektörerna, var ju att vänta. Den kåren är ju mycket solidarisk, och skulle icke herr Moberger här ha uppträtt som han gjorde, så är jag säker på, att han skulle fått uppbära mycken förargelse från det hållet. Inom denna kår bruka de ju också ha ovanligt stor förmåga att driva igenom sina önsksningar. Man ser t. ex., att här i kammaren är det icke någon brist på folkskollärare, fastän det är brist på dem ute i landet. Här ha verkligen arbetat sig in, jag tror det är 14 folkskollärare, under det att de proportionellt icke borde ha haft mer än en och en halv representant.

Herr Moberger talade med mycket stort förakt om det mörkaste Västergötland. Även jag vågar verkligen framställa den frågan till herr Moberger, som nyss framställdes av den siste ärade talaren, om herr Moberger vågar stå här och säga, att Västergötlands befolkning är efterbliven på folkbildningens område.

Herr Moberger talade också om, att mörkret avspeglar sig på västgötabänken. Jag ber då att få erinra herr Moberger om, att Västergötland trots sin varannandagsläsning kunnat skicka till västgötabänken i denna kammare sådana män som Carl Persson i Stallerhult och L. J. Jansson i Djursätra. Jämförd med dessa män tror jag herr Moberger kommer så långt efter, trots att han suttit på skolbänken dag ut och dag in, under en stor del av sitt liv, att han icke med lämplighet kan nämnas ens på samma månad.

Herr Magnusson i Skövde: Om det är alldeles sant som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anförde, att »synen beror på sinnelaget», ja då vittnar verkligen herr statsrådets anförande rätt mycket om hans sinnelag.

Herr Moberger skulle jag vilja fråga, var han har den fullmakt att tala »på hela svenska folkskolans vägnar», såsom han här tyckes vilja göra. Jag tror ändå, att det är skäl i att icke taga fullt så hög ton, som herr Moberger gjorde, så vidsträckt fullmakt besitter han säkerligen ej.

Då det gäller denna fråga om skolreformen, som nu kommit att speciellt beröra Västgötaförhållanden, så skulle jag kunna citera många uttalanden av folkskollärare därnere, och jag skulle kunna enskilt nämna namnen — jag kan ju icke göra det offentligt här — på lärare, som sagt mig, att på grund av folkskoleinspektörernas framfart, och vilka inspektörer väl i betydande mån inspirerat herr statsrådets svar på interpellationen, orsakas i Skaraborgs län mycken skada för folkskolan själv. Ty jag ber få citera — »det har orsakat, att medan vi lärare förut levat i samförstånd med våra skoldistrikt och sökt att gemensamt arbeta för att efter bästa krafter förbättra skolans ställning, så har nu, sedan folkskoleinspektörerna kommit med bryska föreskrifter och sagt, att så och så skall ni ovillkorligen göra,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

så och så skall ni ställa det, så har detta orsakat ett avogt och skevt förhållande, som även går ut över oss lärare». Det förvånar mig att herr Billqvist, som bör väl känna förhållandet och som jag vet har varit fullkomligt ense med mig om att folkskoleinspektörerna varit fram med för stor aggressivitet, nu här bara hade goda ord för deras verksamhet. Ja, det lönar sig föga att begära ordet — som jag finner herr B. nu gör — för att vederlägga vad jag här säger, ty det kan icke vara honom obekant, huru det är med den saken.

Herr statsrådet hade ett yttrande mera i förbigående, men som jag icke kan neka mig att upptaga till bemötande, och jag kan göra det så mycket hellre, som jag förut en gång i en debatt här hade tillfälle att beröra samma sak. Jag tror för resten det var första gången jag hade tillfälle att yttra mig här i kammaren. Herr statsrådet yttrade, »att frågan om att vänja barnen vid produktivt arbete bottnar dock egentligen i detta, att i dag skall store bror eller stora syster stanna hemma och se till de andra ungarna». Jag känner verkligen bra mycket till, huru förhållandena äro i många mindre välbärgade eller fattiga hem. Jag har verkligen hjärta för moderns arbete i dessa hem, och jag vet, huru många gånger hon är alldeles utsläpad. Det går då icke an att, som herr statsrådet gjorde, hänfullt tala om att kärnan i saken är, att de vilja ha store bror eller stora syster hemma för att se till de mindre »ungarna». Modern behöver den hjälpen alltför väl och det går väl icke så lätt att ändra dessa förhållanden för äsyftade familjer, ty det är en vittgående ekonomisk och social fråga, och jag tror knappast den nuvarande regeringen är mäktig att i ett slag ändra på detta. Jag undrar då, om det är rätt och skäligt att helt förvägra mödrarna den hjälp de behöva av store bror eller stora syster för att se efter de yngre syskonen.

Man har utan vidare lagt an den vanliga tonen i denna fråga, att då en person vågar ha en något avvikande mening från vad som på ledande folkskolehall anses vara den rätta riktningen, så säger man, att han har icke sinne för att folket behöver lära någonting. Han vill icke erkänna, att kunskap är makt. Han vill hålla folket kvar i okunnighet o. s. v. Det är ändå märkvärdigt, att just förhållandena i Västergötland, som ju här påpekats, icke resulterat i, att Västergötland och särskilt Skaraborgs län blivit en synnerligen efterbliven provins. Herrarna skrattade något vid herr Welins påstående, att Skaraborgs län i vissa hänseenden är bland de allra främsta. Men herrarna funno anledning att senare sluta upp med skrattet. Och jag skall be herrarna taga reda på i vederbörliga statistiska redogörelser, huru det är i det fallet. Jag vågar påstå, att herrarna skola finna det ofrånkomligt, att förhållandena ligga så, att Skaraborgs och Älvsborgs län äro mycket framstående i förut nämnda och flera andra hänseenden, och vi äro säkerligen icke mer okultiverade än andra.

Herr Billqvist yttrade någonting om att man säger vanligen, att vardagsläsningen kan passa för städerna och andra överkultiverade samhällen. — Jag vet icke, om herr Billqvist anser städerna vara överkultiverade. — Men i så fall måste man ju anse, att kulturnivån på landet står på en riktigare standpunkt, som den utan tvivel gör. Men frågan om vardagsläsning eller varannandagsläsning bottnar nog

åtskilligt i jordbrukets tarv och behov, och det är därför icke så underligt, att i en så typisk jordbrukarbygd som exempelvis Skaraborgs län man finner varannandagsläsning vara en form, som där är lämplig. Frågan om jordbrukets arbetskraft är dock för var dag så aktuell för oss jordbrukare, att vi kan icke komma från den. Jag vill säga herrarna, att ni kunna icke heller komma ifrån den, om det över huvud taget skall växa någonting på våra tegar och om ni över huvud taget skola få någonting att äta. Är det då så underligt, att man finner det litet märkvärdigt att man icke kan få ha sina barn hemma, då de verkligen behövas och kunna sköta om t. ex. rovlanden m. m. utan att man måste finna att de i stället ovillkorligen måste gå till skolan var dag. Och skola de gå där varje dag, så är det icke tänkbart, att de skola kunna uträtta något sådant arbete hemma.

Jag vill tillägga ännu en sak. Det är fullkomligt ofrånkomligt, att skall man bliva någonting med jorden och vid jorden, så måste man tidigt börja vänja sig vid densamma. Har man nått upp till 15 eller 16 år, utan att ha arbetat i jorden så kan man lära sig att stå vid en maskin, men det är ytterst få, som vid den åldern lära sig så mycket jordbruk, att de stanna kvar där. Det måste man växa sig in i. Och jag tror det är lika nödvändigt att få lära sig det arbetet som att gå några fler dagar i skolan.

Nu vågar jag säga, att det är ingen, som med fog kan påstå, att jag är motståndare till inhämtande av kunskaper. Men när man besvärar barnen med för lång skoltid, så blir resultatet övermåttad, som verkar, att barnen göra sitt bästa för att glömma vad de lärt sig. Det är därför nog skäl i, att vi taga det litet lindrigare under den tidigare åldern och då låta dem arbeta litet hemma men sedan giva dem tillfälle till god fortsättningsundervisning, och att man då sorterar ut dem, som ingenting vidare går i. Ty det måtte väl ändå vara rimligt att göra en viss arbetsfördelning beträffande undervisningen och att man icke söker plugga kunskaper i barn, som ingenting går i.

Herr Hamilton hade också ordet och uttalade sin gruvliga indignation över förhållandena i Skaraborgs län. Vi äro ju vana vid pekningen där framme, men nog tycker jag det är underligt att som han diskutera frågan om skatteutjämningen nu. Det ha vi ju tillfälle till om en vecka eller så. Jag vet icke heller, om vi ha anledning att påkalla skatteutjämning för att ordna vårt skolväsen. Det är ju mycket mer än en penningfråga, och kan icke enbart lösas med pengar.

Jag skall icke i onödan upptaga tiden. Vad jag velat framhålla är detta, att det är nog icke skäl i att betrakta allt, som kommer från dem, som nu kalla sig målsmän för skolväsendet, som varande någonting så sakrosant, att det icke kan eller bör motsägas. Det är icke heller rätt att stämpla dem, som ha en annan uppfattning än åsyftade, såsom fiende till skolan. Jag tror, att vi gjorde vårt folk och land bra mycket mera nytta, om vi satte oss ned och bedömde denna sak litet mera lidelsefritt i stället för att använda hånfulla tillmälen.

Herr Kristensson: Jag skall be att få säga några ord med anledning av herr Welins anförande. Jag skall icke beröra,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

vad han sade om folkundervisningen i allmänhet, utan jag vill vända mig mot vad han sade om att detta vore en fråga, där riksdagen icke varit hörd utan som låg helt och hållet under Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning. Jag vill erinra den ärade folkhögskolerektorn från Västergötland om, att redan 1842 riksdagen var med om att lagstadga 8 timmars normalundervisning för barn per dag. Och den tiden var det icke fråga om varannandagsläsning eller någon inskränkning i denna tid, som då fastslogs. Sedermera har riksdagen fattat åtskilliga beslut i enahanda riktning. Och jag vill erinra om den socialdemokratiska partimotionen för 3 år sedan, som ju herr statsrådet också i sitt interpellationssvar erinrade om och som blev bifallen av riksdagen. Där angavs just riktlinjerna för att man skulle komma fram till heltidsläsning. Frågan ligger sålunda helt annorlunda till. Men de rika västgötakommunerna ha här sluppit ifrån en plikt, som åligger alla andra kommuner i detta land. Och det är icke fråga om någonting annat, än att de här skola träda in med samma skyldigheter, som andra kommuner ha. Jag förstår icke, att det kan vara någon rättvisa i en sådan olikhet inför lagen, som att dessa små men välförsedda kommuner verkligen skola slippa ifrån en statsangelägenhet, som alla andra kommuner få finna sig i.

Då herr Magnusson i Skövde gjort sig till talesman för de fattiga mödrarna, tror jag verkligen, att herr Magnusson ändå får medgiva, att det är något synnerligen egendomligt, att det parti, som i allmänhet rekryteras ur de fattigas och betrycktas leder, detta parti har framför andra här i riksdagen gått fram för att barnen verkligen skola få så mycket kunskaper, som det är möjligt att inhämta under barnåren. Jag tror verkligen icke, att det ligger varken i dessa fattiga föräldrars eller fattiga barns intressen, att de i alltför späda år skola få sina ryggar krökta och lida av denna överansträngning till följd av kroppsarbete, som vi haft allt för många exempel på både från detta land och från andra länder, tills lagstiftningen gripit in genom skyddslag, så att barnen fått sig tilldelade en bestämd undervisning.

Nu har här från flera håll sagts, att denna reform fram till heltidsläsning måste ske i ett visst sakta tempo. Jag håller med dem som föra detta tal. Jag har själv i en motion för ett par år sedan sagt, att man måste taga hänsyn till en mängd omständigheter, icke minst till den lärarbrist som förefinnes, och jag är övertygad om, att statsmakterna och folkskoleöverstyrelsen verkligen komma att gå fram i detta tempo. För övrigt, vilken myndighet är det som nu har att ålägga församlingarna denna skyldighet? Jo, det är domkapitlen. Jag har ännu icke hört talas om att domkapitlen verkligen skulle skynda så förskräckligt hastigt fram med reformer på skolundervisningens område, att några allvarligare olägenheter därav kunna uppstå. För min del tror jag därför, herr talman, att hela denna storm i ett vattenglas, som här kommit till synes, verkligen icke är värd alla de ord som spillts på denna sak.

Herr Olsson i Berg: Herr talman, mina herrar! Då såväl herr statsrådet som herr Moberger med styrka framhållit, att barnen icke kunna få lika goda kunskaper genom halvtidsläsning som genom heltidsläsning, så skulle jag vilja fråga dessa herrar, hur detta stämmer överens med bestämmelsen i den nya undervisningsplanen angående tiden för kristendomsundervisningen. Där framhålles, att de kunna lära lika bra på två timmar i veckan som på sex timmar i veckan. Jag vet, att såväl herr statsrådet som herr Moberger anse detta vara fullt riktigt, men jag skulle då vilja bedja herrarna att vara litet konsekventa.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Angående interpellationen vill jag säga, att den är till fullo befogad, och jag är säker om att i denna kammare är det många som äro mycket tacksamma mot interpellanten för att han framburit densamma. Men det är icke blott i denna kammare utan även ute i bygderna hela landet runt, som många äro mycket tacksamma mot interpellanten för de framställningar och påpekanden han här gjort, och de önska, ja de fordra rent av att dessa framställningar vinna fullt beaktande.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Olsson: Herr talman! Jag har velat låta denna lilla storm blåsa förbi, innan jag begärde ordet för att tillägga de få saker, som jag ansåg att denna debatt krävde av mig.

Jag vill då i förbigående säga, att jag tycker, att yttranden som äro fälda rent en passant och som också en passant belysa förhållandena, naturligtvis inte i debatten böra tagas upp som själva kärnpunkten i det svar som avgivits. Jag säger detta därför, att kärnpunkten i det svar jag gav, även om detta breddes ut litet, var mycket lätt att få fram. Det var också detta, som gjorde, att jag ställde mig något avvisande mot herr Bengtsson i Kullen, då han strax före pingst bad att få interpellationssvaret. Jag sade honom, att detta interpellationssvar komme att gå ut på att visa upp två saker, för det första att den praktiska grundval, som interpellationen bygger på, inte är riktig och för det andra att den teoretiska grundvalen inte heller är riktig. Jag hade den övertygelsen, att eftersom den ärade interpellanten fört fram förhållandena inom Longs, Levene och Sparlösa-Slädene skoldistrikt så utförligt som han gjort, så kände han till dessa förhållanden utan att behöva några ytterligare upplysningar av mig. Jag trodde vidare, att eftersom han fört fram Herrljungaresolutionen som den teoretiska bas, på vilken han ställde sig, han också kände till tankegångarna där. Kammaren har lagt märke till, hurusom mitt svar inte var något annat än ett belysande av just dessa saker. Jag har inte gått utöver det som ligger i de faktiska förhållanden, som interpellanten själv berört såväl som i den åskådning som han gått in för. Jag har blott ställt dessa ting i den belysning, som jag ansåg behöflig, för att det ohållbara i såväl det ena som det andra skulle stå fram så klart som möjligt.

Nu säger emellertid interpellanten, att jag inte tagit upp ett särskilt fall, som han pekat på, nämligen »fallet Luttra», och det

Svar å
interpellation.
(Forts.)

vore väl av den beskaffenheten, att jag behövde taga upp det. Saken ligger så, att för att över huvud taget få fram ett interpellationssvar, som toge dräglig tid här i kammaren, måste jag begränsa mig, och följaktligen begränsade jag mig till Skaraborgs läns norra inspektionsområde, efter som det var det område, till vilket den ärade interpellanten hörde. Jag tog heller inte upp »fallet Luttra» på grund av en annan anledning. Det föreföll mig nämligen, som om detta fall inte vore aktuellt på något annat sätt än som ett skolreformatoriskt okvädinsord. Luttra sättes inom citationsteciken och användes såsom exempel på något särskilt misskrediterande. Men eftersom interpellanten efterlyser saken, vill jag gärna gå in på det fallet också, därför att det hör till dem, som jag undersökt — liksom över huvud taget förhållandena nere i Västergötland. Interpellanten säger i interpellationen:

»Synnerligen belysande för situationen och det ovisa nitet är det inom Skaraborgs län allmänt kända och beryktade 'fallet Luttra', då Luttra församling invid Falköping blev på yrkande av folkskoleinspektören herr A. T. Wahlström ålagd att för en kostnad av 11,000 kr. bygga småskola, sedan ärendet passerat alla myndigheter ända till Kungl. Maj:t, och när så den nyanställda lärarinnan skall höstterminen 1917 samla barnskaran omkring sig, ty ett större flertal borde det väl bliva, eftersom skolan ansetts så oundgänglig, ja, då letas det med ljus och lykta, men ändå kan det icke hopsamlas mera än summa summarum två elever. Vårterminen 1918 är det fortfarande 2 barn; men så stiger antalet till 4 på h. t. 1918 och till 8 på h. t. 1919. Denna stegring kunde inspektören dock icke på grund av någon profetionsgåva förutsä redan år 1916 och 1917, utan den är beroende på en med anledning av kristidens bränslebrist hastigt uppblomstrande torvindindustri, som medförde inflyttandet av några barnrika arbetarfamiljer. Då denna industris framtid icke är så vidare trygg, utan mera beroende på tillfälliga omständigheter, så är att befara, att barnantalet i skolan åter sjunker. Det hela måste därför skådas i situationens ljus från år 1917, och att Luttraborna då med sin utgift på 11.000 kr. funno det tragiskt, andra däremot komiskt, må ingen förtänka.» Ja, hur ställer det sig nu med dessa saker? Om man går från interpellantens framställning till de statistiska siffrorna, vad säga de? Jo först och främst att från år 1914 till år 1919 folkmängden i församlingen stigit från 301 själar till 342. De skolpliktiga barnen voro 44 år 1914, 42 år 1915 och 47 år 1916 — jag går inte längre. De som voro skolpliktiga i småskolan utgjorde år 1914 12, 1915 12 och 1916 13. Vi se således, att befolkningen var i stigande. Vi se också, att de skolpliktiga barnen år 1916 voro flera än förut. Den skola som man haft och hade här var en F-skola, det vill säga man hade sex årsklasser, delade i två avdelningar. De två småskoleklasserna läste för sig, och de fyra folkskoleklasserna för sig, och man hade en enda lärare. Vilken uppfattning man än må ha om folkskolan, måste man väl ändå säga sig, att förhållandena här i Luttra inte voro bra och att det följaktligen inte var på något sätt underligt, om folkskoleinspektören sökte få dem

bättre. Nu säger interpellanten, att år 1918 var det inte mer än 2 barn i småskolan — enligt statistiken var det dock 4, som voro skolpliktiga, men uppenbarligen ha inte mer än 2 av dessa gått i skolan. Det är visserligen sant, men 1919 var det i alla fall 8 stycken. Den ärade interpellanten säger, att inte kunde folkskoleinspektören genom någon profetionsgåva veta år 1916, att det skulle bli 8 stycken år 1918. Nej, det är fullkomligt riktigt, men han kunde inte heller tänka sig år 1916, att talet 13 skulle sjunka ner till talet 2. Han hade lika litet profetionsförmåga i det ena fallet som i det andra. Vill man skåda »fallet Luttra» såsom interpellanten säger, »i situationens ljus från år 1917», så var det i alla fall så, att situationens ljus år 1917 faktiskt lyste över 10 småskolebarn den gången.

Jag vill på grund av allt det andra som yttrats här, bara säga, att om det är så stort missnöje, som det gång efter annan framhålles, så måste detta bero därpå, att det är alldeles säregna förhållanden nere i Västergötland. Men denna förhållandenas säregenhet ligger inte däri, att inte Västergötland skulle ha betingelser för samma skolformer som andra delar av landet, utan uppenbarligen däri, att nere i Västergötland finnes en verklig fördom på detta område. Om jag går till andra trakter, som påminna om Västergötland, exempelvis till Dalarna, så finner jag — om jag tar Dalarnas norra inspektionsdistrikt — att där från 1915 års början till 1919 års slut de halvtidsläsande skolorna minskats från 32 till 9, och inte en enda framställning har behövt göras från folkskoleinspektören till domkapitlet. Tvärtom ha många föräldrar, så fort det påpekats för dem, hur landet egentligen låge, sagt ifrån, att de för sin del inte ville ha sämre skolor för sina barn, än vad man hade på andra ställen i landet. Om utvecklingen får lov att fortgå för framtiden som hittills i Dalarnas norra distrikt, så skall man inom tre à fyra år ha halvtidsläsningen avskaffad där. Går jag till Dalarnas västra distrikt, så finner jag, att under samma tid — från början av 1915 till slutet av 1919 — ha de halvtidsläsande skolorna minskats från 79 till 23, och endast i ett enda fall har föreläggande begärts hos domkapitlet. Får utvecklingen där också fortgå normalt, skall halvtidsläsningen vara avskaffad inom två år.

Men går jag så till det inspektionsområde, som ligger vid sidan om det, som jag i dag sysselsatt mig med, finner jag, att i början av år 1915 funnos där inte mindre än 202 halvtidsläsande folkskolor och endast 16 heltidsläsande samt 181 halvtidsläsande småskolor och endast 28 heltidsläsande. Vad har så skett inom detta distrikt, d. v. s. i Skaraborgs södra inspektionsområde, under den femårsperiod, som jag talar om? I inte ett enda fall har man där självmant gått över till heltidsläsning, utan det har varit ett kompakt motstånd. Interpellanten har fullkomligt rätt däri, att missnöjet, eller vad man nu vill kalla det, verkligen yttrat sig i ett kompakt motstånd mot folkskoleinspektörens krav på heltidsläsning. Man har emellertid under denna tid på grund av inspektörens yrkande infört heltidsläsning i 16 fall, men i 58 fall har det blivit avslag på alla framställningar, och i 36 av dessa 58 fall framställdes dock inte några som helst krav

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

på nybyggnader. Jag ber kammaren lägga märke till detta. Skall fortsättningen bli början lik därnere, kommer det att dröja inte två år såsom i det ena daladistriktet och inte heller 3 å 4 år såsom i det andra utan 30 år, innan man hinner fram till den avlösning av denna skolform, som det svenska folket genom sina ombud här i kammaren förklarar vara den riktiga utvecklingens väg.

Det är alldeles uppenbart — för mig åtminstone — att felet inte ligger i naturförhållandena nere i Västergötland, ty de kunna inte vara sämre än i Dalarna och andra trakter, där utvecklingen är i rask fortgång, utan det måste bero på att själva grundsynen är annorlunda. Det är inte så mycket svårigheterna med avståndet och allt det andra, som man ibland med rätta framhåller, och som naturligtvis också ibland gör, att vissa modifikationer måste till, utan det hela är beroende på att man ser helt annorlunda på tingen nere i Västergötland än på andra ställen. Jag kan också i detta fall hänvisa till interpellationen. Den ärade interpellanten menar, att man bör gå fram med en viss försiktighet, så att inte misstro eller ovilja uppstår gentemot själva skolväsendet. Man går således ut ifrån, att skolan i och för sig inte är någonting gott, utan något, som man med lämpor liksom måste lura på folk, så att de inte märka det. Det är klart, att man där nere inte har sinne för den orätt, man begår mot barnen, när man låter dem växa upp på detta sätt, ty det är så i alla fall, hur präktiga västgötarna än äro, att det som försummas i barndomen, det har man mycket svårt att taga igen vid mognare år.

Härtill kommer att denna sak i grund och botten har en större räckvidd, än man alltid tänker på. Det ser ut, som om jordbrukarna här skulle tro, att de äro annorlunda ställda än andra människor, att deras barn inte skulle ha samma behov av undervisning, som man anser, att barnen annorstädes ha. Det är emellertid så, att ingenting står stilla här i världen, och den klass — ty det gäller i fråga om klasser såväl som i fråga om enskilda — som inte följer med sin tid, den blir efter. Men viljan och förmågan att följa med sin tid hänger i stort sett på bildningsgraden. Och den träning, som undervisningen ger, hjärnans träning, den är av samma betydelse som musklernas. Den ger spänstighet. Och liksom den fysiska träningen stärker folkhälsan i vårt land, på samma sätt stärker den andliga träningen den andliga hälsan och gör oss mindre mottagliga för de andliga farsoter, som gå över landet då och då, och för vilka jordbrukarna visst inte äro immuna.

Det yttrades från en av västgötabänkarna, att man har en viss skyldighet att ta hänsyn till folkviljans krav i detta fall. Naturligtvis. Folkviljan har verkligen uttalat sig, och Kungl. Maj:t anser sig i denna fråga i god samklang med folkviljan. Den ärade talaren förväxlar däremot saker och ting ifråga om denna folkvilja. Han tror, att folkviljan endast tager sig uttryck nere i Västergötland. Den har dock talat här i riksdagens andra kammare på ett sätt, som varit mycket tydligt — något som jag för min del trodde, att jag också tydligt framhållit inför kammaren.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman, mina herrar! Då denna mycket allvarliga och viktiga fråga nu föreligger, kan jag icke underlåta att framställa ett tack till interpellanten, för att han bragt denna fråga på tal. Jag skall icke underlåta att även rikta ett tack till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet med anledning av hans senare anförande, däri jag finner, att han med ett visst allvar tänkt på denna fråga och velat giva sig in på att dryfta densamma praktiskt och allvarligt. Vad beträffar hans första anförande, kan jag tyvärr icke frambära något tack, ty jag har åtminstone icke varit med om att från statsrådsbänken i en allvarlig fråga få höra så mycket ironi nedlagd i svaret, som just i detta herr ecklesiastikministerns svar i denna allvarliga fråga.

De många olika saker, som där förekommo, skall jag icke vidröra, men jag vill dock i rätt så allvarliga ord instämma i den interpellation, som är avgiven av herr Bengtsson i Kullen. Hur det är ställt i Västergötland beträffande skolväsendet känner jag icke till, men jag känner till den allmänna uppfattningen i ganska vidsträckta bygder i vårt land och i synnerhet inom det område, jag representerar. Jag vill livligt understryka vad som från flera talare här förut sagts rörande detta allmänna missnöje. Orsaken härtill är, såvitt jag förstår, ingenting annat än det, som här förut framhållits, nämligen de övergrepp, som gjorts av vederbörande folkskoleinspektörer och andra dem, kan man säga, tjänande myndigheter, i det att man icke tagit hänsyn till den svenska allmänheten och särskilt jordbrukarna.

Det visar sig vara rätt egendomligt med dessa förhållanden, när man under en längre tid studerat dem. Jag har varit skolrådsledamot i 25 år, och jag har intresserat mig för en utveckling till det allra bästa av undervisningsväsendet, vilket mina åtgärder kunna bevisa, fastän jag icke här skall giva mig in på vad jag gjort för undervisningen inom vårt distrikt. Om man har följt dessa folkskoleinspektörers arbete, när det för dem gällt att lära känna skolförhållandena i landet, har man nog funnit, att när skolråden försökt göra sin insats och försökt göra sitt bästa, ha de allenast mötts med det bestämda påståendet, att här är ingenting att göra annat än att gå den väg, som inspektören anvisat. Det har visserligen här sagts, att folkskoleinspektörerna icke äro till för annat än att giva råd och upplysningar, och jag vet också själv, att någon annan befogenhet är icke lagd i deras hand, men de ha förstått att sköta denna makt på ett sådant sätt, att den svenska allmänheten och särskilt de skolråd, som de fått att göra med, inbillat sig, att om de icke följa folkskoleinspektörernas föreskrifter, komma de att mista statsanslaget. I de orter, där man kan säga, att tillgångarna äro knappa, och där det är nästan omöjligt att få debet och kredit att gå ihop, förstår man lätt, hur den svenska bonden och den svenska allmänheten tvingas att reflektera på det sättet, att det här icke är lönt att göra något. Detta om den ekonomiska situationen.

Jag skulle också kunna nämna exempel från våra bygder i detta avseende. Vår största kommun på Öland är Köpings socken. Där

Svar å
interpellation.
(Forts.)

har man blivit ålagd att inrätta 8 skolor. I en kommun, där man har något över 1,400 invånare och där man har 18 kronor per bevilningskrona i kommunalskatt, skall man för dessa skolbyggnader låna en summa av 80,000 kronor. Vi förstå, vart detta skall bära hän i ekonomiskt hänseende, och dock äro förhållandena sådana, att det inom kommunen icke finnes så många barn, att skolorna kunna bli fullt besatta.

Ja, så har det gått till över hela Öland. I församlingar, där folkmängden varierar mellan 300 och 600 personer, har man drivit igenom sådana beslut att bygga nya folkskolor. Den kommun, som folkskolinspektören nu senast i detta fall tagit hand om, är just den kommun, som jag bor i. Även denna är ålagd att bygga nya skolor, men märk väl, att kommunen satte sig däremot rätt så allvarsamt och fick Kungl. Maj:ts befallningshavande och domkapitlet att vitsorda sin framställning. Kommunen gick till Kungl. Maj:t med denna sak, och folkskolöverstyrelsen skulle yttra sig. Jag har icke handlingarna här, men jag skulle kunna visa det, om så erfordras. Folkskolinspektören kunde icke vederlägga de skäl, som kommunen framlagt för att slippa ifrån detta. Lägg märke till att i en kommun, där man icke har 50 barn och där man under nästa år uppflyttar 4 barn i folkskolan, skola vi bygga flera skolor, ehuru vi redan ha två skolor förut. Där hade folkskolinspektören till sist i sin framställning till folkskolöverstyrelsen endast den räddningsplankan, att därest Alböke kommun får sin vilja fram, blir följdén därav, att det blir en resning över hela Öland.

Detta visar, att det i detta fall råder en allmän opposition emot man kan säga, det förmynderskap, som folkskolinspektörerna utöva. Jag vill i det avseendet vädja till herr statsrådet om att se till att man icke skall gå till väga på det sättet. Jag tror icke, att den tiden ännu är kommen i vårt land, då man kan behandla Sveriges allmogé på det sätt, som herr Möller möjligen tänkte, då han skrev, att det nu var färdigt för demokratien att taga Sverige om hand. Skall demokratien utvecklas så, är det min övertygelse, att den faller sönder och icke blir något.

Herr statsrådet påvisade ju många olägenheter beträffande skollokaler och bostäder i Västergötland. Därom skall jag icke yttra mig, men jag tror, att om herr ecklesiastikministern vill vara vänlig att på detta område företa verkliga undersökningar på Öland om huru det där förhåller sig med skolhus och skollokaler, skall inte den anmärkningen där kunna göras. Jag har icke hört, att vederbörande folkskolinspektör har gjort några anmärkningar annat än beträffande tillfälliga reparationer, så att där är icke detta orsaken.

Man har vidare talat om de olika skolsystemen. Ja, jag tror nog, att vi kunna se saken ganska olika, de s. k. sakkunniga och den svenska allmänheten, vilket beror på de olika sätt, som de känna att de i allmänhet ha det. Jag är i detta fall av den övertygelsen, att det icke är så illa ställt med den saken. Jag håller fast vid det uttryck, som fällts här förut, nämligen att det icke är så farligt med denna sak, om den blott blir rätt ordnad. Herr Moberger har också gjort

den frågan, hur man rätt skall kunna ordna detta. Ja, herr Moberger eller någon annan folkskolinspektör har aldrig försökt sig på den uppgiften, hur det rätt skall ordnas, men vi ha försökt det praktiskt, och vi veta, hur det i detta fall rätt skall göras.

Jag för min del gillar åtminstone icke samma uppfattning, som framgick av herr eklestastikministerns svar, nämligen att själva läxläsningen och de kunskaper, som barnen på den vägen inhämta, icke har någon betydelse. Jag tror alldeles tvärtom. Jag är övertygad om att om barnen inhämta kunskaper i sitt minne genom att läsa läxor, då de bestämt veta, att de inför läraren skola svara med förståndet på samma gång som de skola kunna uttrycken, komma de också att tänka samtidigt som de läsa, och det göra de också. Jag har själv prövat den saken. Det är dock alldeles samma förhållande härmed, som om läraren föreläser för barnen. Det kan icke bli något annat än minnesläxor det heller. Det medför icke något annat än att det kanske på detta sätt blir bra mycket kortare tid för undervisning i de olika ämnena.

Vidare ha vi frågan om kort och lång undervisningstid. Ja, det är märkvärdigt, men jag kommer ihåg från den tid, som jag gick i folkskolan, att vi läste 7 å 8 timmar och därutöver om dagen, och vi stodo oss mycket väl och blevo icke, som herr Kristensson sade, några kutryggar för det, utan den fysiska såväl som den andliga kraften utvecklades bra mycket bättre än vad den tyvärr synes göra i den nuvarande folkskolan. I det fallet skulle jag vilja fråga herr Kristensson, då han talar om åtta timmars undervisning per dag, vad han egentligen själv tänkte, då han för några år sedan föreslog lantmännen åtta års straffarbete.

Då herr Moberger talar om den bondefientlighet, som föreligger hos oss, när vi ständigt motarbete utvecklingen av folkskoleväsendet på det sätt, som den nu gestaltar sig, skulle jag vilja säga till honom, att det är min uppfattning, och det är icke min ensam, utan det är varje tänkande lantmans och mången annans uppfattning om denna sak, att så, som skolväsendet nu utvecklat sig, ha vi icke på den vägen kommit långt för att höja den allmänna kunskapsnivån hos dem, som hädanefter skola växa upp i landet. Skolreglementet och skolordningen föreskriva nämligen, att alla barn i samma klass ovillkorligen skola följas åt. Läraren kan icke taga någon hänsyn till de, man kan säga, väl utvecklade individerna och på så vis hjälpa dem att komma det ringaste längre än medelmåttorna och de undermåliga. De måste gå tillsammans, tills de senare alldeles skiljas från klassen. Så har icke varit fallet förr i tiden, och vi veta alla, att det från början finns olika intelligenssegenskaper hos barnen, men då på det sättet de största intelligenserna skola tillbakahållas, kan jag icke se annat än att detta innebär en nedsättning av det svenska samhällets kulturnivå, vilket under nuvarande förhållanden är att beklaga.

Om undervisningsförhållandena skulle jag även vilja säga, att jag för min del icke håller så strängt på varannandagsläsningen, ty i de flesta av våra församlingar finns det icke flera barn än att de kunna

Svar å
interpellation.
(Forts.)

gå i samma skola, åtminstone då läraren läser i två eller tre klasser, och de kunna ändå gå var dag. Det är dock ett rent naturligt förhållande, som gör det fördelaktigare, att barnen gå varannan dag. Det har betydelse även i ekonomiskt avseende, vilket jag icke kan underlåta att stryka under, ty det finns en väsentlig skillnad med oss lantmän och våra barn. Våra barn måste och skola — och det är dessutom nyttigt för deras fysiska och andliga utveckling — från början få vistas i fria naturen och vara med om de olika arbeten, som de kunna uträtta. Även om de icke kunna uträtta dem med den vuxna människans kraft och energi, kunna de till den allmänna nytta, som det har på landsbygden, på mångfaldigt sätt betjäna sina föräldrar, och icke endast så, att de se efter de andra ungarna som statsrådet uttryckte sig. Detta är, menar jag, både allmännyttigt och nyttigt för barnen, att de på detta sätt ha en särskild sysselsättning, som utvecklar deras fysiska kraft. På samma gång blir även deras andliga kraft större. Och då man därtill lägger, att de ha en halvmil och därutöver att gå till folkskolan, betyder det en väsentlig skillnad, att de gå dit endast varannan dag för att inhämta sin promemoria för att studera och tänka även den andra dagen, ty så förfallna äro ännu icke föräldrarna ute på landsbygden, att de icke också själva hava litet intresse för att deras barn skola lära något. Även från den sidan sett är det alltså till rent praktisk och kulturell nytta, att barnen få bättre tid att också ägna sig åt hemmet och tjäna hemmet och dess sysslor.

Ser man sedan på skolans utveckling i allmänhet, är förhållandet så, att i stället för att, som jag nämnde, vi i min barndom och skoltid läste åtta timmar om dagen, läser man numera, om fristunderna frånräknas, knappt mer än fyra timmar. I detta avseende har det alltså gått väsentligt tillbaka. Jag vill icke tro, att det heller är absolut nödvändigt för skollärarens eller lärarinnans välbefinnande, att deras arbetstid skall vara så kort. Lärarna förr i tiden voro säkerligen lika intelligenta, lika kraftiga och lika friska, som de äro nu för tiden.

Jag har också lagt märke till en annan omständighet, nämligen att vid de täta inspektionsbesöken, som vi få ute på landet, då folkskoleinspektörerna besöka våra skolor, är det mest framträdande inspektion av skollokaler, undervisningsmateriel och lärarens bostadsförhållanden. Det är icke så ofta det talas om eller undersökes, vad barnen ha för kunskaper och egenskaper. Jag har många gånger vid alla de inträdesprövningar, jag i folkhögskolor varit med om, funnit, att det icke är så värst väl beställt med den saken eller bättre beställt därmed med de s. k. A-skolorna än det är med de lantliga B- och C-skolorna.

Herr talman, jag skall för min del icke i denna sak upptaga tiden längre, men jag vill understryka den bestämda uppfattningen, att det måste vara ett givakt för vederbörande att i detta fall söka se till att icke den andliga kulturen genom ett verkligt allmänt missnöje och en felaktig reform skall gå tillbaka, ty då tror jag, att den *andliga kulturen* också kommer att gå *långt* tillbaka. Jag instämmer med interpellanten uti hans allmänna anmärkning mot vissa över-

drivna och skadliga reformer som av mera politiska än sakliga skäl framdrivas.

Herr Moberger: Herr talman! Endast ett par ord som repliker till ett par föregående talare.

Herr Olsson i Berg gjorde gällande, att jag uttalat den uppfattningen, att man på två kristendomstimmar i veckan skulle kunna lära sig lika mycket som på sex. Herr Olsson i Berg, något så tanklöst har jag naturligtvis aldrig kunnat påstå!

Man har på västgötabänken tagit min jämförelse mellan smålänningar och västgötar mycket illa upp. Det är dock alldeles klart, att min jämförelse icke sträckte sig så långt, som herr Welin ville göra gällande, utan den gällde naturligtvis endast skolväsendet och var byggd på de uppgifter, som lämnats från statsrådsbänken. Då herr Welin är patriot på västgötarnas vägnar, får han väl ursäkta, om jag är det på smålänningarnas. Jag för min del ansåg det lämpligt att framhålla, att det i *skolväsende* var betydligt mörkare i Västergötland än i Småland. Då herr Welin ville göra gällande, att västgötarna i ekonomiskt avseende voro avgjort duktigare, skall jag tillåta mig att skryta med smålänningarna och påminna herr Welin om det gängse ordspråket, att om man sätter en smålänning på en klippa i havet, kommer han i alla fall att slå sig fram, men så duktiga i ekonomiskt hänseende har jag aldrig hört, att västgötarna äro.

Den ärade interpellanten var nog uppmärksam emot mig att göra en jämförelse mellan mig och ett par ärade framstående förutvarande västgötarepresentanter i denna kammare, nämligen herr Persson i Stallerhult och herr Jansson i Djursåtra. Herr Bengtsson i Kullen, tillät mig säga, att år 1915 i en debatt som denna meddelade herr Persson i Stallerhult, att man redan då för några år sedan i hans församling avskaffat halvtidsläsningen och infört heltidsläsning. Om herr Bengtsson i Kullen i det avseendet tagit denne framstående västgötarepresentant till förebild, hade han lärt åtminstone något av honom.

Då herr Bengtsson i Kullen ville göra denna jämförelse mellan mig och dessa representanter, blev jag litet förvånad, ty jag tyckte, att han hade kunnat finna en jämförelse på mycket närmare håll än genom att söka den hos mig. Det beror måhända på det förhållandet, att han genom självbetraktelse kommit att överdriva sin egen storhet, så att han ansåg angeläget att göra jämförelsen mellan mig och dessa framstående representanter i stället för mellan sig själv och dem.

Herr Bengtsson i Kullen: Herr talman! Herr Moberger sade i sitt första anförande, att varannandagsläsningen är jordbruksfientlig. Jag vill då bara erinra herr Moberger om att vi jordbrukare i Västergötland icke fatta det så. Jag vill tillika erinra honom om att vid det ifrågavarande mötet i Herrljunga, som var besökt av cirka 500 personer — jordbrukare nästan allesammans — var det

Svar å
interpellation.
(Forts.)

sådan enighet, att det blott var en enda röst, en folkskollärares, som höjdes för en annan åsikt.

Herr Moberger kom slutligen — och det är icke så underligt, — och ville göra gällande, att han såsom smålänning är patriotisk, samt drog fram det kända uttrycket, att om man sätter en smålänning på en klippa i havet, kan han reda sig ändå. Gent emot detta skulle jag vilja säga, att det skall verkligen då vara herr Moberger själv eller någon annan sådan vattenmänniska, som skall kunna leva på klippan i havet. För de övriga smålänningarna är det nog mycket dåligt att rekommendera en sådan plats.

Herr Kristensson var särskilt ledsen över att, i händelse det är varannandagsläsning, jordbrukarnas barn skulle få deltaga uti jordbruksarbetet och på det sättet få mycket böjda ryggar, såsom han sade. Vi hörde herr Kristensson för ett år sedan rekommendera, huru man bäst skall kunna fostra upp ungdomen, och då föreslog han, att man skulle spela kort med pojkarna. Det kan ju hända, att pojkarna i så fall få mindre böjda ryggar, men vilket som är nyttigare för landet och dem själva är icke svårt att förstå.

I sitt första svar nämnde herr statsrådet bland annat en sak, nämligen att det skulle vara dåligt ställt med skolan i Levene socken. Han sade, att kapprummet var så litet, att det hade endast en golvyta av 9,2 kvm., och att det alltså icke fanns plats för mer än 18 barn. Ja, under förutsättning att herr statsrådet anser, att varje barn skall ha $\frac{1}{2}$ kvm. till en liten kappa, kanske det icke räcker till. Men jag undrar, om det icke går att hänga några flera kappor än en på varje $\frac{1}{2}$ kvm.

Jag vill också säga några ord angående vad herr statsrådet yttrade om huru han enligt sin mening tror, att vi västgötar betrakta skolväsendet. Han trodde, att vi betrakta skolväsendet icke såsom något gott utan såsom något ont. Då vill jag säga herr statsrådet, att så betrakta vi visst icke skolväsendet. Vi äro mycket böjda för folkupplysning, men vad vi reagera emot är det sätt, som på sista tiden gjort sig gällande från vederbörandes sida. Det är detta vi reagera mot och icke mot folkupplysningen, herr statsråd.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 55 och 56, bevillningsutskottets betänkande nr 40 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 37 och 38.

§ 3.

Herr statsrådet *Olsson* överlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 429, till riksdagen med tillkännagivande, att en i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln bebådad framställning icke kommer att föreläggas riksdagen; och blev ifrågavarande skrivelse omedelbart remitterad till statsutskottet.

§ 4.

Till avgörande förelåg nu bankoutsrottets utlåtande, nr 65, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2, angående förhöjt årligt understöd åt förre arbetaren vid ammunitionsfabriken å Marieberg C. H. Hemming.

*Ang. förhöjt
årligt under-
stöd åt förre
arbetaren C.
H. Hemming.*

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 69, hade herrar *Andersson* i Igelboda och *Söderberg* föreslagit, att riksdagen måtte medgiva, att förre arbetaren vid ammunitionsfabriken å Marieberg Carl Henrik Hemming finge från och med år 1920 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära ett förhöjt årligt understöd till så stort belopp, att det, jämte honom tillkommande underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa, uppginge till ett belopp av 600 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte av riksdagen bifallas.

Vid punkten hade likväl fogats reservation av herrar *Söderbom*, *Malmberg*, *Borg*, *Borggren* och *Andersson* i Stockholm, vilka hemställt, att riksdagen, i anledning av ovanberörda motion måtte medgiva, att förre arbetaren vid ammunitionsfabriken Carl Henrik Hemming finge från och med den 1 januari 1920 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd till sådant belopp, att detsamma jämte därå belöpande dyrtidstillägg ävensom inberäknat Hemming tillkommande underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa uppginge till ett sammanlagt belopp av 600 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Borggren*: Herr talman! Då jag vid utskottsutlåtandet antecknat mig såsom reservant, skall jag be att få säga några ord, då jag icke kan dela den uppfattning, vartill utskottet kommit, då detsamma avstyrkt en motion, som framlagts rörande understöd till förre arbetaren vid ammunitionsfabriken å Marieberg Carl Henrik Hemming. Det visar sig av handlingarna, att denne Hemming erhöll anställning vid Svea artilleriregemente år 1892. Handlingarna visa också, att han påföljande år ådrog sig under tjänsten en skottskada i högra handen, vilken förde med sig, att han blev oförmögen till krigstjänst och fick taga avsked den 23 maj 1894. Det framgår vidare av handlingarna, att Hemming år 1896 blev anställd som arbetare vid ammunitionsfabriken å Marieberg, ävensom att han, då han var sysselsatt vid fabriken cirkelsåg, av sågklingan skadades

Ang. förhöjt
ärligt under-
stöd åt förre
arbetaren C.
H. Hemming.
(Forts.)

i vänstra handen, så att han även här måste taga avsked. Hemming har nu från olika kassor tilldelats understöd, som uppgå till belopp av 281 kr. om året. Arméförvaltningens artilleri- och civila departement har yttrat sig över denna motion och i sitt utlåtande kommit till det resultatet att avstyrka bifall till motionen om understöd åt Hemming. Jag vill då framhålla, att redan 1914 års riksdag beviljade ett understöd å 60 kr. åt denne Hemming under hans återståenlivstid. Det är visserligen ett mycket litet understöd, men man kan säga, att riksdagen på ett tidigare stadium varit med om att bevilja understöd, och då får det väl anses, att på grund av den skada han erhöll, riksdagen hade viss skyldighet att lämna honom understöd. Då man emellertid nu läser igenom det yttrande, som avgivits av arméförvaltningens artilleri- och civila departement, finner man där i slutet, att departementet säger, att om något understöd skall tilldelas Hemming, skall man därifrån avdraga det understöd, som Hemming erhållit från Vadstena krigsmanshuskassa. Man kan ju därav draga den slutsatsen, att departementet i alla fall kan hava haft sina tankar riktade på att riksdagen uti sådana ömmande fall som det föreliggande vanligen brukar bevilja något understöd. Då härvidlag föreligga särskilt ömmande omständigheter, kan jag för min del icke antaga annat än att andra kammaren kommer att fatta beslut i enlighet med vad reservanterna föreslagit. Som första kammaren beslutat antaga reservationen, skall jag tillåta mig, herr talman, att på grund av det anförda yrka bifall till den reservation, som i punkten 2:o) är avgiven av herr Söderbom m. fl.

Herr Kristensson: Herr talman! De av kammarens ledamöter, som läst igenom utlåtandet, torde hava funnit, att utskottet icke kunnat göra annat än ställa sig på den ståndpunkt, som uttalats av såväl arméförvaltningens artilleri- och civila departement som också av statskontoret. Då emellertid första kammaren bifallit reservationen, vill jag, herr talman, meddela, att, ifall herr talmannen finner övertvägande ja för yttrandet om bifall till reservationen, jag icke kommer att påkalla votering.

Herr Andersson i Igelboda: Herr talman! Såsom herrarna finner utskottet med icke så värst många raders motivering avstyrkt den av mig och herr Söderberg framburna motionen. Det är egentligen två saker, som utskottet framfört såsom skäl, varför man icke skulle bifalla densamma. Det framhålles, att Hemming har understöd från olika håll, ehuru till små belopp, och att å ett av dessa belopp, nämligen det, som riksdagen år 1914 beviljade, eller 60 kr. om året får han även dyrtidstillägg. Vidare framhåller utskottet, att Hemming om 15 år får det understöd från Vadstena krigsmanshuskassa, som nu uppgår till 73 kr., höjt till 100 kr. och efter ytterligare 7 år höjt till 200 kr. Det är dock icke så synnerligen stor utsikt till att han får någon glädje därav, därför att han för närvarande är synnerligen sjuk. Han lider av hjärtfel i mycket hög grad, och det är föga hopp om att han kan få någon nytta av dessa förhöj-

ningar, som inträffa, den första efter 15 och den andra efter 22 år. De understöd, Hemming för närvarande erhålla, äro synnerligen blygsamma, och om man tänker på att han på dessa skall försörja hustru och ett barn i skolåldern, förstår man, att det icke räcker så långt. I verkligheten blir det nog så, att hustrun i stället får försörja såväl mannen som deras barn, ty själv är han fullkomligt oförmögen till så gott som allt arbete dels och framför allt på grund av de skador, han vid dessa två olika tillfällen ådragit sig, och dels på grund av den sjukdom, han för närvarande lider av.

Utskottet framhåller också, att, sedan riksdagen förra gången beviljade honom understöd nämligen år 1914, ingenting inträffat, som kunde motivera en höjning av det understöd å 60 kr., riksdagen då beviljade bemålde Hemming. Jag kan emellertid icke riktigt följa utskottet i dess tankegång, att ingenting inträffat sedan 1914. Det är dock rätt mycket, som sedan dess inträffat. Det måste ju alla erkänna. Utom allt övrigt, har emellertid tillkommit, att Hemming, som förut haft en ganska god hjälp av sin fader, hos vilken han bott, numera icke kan erhålla någon vidare hjälp från honom, då fadern är 70 år gammal och därför måste lämna den befattning, han hittills innehåft, och samtidigt upphör givetvis möjligheten för honom att på något sätt kunna hjälpa sonen.

Jag kan mycket väl förstå bankoutskottet. Det stöder givetvis sitt beslut på de utlåtanden, som infordrats dels från statskontoret och dels från arméförvaltningens artilleri- och civila departement. Dessa utlåtanden gå ju båda i avstyrkande riktning. De skäl, som framhållits av statskontoret, äro mycket kortfattade, och äro desamma, som sedan utskottet upptagit. Arméförvaltningens artilleri- och civila departement har däremot mera ingående motiverat sitt avslagsyrkande, och framhåller några saker, som jag icke kan underlåta att något bemöta. Det sägs bland annat på ett ställe: »Den av motionärerna åberopade omständigheten, att den skadade redan vid olycksfallet var behäftad med lyte, torde i förevarande fall icke böra tillmätas någon betydelse vid bedömandet av det honom tillkommande skadeersättningsbeloppet.» — Vi ha nämligen i vår motion framhållit detta såsom en anledning till att vid bedömandet av minskningen i arbetsförmågan på grund av det senare olycksfallet man även skall taga hänsyn till att bemålde Hemming redan då var invalid. — Hade utskottet infordrat yttrande från riksförsäkringsanstalten, tror jag icke, att det yttrandet blivit av liknande innehåll som arméförvaltningens artilleri- och civila departementets yttrande. Jag vill nämligen erinra om att sista stycket i 8 § olycksfallsförsäkringslagen, som ligger till grund för beräkandet av det understöd, som bör utgå, lyder: »Var den skadade vid olycksfallet behäftad med kroppsskada eller lyte, skall hänsyn jämväl därtill tagas.» För att litet närmare precisera vad som menas med detta hava kommitterade, då de framlade förslaget till olycksfallsförsäkringslagen, tagit ett exempel, som är ganska belysande. De framhålla nämligen, att man beräknar en skada på ögonen sålunda, att om synen försvinner på båda ögonen beräknas detta alltid som full invaliditet eller nedsättning av

*Ang. förhöjt
ärligt under-
stöd åt förre
arbetaren C.
H. Hemming.*
(Forts.)

Ang. förhöjt
ärligt understöd
åt förre
arbetaren C.
H. Hemming.
(Forts.)

arbetsförmågan med 100 %. Om däremot synförmågan förloras på det ena ögat och bibehålles oskadad på det andra, räknas detta i allmänhet som en nedsättning av arbetsförmågan med 20 %, men om en person redan är blind på det ena ögat, när han råkar ut för en olycks-händelse och blir blind även på det andra, så är det givet, att den beräknade nedsättningen av arbetsförmågan på grund av det sista olycksfallet icke skall beräknas till 20 % utan till 80 %, så att den sammanlagda nedsättningen av arbetsförmågan blir lika med 100 %. Det kan ju sägas, att förhållandena icke äro enahanda eller likartade, då det gäller händerna, men något besläktat torde de i alla händelser vara, och även om dessa fall ej äro lika måste man i alla fall erkänna, att om en person har den ena handen skadad så att han icke kan använda den något nämnvärt, och så får även den andra i lika stor utsträckning skadad, har arbetsförmågan genom det sista olycksfallet nedsatts betydligt mera, än om han skulle haft den andra handen frisk. Jag tror således, att det är fullkomligt riktigt, att man tar hänsyn till en tidigare invaliditet. Även om det varit något otydligt i den äldre lagen av 1901, så klagöres det fullkomligt i 1916 års lag, att det verkligen är meningen, att man så skall göra.

Nu säger också departementet i sitt yttrande, att man heller icke bör taga hänsyn till 1916 års lag och lämna något förhöjt understöd på grund av denna, då riksdagen tidigare har lämnat understöd beräknat efter en äldre olycksfallsförsäkringslag. Jag vill emellertid erinra om, att riksdagen har för alla dem som erhållit understöd beräknade efter den äldre olycksfallsförsäkringslagen, sedan den nyare olycksfallsförsäkringslagen av 1916 genomförts, höjt dessa understöd ganska väsentligt men samtidigt gjort den begränsningen, att personer som haft ett understöd understigande 90 kronor icke skulle komma i åtnjutande av denna förhöjning. Hemming hade som förut sagts ett understöd på endast 60 kronor och kom sålunda icke i åtnjutande av den förhöjning, som övriga understödstagare hava erhållit.

I detta fall tror jag, att det vore en gärd av rättvisa, att riksdagen nu höjer det understöd, som denne Hemming äger erhålla och det finnes också många billighetsskäl som tala härför. Jag kan icke anse det vara riksdagen värdigt att till en person, som i statens tjänst förlorat båda sina händer, lämna ett så blygsamt understöd som här är fallet för sista olycksfallet endast 60 kronor. Jag tror, att det som reservanterna här föreslå ingalunda kan sägas vara för mycket. De hava hemställt om att bemälda Hemming skulle erhålla ett understöd, i ett för allt inberäknat dyrtidstillägg, av 600 kronor. Jag hoppas i likhet med den ärade reservant, som förut hade ordet, att andra kammaren skall i likhet med första kammaren bifalla reservationen, och jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till densamma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen:

och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

*Ang. förhöjt
ärligt under-
stöd åt förre
arbetaren O.
H. Hemming.
(Forts.)*

Punkterna 3—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härfter uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 87 och 88 regeringsformen.

*Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.*

I en i andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 316, hade herr *Engberg* föreslagit, att riksdagen såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande ändrade lydelse av §§ 87 och 88 regeringsformen:

§ 87.

1:o Riksdagen äger gemensamt — — i riksdagsordningen sägs.

2:o Riksdagen äge och gemensamt med Konungen stifta, förändra eller upphäva kyrkolag; dock att därvid jämväl erfordras utlåtande av allmänt kyrkomöte. Över förslag angående dylik lag skola, på sätt i mom. 1 sägs, statsrådets och lagrådets tankar inhämtas och jämte Konungens proposition, då sådan göres, riksdagen meddelas. Har ej förslag, varom nu fråga är, före början av riksdagen näst efter den, som framställt eller antagit förslaget, blivit såsom lag genom allmän kungörelse utfärdat, vare det förfallet, och Konungen underrette då riksdagen om de skäl, som hindrat förslaget antagande.

§ 88.

Med förklaring över civil- och kriminal- samt kyrkolag förhålles som med sådan lags stiftande. De förklaringar, som, till svar på inkomna förfrågningar om lagens rätta mening, Konungen genom dess högsta domstol emellan riksdagarna giver, kunna ogillas av först där- efter sammanträdande riksdag, och må dylika förklaringar, där de sålunda ogillade blivit, ej längre gälla eller av domstolarna iakttagas och åberopas.

Utskottet hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning av frågan, i vad mån kyrkomötets rätt att med Konungen och riksdagen lagstifta i kyrkolagsfrågor skulle kunna avskaffas och ersättas av en rätt att i dylika frågor avgiva utlåtande, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, H. Gösta Andersson, Magnusson* i Tumhult, *Henrikson* och *Persson* i Fritorp, vilka hem-

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

ställt, att riksdagen måtte avslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; samt av herr *Hallén* beträffande utskottets motivering.

(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Persson* i Fritorp: Herr talman mina herrar! Jag förmodar att kammaren är mest tacksam, om debatten begränsas till det minsta möjliga, och jag skall därför för min ringa del i så koncentrerad form som möjligt motivera det avslagsyrkande, som jag ämnar framställa på det nu föredragna utlåtandet.

Som kammaren behagade finna av konstitutionsutskottets utlåtande, har utskottet icke vågat sig på att direkt förorda herr *Engbergs* motion utan stannat vid ett skrivelseförslag med begäran om utredning av frågan »i vad mån kyrkomötets rätt att med Konungen och riksdagen lagstifta i kyrkolagsfrågor må kunna avskaffas». Jag förmodar, att de av kammarens ledamöter, som genomläst herr *Engbergs* motion, hava blivit besvikna därutinnan, att då de sökt efter det syndaregister, som kyrkomötet under sin mer än femtioåriga tillvaro skulle hava ådragit sig, hava de förgäves spanat efter detta i den ärade motionärens långa motivering. Motionen är, kan man säga, i huvudsak mera en historik över de öden, som liknande motioner hava rönt under gångna tider och det är nog svårt för var och en och t. o. m. för en man med herr *Engbergs* stora begåvning att komma fram med det påståendet, att kyrkomötet har missbrukat sin vetorätt. Tvärtom torde man få giva kyrkomötet det erkännandet, att det mycket varsamt har använt denna vetorätt. Det är ju allenast ett fåtal gånger, som denna vetorätt använts, det stannar, såvitt jag kan finna, vid allenast sex tillfällen. Vetot har använts två gånger vid 1868 års kyrkomöte, nämligen vid frågorna om stiftsbandets upphävande och frihet från pastoralexamens avläggande, och likaledes två gånger vid 1893 års kyrkomöte. Ena fallet var i fråga om helgemålsringningen — och att vi på landet har den så stämmingsfulla helgemålsringningen kvar, är alltså kyrkomötets förtjänst — och andra fallet var gent emot en viktig ändring av 1 kap. 1 § kyrkolagen angående formuleringen av kyrkans bekännelse. Vidare använde 1903 års kyrkomöte sin vetorätt i frågan om jordfästning i stillhet och 1909 års kyrkomöte i fråga om tillsättande av prästerliga tjänster. Jag behöver icke erinra kammaren om, att dessa frågor sedan blivit lösta. Att kyrkomötet vid olika tillfällen vidtagit en del ändringar i av Kungl. Maj:t till kyrkomötets prövning avlämnade förslag alldeles särskilt under den tidrymd, då Kungl. Maj:ts förslag först lämnades till kyrkomötet, kan man väl icke kalla för att kyrkomötet använt sin vetorätt.

Då, såvitt jag kan förstå, det är nära nog omöjligt att påstå, att kyrkomötet missbrukat sin vetorätt, är det alldeles uppenbart, att det är andra skäl, som påverkat herr *Engberg* att framlägga denna motion, och jag tillåter mig uttala att det mål, som motionen allra ytterst siktar åt, icke heller återfinnes i motionen.

Jag tror nämligen i korthet sagt, att motionen är ett förberedande steg till kyrkomötets avskaffande och i samband därmed till kyrkans skiljande från staten och med denna uppfattning anser jag det beslut, som riksdagen i dag kommer att fatta i denna fråga, vara av alldeles särskild betydelse, och jag påstår, det är en fråga, som inerst äsyftar statskyrkans avskaffande.

Ang. ändrad lydelse av §§ 87 och 88 regeringsformen.

(Forts.)

Med starka skäl kan det sättas i fråga, huruvida icke ett uppskjutande av ställningstagandet bör äga rum. Vi skola ju icke allenast hava val till andra kammaren innevarande år, utan det är ju så, som vi alla veta, att även under nästa år någon gång man även skall gå till allmänna val till andra kammaren, och de urväljare, som valt den nuvarande andra kammaren, skola säkerligen då vara i minoritet bland väljarskarorna, ty då skola kvinnorna få valrätt. Är det så förmädat att uttala den mening, att dessa få hava ett ord med i laget vid avgörandet av en så djupt ingripande fråga, och är det välbetänkt, frågar jag, att binda sig vid en utredning, som utskottet föreslagit i anledning av motionen i en sådan fråga? För min ringa del svarar jag härpå nej. För övrigt, mina herrar, klagas det ju så mycket över riksdagens arbetsbörda, och kan det då vara klokt att öka denna genom att till riksdagens avgörande överflytta de många specialärenden, som kyrkomötet har att handlägga? Jag vill till herrarnas eget bedömande överlämna prövningen av vår kompetens och lämplighet att avgöra t. ex. innehållet i vår psalmbok och kyrkohandbok o. dyl.

Vidare vill jag erinra om, att riksdagen innevarande år har beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning om utvidgning av lekmanneelementet i kyrkomötet, och jag nästan frestas att fråga: är delokratien rädd för sig själv, när det gäller religiösa spörsmål? Börjar den, frågar jag, tvivla på sin egen inneböende kraft? Den ärade motionären säger på ett ställe i sin motion något som jag skall be att få uppläsa för kammaren. Han säger där: »Nu vill man likväl, att statsmakten skall, förmodligen ända till tidernas fullbordan, bära denna onödigtvis åtagna black om foten etc.» Jag vill för min ringa del säga: lyckligt det folk, som icke har någon svårare black om foten än kyrkomötet varit under gångna tider för Sverige.

Jag kan, herr talman, icke frigöra mig från den tanken, att motionen är ett led i strävandena att avskaffa statskyrkan, och man får väl i alla fall erkänna, att vår kyrka med alla sina brister dock har bestått släkten och tider igenom, och har varit och ännu är till välsignelse för vårt folk. Jag förmenar, att vår kyrka och religion är det största arv, som vi fått av våra fäder, och jag håller före, att det är vår plikt att i allra bäst värdade skick lämna detta arv till dem, som komma efter oss. Det är därför med verkligt beklagande, som jag nödgas konstatera, att utskottets samtliga liberala ledamöter tillhöra utskottets majoritet. Vid sådant förhållande är det icke att förvåna sig över att, efter vad jag erfarit, första kammaren alldeles nyss med 60 röster mot 48 har bifallit utskottets hemställan. Här riktas i varje fall i dag ett slag mot vår statskyrka, och jag tror,

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

(Forts.)

att de, som tillhöra frikyrkosamfunden hava all anledning att erinra sig det gamla ordspråket: i dag mig i morgon dig.

På de synpunkter, som jag i korthet tillåtit mig anföra, och på de skäl, som äro angivna i den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen ber jag, herr talman, att få yrka avslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Magnusson* i Tumhult, *Andersson* i Eliantorp, *Lübeck*, *Nylander*, *Henrikson*, *Winkler*, *Olsson* i Berg, *Lithander*, *Thore*, *Nilsson* i Antnäs, *Sommelius* och *Westman*.

Herr *Forssell*: Herr talman! Den föregående ärade talar-
ren yttrande några väl befogade ord om oklarheten i syftet med den
motion och det utskottsbetänkande, som nu föreligga till behandling.
Jag vill tillägga, att denna obestriddliga oklarhet rörande syftet har
också satt djupa spår i den logiska redan och sammanhanget i den
bevisföring, som motionären och utskottet tillåtit sig pretera. Det
råder — det måste sägas — en alldeles obestämd disproportion mellan
de premisser, som motionären och utskottet antagit som sina, och det
yrkande, som motionären och utskottet gemensamt kommit till och
som i sak är lika, ehuru skiljaktigt i yttre form.

På sidan 8 i utskottets betänkande står att läsa: »Statskyrkan
kan icke ses som ett gentemot staten självständigt rättssubjekt. Den
är en viss sida av statens verksamhet. Staten är organiserad för
skilda verksamheter. För undervisningens syften har den en skol-
organisation, för nationalförsvarets syften en militär organisation
o. s. v. Sammalunda har den för sina religiösa syften en kyrklig or-
ganisation. Det faller ingen in att betrakta skolväsendet eller mili-
tärväsendet som ett gentemot staten självständigt rättssubjekt. Skul-
le det då finnas något rimligt skäl att inrymma en undantagsställning
åt kyrkoväsendet?» Med denna utgångspunkt i minnet må det vara
förlätligt, om man blir något förvånad, när man stannar vid motio-
närens yrkande, som går ut på bibehållandet av ett kyrkomöte, sam-
manträdande vart femte år, och av vilket utlåtanden måste inhämtas
i till kyrkolagen hörande frågor. Ställer man sig på den ståndpunk-
ten, att ingen som helst principiell skiljaktighet skall finnas mellan
statskyrkan å ena sidan och undervisningsväsendet och försvarsvä-
sendet å andra sidan, ja, då skulle herr Engberg vara skyldig göra
det medgivandet, att man med fog kunde resa krav på ett möte för
försvarsväsendet, som sammanträdde vart femte år och som bestode
av officerare och civila. Och inför detta möte skulle till försvars-
väsendet hörande frågor läggas för inhämtande av dess utlåtande.
Men en sådan konsekvens är jag övertygad om, att herr Engberg icke
vill vara med på. Men redan detta visar, att det är någonting på tok,
och att här föreligger en riskabel brist på sammanhang och logik i
argumenteringen. Om kyrkomötet nu får sin kompetens begränsad
så som här föreslås, vad hindrar då att om något år en statsveten-
skaplig adept står upp och »bevisar», huru fullkomligt inkonsekvent

det är att kyrkan har denna rätt att avgiva utlåtanden, då utgångspunkten är kyrkans likställighet med undervisningsväsendet eller försvarsväsendet. Denna argumentering skulle då åtminstone kunna få ett betydligt högre betydelse i logik, än herr Artur Engbergs. Jag vill alltså på det bestämdaste framhålla för herrarna, att den, som, trots att han följer herr Artur Engberg, tror, att han befinner sig på logikens fasta mark, den misstar sig grundligt. Han har givit sig ut på en gungfly, där han måste sjunka ganska långt för att nå botten.

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

(Forts.)

Och detta är inte den enda punkten, herr talman och mina herrar, där man finner en sådan bristfullhet i logiken, en sådan svaghet i tankekraften. Om man analyserar framställningen vidare, finner man utan tvivel två tankelinjer i såväl motionen som utskottsbe-
tänkandet, vilka absolut icke kunna sammanbringas i en motsägel-
selös harmoni. Man finner å ena sidan, hur herr Engberg gör gäl-
lande, att kyrkomötet icke är behöfligt; det är icke erforderligt, det
är onödigt. Varför? Jo, därför att kyrkan är staten sedd ur en
viss synpunkt, statens organ för vissa ändamål. Den, som utan kritik
tar del av den argumenteringen skulle häruti icke utan visst fog kun-
na tro sig finna en utfästelse, att staten icke skall sekulariseras, att
staten icks skall avkristnas. I denna formulering, i denna tanke-
gång, som herr Engberg så skisserat, däri ligger ovägerligen detta,
att kyrkomötet är överflödigt, *därför* att staten har påtagit sig kyrko-
mötets uppgifter. Det vore ju kantänka blott frågan om en ny ar-
betsfördelning inom statens ram. Om vetot försvunne, då bleve det
blott på ett annat *sätt*, som staten arbetade för sina kyrkliga syften.
Men staten själv skulle alltid ha kvar sina kristliga uppgifter, kom-
me aldrig att »sekulariseras»! Men, mina herrar, den tankegång,
som man här har inför sig, den väcker ens förvåning, när man fin-
ner, att herr Engberg i sin historiska överblick tror sig ha uppvi-
sat något helt annat, nämligen att statskyrkan har förlorat sin makt-
ställning, att den är undergrävd, att huvudmotivet eller ett av huvud-
motiven för hela kyrkomötets ställning är borta. Dessa utgångs-
punkter, dessa historiska analyser, som han i det sammanhanget
lämnat, peka direkt hän mot kyrkomötets, statskyrkans och hela
statsreligionens avskaffande. Jag menar, att denna sistnämnda linje
står i öppen strid med den förra, som ju innebar, att staten aldrig
skulle sekulariseras. Bockfoten — förlåt ordet — sticker fram, om
man har ögonen med sig.

Jag har endast velat fästa uppmärksamheten vid dessa små,
man kan om man vill vara artig, kalla det inadvartenser i herr Eng-
bergs framställning. Fullt konsekvent är den verkligen icke, den är
tvärt om synnerligen bristfull och motsägelsefull. Och det är be-
stämt att varna för att giva sitt stöd åt det framsälda yrkan-
det, detta skenbart menlösa yrkande. Ty bakom detta yrkande dölja
sig, som sagt, premisser, vilka när som helst kunna dragas ut i sina
konsekvenser på ett sätt, som det är skäl, att hava uppmärksamheten
fästad vid. Då man ser hela denna orediga och oklara motivering,
som varken hedrar motionären eller utskottet, då har man rätt att

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

(Forts.)

begära klarhet över syftemålen, så att vi få veta, på vilka fronter vi ha att slåss.

När herr Engberg skall riktigt krossa denna institution, kyrkomötets vetorätt, då hänger han sig vidare åt en hel mängd statsfilosofiskt-skolastiska konstruktioner, han kastar in i sin argumentering en del termer från statsvetenskapen, som jag är övertygad om icke så många av denna kammares ledamöter intresserar sig vidare för att kontrollera. Han bestrider sålunda kyrkomötets rätt att fungera som »omedelbart statsorgan», och konstitutionsutskottet som inte vill vara sämre, tävlar i lärdom med den ärade motionären och uttrycker den uppfattningen, att det icke bör vara tillåtet, att »ett sekundärt statsorgan» på ett visst område upphöjes till likställighet med »de primära statsorganen». Jag vill för min del säga, att den som ur gångna tidens lagstiftningsarbete för att ordna förhållandet mellan statsmakterna å ena sidan och kyrkan å den andra söker deducera fram kyrkans väsen och med stöd av en formalistisk bokstavstolkning vill liksom pressa in kyrkan i ett fack av Kungl. Maj:ts kansli, den har en mycket svag och grumlad historisk blick. Det förhåller sig ju tvärtom så, att kyrkans väsen är irrationellt, det är en historiskt givne makt sedan årtusenden tillbaka, en övervärldslig makt, som stått i en viss spänning till statsmakterna. Om denna spänning har tid efter annan utlöst sig i konflikter för att åter utjämnas i uppgörelser. När vi stå inför 1860-talets lagstiftning om kyrkomötet, tror jag, att vi få uppfatta den såsom ett led i denna serie av uppgörelser. Om sedan denna uppgörelse står i samklang eller strid med någon teoretisk »organlära», är alldeles likgiltigt. Stämmer icke verkligheten med teorien — så mycket sämre för teorien.

I detta sammanhang vill jag säga några ord om påståendet att kyrkomötet skulle kommit till uteslutande såsom ett »vederlag» för prästeståndets bifall till representationsreformen. Detta är naturligtvis en ytterligt djärv konstruktion, ty man bör erinra sig, att detta krav på ett kyrkomöte icke var begränsat till Sverige; samma rörelse, som här i landet resulterade i skapandet av kyrkomötet, trädde också fram i Finland och resulterade där i ett kyrkomöte med liknande kompetens som det svenska. Och det finnes ingen möjlighet att göra gällande, att det finska kyrkomötet, sådant det där byggts upp på 1860-talet, skulle hava någon som helst karaktär av vederlag. Hela ståndsrepresentationen bibehölls där. Rörelsen kan för övrigt spåras inom hela den skandinaviska kulturkretsen. Man bör, synes det mig, icke göra för mycket affär av denna teori om »vederlaget». Och för övrigt måste jag säga, att om det alligenom vore frågan om ett vederlag, om det gällde ett avtal, så vore det ganska egendomligt att nu rygga detta avtal. För att komma ifrån den moraliska svårighet, som ligger i ett sådant ryggande, har konstitutionsutskottet tagit sig för att falla tillbaka på ett minst sagt ohållbart yttrande av 1894 års konstitutionsutskott. I detta konstitutionsutskottsutlåtande av år 1894 tillåter sig sagda utskott att säga: »Då emellertid, såsom känt är, ståndet» — prästerståndet nämligen — »knappast kan anses hava otvunget biträtt reformen» — det gällde den stora representations-

reformen — »än mindre understött densamma på grund av den kyrkomötet sålunda tillförsäkrade lagstiftningsmakten, synes det faktiska syftlemålet med förevarande ändringar i regeringsformen redan från början hava varit i viss mån förfelat». Man gör alltså gällande, att, för att en kompromiss skall av eftervärlden godtagas, skall eftervärlden först kunna konstatera en den sanna kompromissens anda hos dem saken berör — självstyparens perversa njutningslystnad. Är det så, att den som fått ett »vederlag» icke anses ha ådagalagt den rätta sinnesförfattningen, ja, då förklaras kompromissen helt enkelt ogiltig. Det är ganska betänkliga synpunkter, som kommit fram i detta 1894 års utskottsutlåtande, och man hade velat hoppas, att 1920 års konstitutionsutskott skulle hållit sig för gott att skatta åt sådana kompromissfilosofemer. Det synes mig vara skäl att påminna om de mindre önskvärda konsekvenser för framtiden av en dylik lära om den »anda», i vilken en kompromiss skall göras för att bli gällande och om eftervärldens befogenhet att pröva, godkänna eller förkasta denna »anda».

Huvudfrågan vid bedömandet av det föreliggande spörsmålet är emellertid icke, huru man skall uppfatta den »organställning», som den teoretiska spekulationen på grund av formella lagstadganden kan utfundera, eller det omtalade »vederlaget». Huvudfrågan är, hur man uppfattar kyrkans roll och uppgifter i historien och i samtiden. Det finnes här en given motsats mellan staten och kyrkan, mellan vilka en spänning varit och kommer att bestå på grund av bådadas olika väsenkaraktär, en spänning som går till konflikt, omväxlande med uppgörelser.

Den hållning, som man nu intar i den föreliggande frågan, beror icke och bör icke bero på formalistiska tolkningar, utan den beror helt enkelt på olika värdesättningar av den andliga maktfaktor som kyrkan är. Jag skulle för min del vilja uttala en bestämd varning mot att underskatta det inflytande, som denna kyrka har över det svenska folkets sinnen.

Herr Engberg talar i sin motion om att en anledning till att man föreslagit avskaffandet av kyrkomötets vetorätt är den, att ingen konflikt mellan stat och kyrka förekommit under den gångna tiden. Det är också ett skäl att avskaffa detsamma! Detta bevisar ju snarare det att denna uppgörelse från 1860-talet var en ganska lyckligt träffad uppgörelse och att den *modus vivendi*, som 1860-talets lagstiftning om kyrkomötet innebar, hållit och hållit väl. Icke skall man väl gå på jakt efter konflikter! Statslivets uppgift är ju att utjämna konflikter — icke skall man sörja över frånvaron av dem. Det ser nästan ut som om man genom denna s. k. reform ville framkalla konflikter, och jag är rädd, att man kan bli bönhörd över hövan. Ty man felbedömer läget fullständigt, om man tror, att den omtalade frånvaron av konflikter berott på kyrkans svaghet. Vill man skapa nya konflikter i vårt samhällsliv, då skall man gå fram på motionärens och utskottets linjer, varemot jag i samhällsfredens namn velat tilllåta mig att uttala en varning.

Det är med sådana synpunkter och med den bestämda känslan.

Andra kammarens protokoll 1920. Nr 66.

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

(Forts.)

att man på 1860-talet kom till en jämvikt, som vi icke i onödan böra lämna, som jag för min del ställer mig på den ståndpunkten, att jag ansluter mig till reservanternas hemställan.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr Clason m. fl. framställda reservationen.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Den föregående talaren uraktlät att gå in på en saklig behandling av själva den föreliggande frågan. Jag hade mot bakgrunden av den pose, han intog, väntat, att han åtminstone skulle aktat problemet värdigt att bli va föremål såväl för hans lärdom som hans ytterliga skarpsinne. Beträffande det sistnämnda rann mig i minnet ett ord av Ibsen: »I Sandhed en yderst begavet Mand, alt vad han siger gaar over ens Forstand.» Huru herr Forssell kunde sammanrimma de olika delarna av sitt resonemang gick åtminstone över mitt förstånd. Det råkar nu en gång vara så olyckligt för herr Forssell och hans medkommittenter inom konstitutionsutskottet, att den anmärkning, han förde i fält, är just huvudargumentet i herr Magnussons i Tumhult, herr Clasons m. fl. avslagsyrkande i 1910 års konstitutionsutskott, när den här frågan då behandlades. Man har nu från *samma* herrars sida anmärkt, att grundfelet i såväl min motion som i konstitutionsutskottets betänkande skulle vara, att man såge kyrkan såsom en statsinstitution, en sida av statens organiserade verksamhet. Hur hette det då i herrarnas eget utlåtande från 1910? Jo, ordagrant så här:

»Kyrkomötet representerar den svenska statskyrkan, men denna kyrka består givetvis icke endast av sin tjänstemannakår, prästerskapet, utan av det svenska folket, försåvitt det är anslutet till samma kyrka. *Liksom det svenska folket i politiskt avseende har sin representation i riksdagen, så har samma folk, i den mån det tillhör statskyrkan, sin representation i kyrkomötet.*»

Jag får säga: kan tydligare och klarare från herrarnas sida fastslås precis den tankegång, som ligger under såväl min motion som konstitutionsutskottets hemställan?

Vidare råkar det också vara så olyckligt, att just den punkt, som herr Forssell nu ägnat sin historiska lärdom, nämligen frågan huruvida här föreligger ett vederlag eller icke, den punkten är också ifrån precis samma uppfattning som den i min motion utvecklade av dessa herrar högerreservanter 1910. Och jag kan tillägga, att nog är det egendomligt, att herr Forssell vill på den här punkten jäva sin egen lärofader professor Rudolf Kjellén, som i en uppsats i Det nya Sverige år 1910 har medgivit, att det är att betrakta som ett vederlag vid representationsreformens genomförande. Likaså har professor Gränström i sin avhandling om det svenska prästeståndets sista strid fastslaget samma sak. Sammalunda har också saken vitsordats av doktor Sigurd Hanson i hans arbete om kyrkomötesinstitutionens uppkomst och historia. Jag har icke hört någon mer än herr Forssell (och hans medreservanter i konstitutionsutskottet) som vill förneka det faktum, att kyrkomötesinstitutionen och enkannerligen ve-

torätten gavs såsom detta vederlag. Och hör nu på, herr Forssell, huru det låter i 1910 års konstitutionsutskott av hans egna högerkommittenter, som dikterat utskottets utlåtande. Man anför först Louis de Geers ord om grundlagsändringen och fortsätter:

»Dessa justitiestatsministerns motiv visa sålunda otvetydigt, att kyrkomötets medbeslutanderätt i kyrkolagsfrågor och i frågor rörande prästerskapets privilegier av honom föreslogs just med anledning av representationsförändringen och med hänsyn därtill, att genom densamma kyrkan upphörde att genom ett särskilt stånd vara representerad i nationalförsamlingen.»

Detta är underskrivet, mina herrar, av bland andra herr Sam Clason och herr Magnusson i Tumhult. Nu ha vi hört, vad samma herrar säga i år, och vi ha då att rannsaka, vilka motiven kunna vara till att de så plötsligt sadlat om. Nu heter det i reservationen:

»Lika felaktig som i fråga om den principiella utgångspunkten rörande förhållandet mellan kyrka och stat är, enligt vår mening, utskottets uppfattning av kyrkomötets veto såsom »en relik av den gamla ständsrepresentationen». Kyrkomötet är icke någon kvarleva av den gamla ständsrepresentationen, utan det är en *den svenska kyrkans representation* och består av ett lika antal präster och lek-män», o. s. v.

Med avseende på frågan, huruvida kyrkomötet är att betrakta som en sida av statens organiserade verksamhet, börja herrar reserveranter med att säga:

»Utskottet, lika väl som motionären, utgår vid sitt bedömande av frågan om kyrkomötets medbestämmanderätt i kyrkolagsfrågor från den uppfattningen, att kyrka och stat principiellt sammanfalla, eller att kyrkan är, såsom utskottet uttrycker det, 'staten organiserad för dess religiösa verksamhet'. Denna utgångspunkt är, enligt vår mening, felaktig.»

Ja, det är ju roligt, att man lär medan man lever. År 1910 fastslogs den motsatta utgångspunkten som riktig — år 1920 heter det, att den är felaktig.

Vad kan nu anledningen vara till att man sadlat om? Ja, den som något följt med vad som passerat på det kyrkliga området på sista tiden, bör icke sväva i tvivelsmål därom. Här hölls ett kyrkligt möte i Stockholm i början på året, och där fick man höra av Svea rikets ärkebiskop och andra talare, att egentligen existerade icke någon statskyrka här i landet — det vore en missuppfattning på de håll, där man vill statskyrkans avskaffande, hette det — utan i själva verket finnes här en *fri* kyrka. Och ärkebiskopen betecknade min stackars motion som ett attentat på den kristna åskådningen och såsom ett uttryck för *moralisk jesuitism!* Man kan i detta fall känna sig i ganska gott sällskap, när man ser på denna frågas förhistoria, när man ser, att den man här inom riksdagen, som långt bättre än herr Forssell och hans medkommittenter kände svensk grundlag, nämligen S. A. Hedin, alltid inom konstitutionsutskottet befann sig bland dem, som ville avskaffa detta kyrkomötets veto. Jag kan också till min vän herr Persson i Fritorp säga, att när han skall ci-

Ang. ändrad lydelse av §§ 87 och 88 regeringsformen.

(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 reg-
eringsformen.

(Forts.)

tera min motion, så bör han läsa den riktigt, ty nu gick det icke bättre, än att han citerade ett citat av ett uttalande, som jag anförde av S. A. Hedin.

Nu är det uppenbart, att den nya kyrkoteori, som man framskapat bland annat från ärkebiskopligt håll, håller också på att knä-sättas av den höger, för vilken herr Forssell är en representant. Nu heter det, att kyrkan ingalunda är en statsinstitution och att hon följaktligen måste stå fri gentemot staten. Man fordrar alltså, att det förhållandet, att kyrkan skall stå fri gentemot staten, skall råda, samtidigt som kyrkans bekännelse skall av staten accepteras såsom en *statsreligion*, att kyrkans funktionärer skola vara *statens* ämbetsmän, tillsatta och avlönade av *staten*, att kyrkans verksamhet skall finansieras på *statsväg*, att kyrkan skall företrädas av *statsdepartement* alldeles som skolan, militärväsendet o. s. v., och att kyrkans lära skall hållas i helgd av *alla medborgare* med *alla* gällande hädelseparagrafer som påtryckningmedel. Ty, som herr Forssell vet, gäller det endast att slå vakt om statskyrkoläran, icke om frikyrkans lära. Vidare skall kyrkan genom kyrkomötet ha konstitutionell rätt att avgiva veto gentemot Konung och riksdag. Jag får säga, att när man å ena sidan framträder med anspråk, att kyrkan skall stå fri gentemot staten, men å andra sidan fordrar, att alla dessa förhållanden skola råda, då förstår jag icke, hur man kan upprätthålla anspråket på att resonera logiskt och konsekvent.

Vad skulle då beviset vara för att kyrkan icke är en statsinstitution? Ja, från ärkebiskopens sida ha vi hört uttalas, att historiskt sett egentligen aldrig funnits någon svensk statskyrka. Den argumenteringen vill jag icke närmare gå in på — det medger icke tiden — jag vill blott erinra därom, att en svensk kyrkohistoriker, professor Linderholm, underkastat hela denna teori en fullständigt mördande och tillintetgörande kritik i ett par artiklar i Dagens Nyheter, och jag har sedan icke sett något försök från teologiskt håll att upprätthålla den ärkebiskopliga fiktionen.

Men reservanterna och särskilt den reservation, som avgivits av herr Hallén, mena, att här icke finnes någon statskyrka i gammal mening, därför att medborgarna nu äro fria i sitt förhållande till kyrkan, och att rättigheterna gentemot kyrkan ökas alltjämt. Fastän antalet statsborgare, som tillhöra statskyrkan, oupphörligt skulle smälta samman — om man giver denna rätt att fritt utträda ur statskyrkan, som herr Hallén pekat på — så skulle således i allt fall *dess* bekännelse vara statsreligion, *dess* lära hägnas med för alla gällande hädelseparagrafer, *dess* ämbetsmän vara statsämbetsmän, *dess* verksamhet finansieras på statsväg, *dess* angelägenheter handläggas genom ett särskilt departement, *dess* möte ha vetorätt gentemot Konung och riksdag! Ja, herr Forssell får ursäkta, om jag icke genomskådar det statsvetenskapliga skarpsinne, som vill försöka försvara en dylik tingens ordning. Det är fåfänga försök enligt min uppfattning att komma ur det dilemma, som måste råda, så länge vi ha en statsreligion, medan den religiösa och irreligiösa separatismen oupphörligt vinner terräng.

Ty märk väl: enligt den splitter nya kyrkoteorien, för vilken också herr Forssell gjort sig till målsman, skall statens förhållande till kyrkan icke ha karaktären av dess förhållande till en statsinstitution, icke ha karaktären av en statens uppsiktsrätt över kyrkan och icke heller ha karaktären av ett med dess förhållande till andra religiösa samfund likställt förhållande. Men *ändå* skola de kyrkliga organen vara *statsorgan*, *ändå* skola kyrkans funktionärer vara *statens* ämbetsmän och *statsavlönade!* — Förstå denna teori, den som kan! Jag hänför den till den grupp av omdömen, man karakteriserar som *fyrkantiga cirklar*.

Ang. ändrad lydelse av §§ 87 och 88 regeringsformen.

(Fortn.)

Problemet kärnpunkt är naturligtvis — och detta har förbi-setts både av reservanterna och av herr Forssell — bestämmandet av vad som hör till kyrkolag, ty vetorätten gäller frågor, som hänföra sig till kyrkolagen. Här förefaller det, som om vi hade ett synnerligen auktoritativt uttalande av justitierådet Carleson, som, enligt vad de Geer uppger i sina »Minnen», var honom behjälplig vid redaktionen av de ifrågavarande punkterna i grundlagen vid representationsreformens genomförande, en man, som alltså måste ha haft klart för sig, vilken mening lades in i begreppet kyrkolag, när han formulerade detta i §§ 87 och 88 regeringsformen. Han har enligt ett protokoll, som är bifogat en kungl. proposition vid 1879 års riksdag, inom högsta domstolen utvecklat sin mening med avseende på kyrkolagsbegreppet, och där går hans resonemang ut på, att en lag över huvud måste betraktas som rättsbestämmelser, vilka skola lända till efterrättelse för *samhällets medlemmar i allmänhet*, och att en kyrkolag alltså utgör *rättsbestämmelser beträffande statskyrkan, som lända samhällets medlemmar i allmänhet till efterrättelse*. Bestämmelserna angå sålunda både staten och kyrkan och de avse *dels* kyrkans och statens gemensamma förhållanden, *dels* den enskilde statsborgarens förhållande till kyrkan.

Bekräftelsen på, att justitierådet Carlesons uppfattning är riktig, ligger däri, att den s. k. »yttre kyrkorätten» får sammangå med vad man kallar kyrkolag, medan den »inre kyrkorätten» så gott som uteslutande skapas genom *Konungens* lagstiftningsmakt. Jag vill på den punkten gentemot herr Persson i Fritorp, då han gjorde en svartmålning beträffande de många ärenden, som nu ligga under kyrkomötet men, om vetot avskaffades, skulle få lov att gå till riksdagen erinra, att alla de saker, som han berörde, äro sådana, som tillkomma genom Konungens administrativa lagstiftning, och där det sålunda icke heller under nuvarande förhållanden är fråga om att använda kyrkomötets veto. Jag vill vidare erinra om, att kyrkolag, om man ser den i motsättning till *borgerlig* lag, är sådan lag, som bestämmer om medlemskap i kyrkan, kyrkoförfattningen, kyrkoförvaltningen och dess organisation, kulten, kyrkodisciplinen samt kyrkans enskilda ekonomi. Till det kyrkliga lagstiftningsområdet får man alltså hänföra för det första de stadganden, varigenom kyrkan konstitueras som yttre rättssamfund — alltså medlemskap, författning och inre organisation —, för det andra stadganden om de kyrkliga ämbetena och tjänsterna och om de skyldigheter av kyrklig

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

(Forts.)

art, som åligga dessas innehavare gentemot kyrkomedlemmar och andra, för det tredje reglering av gudstjänsten och annan kyrkolärens utövning samt kyrkodisciplinen, och för det fjärde lagstiftning om kyrko- och andra församlingslivet tjänande byggnader liksom om kyrkans egendom över huvud. Det blir alltså endast inom den ramen, som kyrkomötets veto kan komma till användning enligt grundlagen.

Jag ber nu få fästa uppmärksamheten på de områden, som otvivelaktigt måste undantagas från kyrkolagen. Det blir för det första alla stadganden, som upptagits i grundlag eller privilegier, för det andra bestämmelser av civil, kriminell eller ekonomisk-administrativ art, som överförts till allmän lag eller Konungens eget lagstiftningsområde, såsom angående trolovning och äktenskap (utom i vad rör själva ceremonien) samt prästgårds- och kyrkobyggnad, vidare bestämmelser om straff för religionsbrott, om sjukvård, fattigvård och undervisning samt dissenterlagen. För det tredje äro undantagna de så kallade pastoral-teologiska råden, och för det fjärde liturgiska stadganden, som tillhöra Konungens administrativa lagstiftningsmakt. Frågor om bibelöversättning, psalmbok, evangeliobok, kyrkohandbok eller katekes höra ej till kyrkolagen. I alla dessa frågor har kyrkomötet endast *petitionsrätt* men ingen som helst vetorätt gentemot Konung och riksdag. Jag ber särskilt att få trycka på detta, ty den argumentering, som riktats mot min motion och konstitutionsutskottets hemställan, har tagit till utgångspunkt föreställningen att man skulle beröva kyrkomötet vetorätt i särskilt de senast uppräknade frågorna. Förhållandet råkar alltså vara det, att just dessa frågor redan äro undantagna från kyrkolagen och följaktligen icke äro föremål för den vetorätt, som genom 87 § regeringsformen tillerkännes kyrkomötet.

Om vi se på den praxis, som ägt rum under tiden före kyrkomötets inrättande, skall man lägga märke till, att närmast efter 1809 förändringar i lagstiftningen om kyrkoärenden huvudsakligen skedde genom Konungen själv. Längre fram och till god del beroende på den agitation, som bedrevs av Thomander för att en gränsdragning skulle komma till stånd, företogos ändringar av kyrkolagen i regel med *ståndernas* medverkan. Det är också att märka, att vare sig kyrkomötet har vetorätt eller icke, så har det i alla fall icke någon som helst rätt att taga initiativ i en fråga annat än genom petition till Konungen.

Nu gäller det icke att ändra något i kyrkomötesförordningen. När man lyssnade till herr Persson i Tritorp, fick man den uppfattningen, att såväl motionen som konstitutionsutskottets utlåtande syftade till att sopa bort hela kyrkomötesinstitutionen. alltså även förordningen därom. Men kyrkomötet kvarstår med de i kyrkolagen bestämda funktionerna, som i huvudsak finnas angivna i kyrkomötesförordningens §§ 9 och 10. Det heter i § 9: »Allmänt kyrkomöte tillkommer att upptaga kyrkliga mål, som Konungen till detsamma överlämnar eller varom fråga av någon dess ledamot väckes.» Med dessa kyrkliga mål menas i kyrkomötesförordningen alla angelägen-

heter, som direkt angå kyrkan. I övriga kyrkliga mål har kyrkomötet endast ett avge underdåniga utlåtanden, föreställningar eller önsknningar. Tror någon av herrarna, att, om vi tuga bort den vetorätt, som finnes angiven i regeringsformen, man ändrar ett jota i kyrkomötets möjlighet att begagna den gamla petitionsvägen, där kyrkomötet så aktar nödigt? Ingen har ifrågasatt att avskaffa kyrkomötet som *institution*, utan vad det här gäller är att avskaffa den befogenhet hos kyrkomötet, som gör detta — och det vill jag hävda gentemot herr Forsells bestridande — till medbestämmande statsmakt vid sidan av Konung och riksdag. Antag, att här, såsom ställts i utsikt i herr Halléns reservation, kommer till stånd ett massutträde ur svenska statskyrkan. Är det rimligt, att ett möte, som representerar endast en del av svenska folket, eller de till statskyrkan direkt anslutna, skulle ha vetorätt gentemot sådana beslut utav Konung och riksdag, som angå inte bara speciellt kyrkliga förhållanden, utan förhållanden, som äro så sammanflätade med bestämmelser av civilrättslig art, att de på det intimaste beröra både medborgare, som tillhöra statskyrkan, och dem, som stå utanför? Man kan icke leka kurra gömma med dessa fakta, och då blir det en orimlighet, att vetorätten skulle fortbestå. Det är så långt ifrån sant, som herr Forsell ville göra gällande, att utvecklingen till större självständighet från kyrkans sida gentemot statsmakterna skulle alldeles särskilt motivera vetorättens bibehållande, att den utvecklingen är ett bärande argument för vetots avskaffande. I samma mån den kyrkliga representationen fjärrar sig från folkrepresentationen, i samma mån den avspeglar allt mindre skikt av folkmeningen, är det uppenbart, att skälen för att ha kvar detta veto gentemot Konung och riksdag bli ytterligare reducerade. Man kan också säga, att ett avgörande bevis för att 87 § med kyrkolag icke förstår vad ordet närmast kan synas innebära ha vi i den omständigheten, att en del av lagstiftningen rörande kyrkoärenden redan uppenbarligen faller under 89 § regeringsformen. I första kammaren, där man bifallit konstitutionsutskottets hemställan, har gjorts gällande från motståndarsidan, att med vetots borttagande skulle uppstå faror för *bekännelsen*. Jag hänvisar i detta fall till den nämnda avhandlingen av doktor Sigurd Hansson om kyrkomötesinstitutionen. Han säger där bland annat följande beträffande frågan, huruvida bekännelsen skulle vara att räkna till kyrkolagstiftningen, där sålunda kyrkomötet kan utöva vetorätt: »Den mening har synts riktigast, som vid 1893 års kyrkomöte hävdades av C. J. Norrby och K. S. Husberg, nämligen, att om kyrkan vill avgiva en bekännelse om sin bekännelse, så bör detta ske på annat ställe än i kyrkolagen, ty i en kyrkolag må intet förekomma än vad som är lag, och den måste och kan icke annat än betraktas från juridisk synpunkt. Bekännelsen är ett uttryck för det kyrkliga trosmedvetandet, icke en lagformel. I kyrkolag måste stadgas, när en kyrkomedlem skall anses hava avfallit från kyrkan, när en kyrklig funktionär skall dömas hava lärt i strid med dess bekännelse, men ingenting mera. M. a. o. kyrkolagens bestämmelse om kyrkans lära skall vara en juridisk norm, användbar för att reg-

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 reg-
ringsformen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

(Porta.)

lera i det yttre framträdande faktiska förhållanden, men den kan icke därutöver givas ett annat, mera andligt innehåll, kan ej vara en lag för kyrkan, tänkt såsom ett andligt samfund, såsom bekännelsen åsyftar det.»

Denna uttolkning förefaller mig vara den enda rimliga, men därmed bortfalla också de invändningar man från nu ifrågavarande utgångspunkt rest gentemot borttagandet av vetorätten.

Det förklarades av herr Persson i Fritorp, att vetot sannerligen icke blivit missbrukat. Det hade knappast kommit till användning, om man fick tro hans uppgifter. Jag förmodar, att herr Persson tagit reda på professor Kjelléns statistik i den där tidskriften, som jag för en stund sedan omnämnde, och där han sammanför de fall, då kyrkomötets vetorätt kommit till användning. Han har uppdelat dem i förslag, som kommit från Kungl. Maj:t, från riksdagen och från båda statsmakterna. Hans statistik omfattar tiden 1868—1908. Jag tar här perioden 1868—1918. För denna period visar det sig, att vetorätten beträffande samtliga förslag använts i 21 fall av 96, eller ungefär 22 %. I fråga om Kungl. Maj:ts förslag har den kommit till användning i 13 fall av 42 eller ungefär 31 %. Om man ser på riksdagsinitiativ, begagnades vetot i 4 fall av 15 eller nära 27 %, och beträffande förslag, som antagits av bägge statsmakterna, har vetorätten använts i 4 fall av 39 eller ungefär 10 %. För samtliga kyrkolagsförslag under den ifrågavarande tiden blir statistiken vad angår Kungl. Maj:ts förslag, att vetot kommit till användning i 9 fall av 24, beträffande riksdagens förslag i 2 fall av 11 samt beträffande av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna förslag i 3 fall av 16. Vad gäller förslag angående privilegier har vetorätten kommit till användning i fråga om Kungl. Maj:ts förslag i 4 fall av 18, i fråga om riksdagens förslag i 2 fall av 4 och beträffande Kungl. Maj:ts och riksdagens gemensamma förslag i 1 fall av 23. För samtliga förslag av privilegienatur har vetot använts i 7 fall av 45 eller 15 1/2 %, och vad angår samtliga förslag av kyrkolagsnatur, har det använts i 14 fall av 51 eller drygt 27 %.

Ja, herr Persson i Fritorp, jag tror, att man skall vara ganska välvillig, om man inför denna meritförteckning på hur kyrkomötet använt vetorätten, skall kunna stå i andra kammaren och förklara, att någon nämnvärd användning därav icke förekommit. Sanningen torde vara den rakt motsatta, ty det har funnits fall, då vetorätten använts så, att det varit ett slag i ansiktet på både Kungl. Maj:t och riksdagen. Det borde därför icke råda någon som helst tvekan om att, därest man vill undgå att ha denna då och då framskymtande tredje statsmakt, den vetorätt, som kyrkomötet äger, är en kvarleva, som är orimlig och därför måste avskaffas. Jag vill tillägga, att vi här hemma borde söka oss fram efter enahanda linjer, som man följt i Finland, där genom 1845 års förslag gavs en utförlig beskrivning på det område, inom vilket kyrkolagstiftningen har att röra sig med utgångspunkt i kyrkans egenskap av yttre rättssamfund. Har man lagt frågan så, som konstitutionsutskottet här gjort, är det min uppfattning, att vi just för den boskillnad mellan civillag och

kyrkolag, som vi vilja ha till stånd, borde beakta det finska förslaget av 1845.

Jag skall, herr talman, icke längre upptaga tiden med denna fråga. Jag vill bara, innan jag slutar, säga några ord till herr Forssell.

Han antydde, att här låge grumliga motiv bakom — man ville statskyrkan till livs som kyrka — och därför gick man fram med att yrka på vetorättens avskaffande. På den punkten har jag endast att säga, att herr Forssell och jag nog stå på diametralt motsatta ståndpunkter angående kyrkan. Däröfver råder intet tvivel. Vi ha nog diametralt motsatta uppfattningar angående den roll, som kyrkan bör spela. Men jag är övertygad om, att vi borde kunna, såsom det heter, le emot varandra som augurer, när herr Forssell däröfver låter framskynta, att det är *religiös* och *kristlig* nitälskan, som driver honom att höja ett varningens ord gentemot rubbandet av kyrkomötets veto. Jag tänker på den gamla versen av den tyske skalden Heine om dem, som i hemlighet dricka vin men offentligen predika vatten. Jag tror, att både herr Forssell och herr Lindman, vilken i ett föredrag i Strängnäs lät framskynta något liknande, borde akta sig för att för högerns del taga patent på religiositeten och moraliteten i detta land, ty då komma vi att lysa herrarna hem. Jag hoppas, att man i den fortsatta debatten icke måtte sjunga på de tonerna, då det gäller den här saken. Ty vad angår livsåskådningen och om man vill bygga den på religiös eller irreligiös, på kristlig eller annan grund, är huvudsaken, att man ärligen och redligen bygger upp en livsåskådning, men man skall icke söka miss-tänkliggöra andra därför att de enligt sin övertygelse föra fram förslag, som visst icke ha syftning emot några verkliga religiösa livsvärden utan vilja avskaffa en anomal i grundlagen, avskaffa en bestämmelse, som hela utvecklingen från den tid, som förflutit, sedan bestämmelsen kom till, visat vara en orimlighet, som icke har motsvarats av omständigheternas fordringar.

Jag ber därför, herr talman, ehuru jag helst önskat framställa ett yrkande på direkt bifall till min egen motion, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr P e r s s o n i Tofta: För att icke onödigt uppta tiden skall jag endast under återopande av utskottets motivering, trots att herr Forssell betecknar densamma som torftig och tarvlig, be att få yrka bifall till utskottets hemställan och vill endast tillägga att då herr Forssell säger att man skall icke underskatta statskyrkans betydelse, så ligger det icke något sådant underskattande bakom min anslutning till utskottets ståndpunkt. men jag har den uppfattningen, att man i regel ingalunda främjar en institution genom att försätta eller bibehålla den i en särskilt privilegierad ställning utan snarare tvärom.

Jag skall inskränka mig till detta och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. ändrad lydelse av §§ 87 och 88 rege- ringsformen.
(Förta)

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Herr Forssell: Herr talman, mina herrar! Den ärade talaren på Uppsalabanken har en mycket älskvärd vana — det har hänt icke blott i dag utan många gånger förut — att när jag yttrat mig, stiger han upp och för kammaren föreläser om de tankar, de åsikter och känslor, som egentligen besjåla mig, och om de konsekvenser, som jag därför borde draga av hela mitt betraktelsesätt av tillvaron. Jag har i regel, när jag hört sådana utläggningar, haft den angenäma känsla, som följer med nyheter — det har haft nyhetens behag, när han underrättat mig om min politiska och religiösa åskådning. Men det är icke alltid sagt, att man kan taga det så där tolerant och skämtsamt. Jag vill antaga, att en del av vad han yttrade i sitt senaste anförande kanske var framsprunget ur hans iakttagelser av vissa förhållanden, som vi nog även litet var kunnat observera. Jag menar, att hans lilla citat om dem, som dricka vin och tala vatten redan genom själva sitt bildval pekade på hägkomsten hos talaren av seder och bruk inom kretsar, som talaren står nära. Det är möjligt, att talarens erfarenheter i den vägen varit så bittra och så många, att han förletts till att tro på det berättigade i generaliserande slutsatser. Men mot slika generaliseringar vill jag protestera. Jag ber att på det bestämdaste få inlägga en gensaga mot varje försök att misstänkliggöra de motiv, som ligga till grund för mitt uppträdande. Det skulle aldrig falla in att gent emot vare sig herr Engberg eller herr Branting eller någon annan framstående socialdemokrat ifrågasätta deras socialdemokratiska övertygelsetrohet, hur paradoxal än denna socialdemokratiska övertygelse må synas, när den kommer fram, och jag anholder att för egen del få resa samma anspråk på personlig integritet, som socialdemokraterna säkerligen hysa och som ligger i kravet på ett respekterande av motiven för ens uppträdande. Det skulle förgifta hela debatten, om en polemisk metod av motsatt innebörd skulle införas i densamma.

Jag vill ytterligare bestämt göra gällande, att den framställning av statskyrkans väsen, som herr Engberg tillskrev mig, var en osann frihandsteckning. Jag har varken i denna debatt eller tidigare uttalat eller skrivit ett ord, som sammanfaller med den uppfattning av kyrkans väsen, som han tillskrev mig. Jag har uttryckligen betonat, att kyrkan är en irrationell samhällsföreteelse med oöverskådlig makt. Det är ett historiskt faktum, att staten under alla tider, så länge denna kyrka existerat, befunnit sig i spänning med densamma, vilken spänning efter vartannat utlösts i konflikter eller uppgörelser. Jag har aldrig gjort gällande, att icke de uppgörelser som i vårt land träffats mellan stat och kyrka, skulle konstituerat kyrkan just som statskyrka. Jag har verkligen aldrig uttalat eller menat, att denna kyrka skulle uppträda med uteslutande rättigheter utan några förpliktelser, ty det ligger i en överenskommelses natur, att ömsesidighet ifråga om skyldigheter och rättigheter måste förekomma. Den kyrka, som företrädes genom kyrkomötet, är statskyrka.

Jag ber dessutom få framhålla, att herr Engbergs anförande knappast har skingrat den oklarhet över hans lägenhet av motionen, som jag påvisade. Det är en tydlig motsägelse i herr Engbergs tankegång, när han gör gällande, att kyrkan endast är en funktion av statens liv på samma sätt som försvarsväsendet eller skolväsendet, och i nästa andedrag tillskriver denna kyrka en högre befogenhet än som tillkommer vare sig försvarsväsendet eller skolväsendet, då han ju vill, att kyrkomötet skall sammanträda vart femte år och erhålla utlåtanderätt. Det är han, som gör sig skyldig till motsägelser och oklarhet, det vill jag på det bestämdaste ha fastslagit.

Ang. ändrad lydelse av §§ 87 och 88 regeringsformen.
(Forts.)

Herr Engberg påstod ytterligare, att det var en orimlighet, att kyrkomötets vetorätt skulle bibehållas, det var alldeles orimligt, absolut orimligt, han varierade den tanken i flera former. Men så förklarade han omedelbart därefter, att, om denna föreslagna rätt att giva utlåtande komme till stånd, — så skulle den bli av samma effektivitet som vetorätten! Varför vill man taga bort vetorätten, om man strax tänker ersätta den med något av »samma effektivitet»? Denna strävan att försköna innebörden i herr Engbergs och utskottets yrkande är ett försök att föra motsändarna och de tveksamma bakom ljuset. Säg ut vad meningen är, så få vi slåss efter klara linjer, i stället för att nu komma med detta smusslande med vad man vill och vad man yrkar. Det är denna oklarhet angående själva syftet, som jag tillåtit mig att påtala, och jag må säga, att det är med full rätt som denna oklarhet påtalas. När man vet, att herr Engberg å ena sidan själv uttryckligen hyllat sig till en rent antireligiös uppfattning av tillvaron och å andra sidan nu kommer med en motion, som slutar med ett yrkande, vilket kan inge den föreställningen, att han på något sätt vill respektera eller vårda en kyrklig religiositets inflytande i samhällslivet, då har man rätt att påtala oklarheten, ja t. o. m. ifrågasätta något annat och betänkligare. Det är han, som gör sig skyldig till motsägelser och inkonsekvenser, ty det är han, som öppet, mångfaldiga gånger, i sina artiklar och i sina tal utslungat sitt »*ecrasez l'infâme*», »*krossa den skändliga*».

Samme man kommer nu och gör gällande i sin motion ett yrkande att kyrkomötets utlåtanderätt skall bibehållas! Jag tillåter mig fråga er, mina herrar: vem bär oärlighetens stämpel på sitt uppträdande, herr Engberg eller jag?

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Welin: Herr vice talman! Under den debatt, som ägt rum, förefaller det mig, som om de juridiska och formella spörsmålen hade kommit att spela en övervägande roll. Det har varit mera frågan om kyrkans mer eller mindre sidoordnade ställning till en del statsinstitutioner som varit det avgörande för vars

*Äny. ändrad
tydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.*

(Forts.)

och ens ställningstagande och domslut i denna fråga, och det tycks således mindre ha varit rent sakliga synpunkter, som fått göra sig gällande.

För min del skulle jag vilja säga, att om kyrkomötet skall anses hava en bestämd och viktig uppgift att fylla i samhället, och så vitt den vetorätt, som det en gång fått, kan ha någon betydelse, så låt då kyrkomötet fortfarande begagna sig av denna vetorätt. När det talats här så mycket om kyrkans ställning i förhållande till staten och huruvida kyrkan skall kunna tillvarataga de intressen, som särskilt representeras inom det kyrkliga samfund, som vi kalla statskyrkan, detta uttryck må sedermera vara det språkligt och juridiskt lämpligaste och riktigaste eller icke. Jag kan icke finna, att frågan, huruvida kyrkomötet utgör en ersättning för att kyrkan förlorade sin gamla representation genom prästeståndet, har någon avgörande betydelse härvidlag. Även om det är så, att kyrkomötet kom att ersätta det gamla prästeståndet, så är det självklart, att om det ingick i överenskommelsen, att ett kyrkomöte med vetorätt skulle finnas till som ersättning, så böra väl också statsmakterna bibehålla denna anordning, så länge icke kyrkomötet förverkat sin rätt.

Nu diskuterar man, huruvida kyrkomötet begagnat sin vetorätt på sådant sätt, att man kan säga, att det därigenom också förverkat den rätt, som det en gång fick sig tillerkänd. För min del får jag säga, att jag ansluter mig till den meningen, att kyrkomötet visst icke så har försyndat sig, att det nu i denna jag bör träffas av den domen av riksdagen, att det skall berövas den vetorätt, som det en gång fått och som det enligt min mening alldeles icke på sådant sätt utnyttjat, att det skadat vare sig statens eller kyrkans intressen, snarare tvärtom.

Det förefaller mig, som om denna motion och hela denna fråga kommit upp i en olämplig tid så till vida, som det f. n. gör sig en andlig livaktighet på ett särskilt sätt gällande inom kyrkan. Kyrkan själv är, på många håll åtminstone, ganska angelägen om att det sker en demokratisering inom densamma. Det demokratiska skede, som vi kommit in i, måste mer och mer komma att göra sig gällande även på en hel del andra områden än de rent politiska och kyrkan är förvisso beredd att i flera avseenden ta konsekvenserna av detta. För övrigt har ju riksdagen nu i år redan uttalat sig för en utredning om lekmännens större inflytande vid valen till kyrkomötet, och jag vet alldeles särskilt, att inom kyrkliga kretsar planer och tankar äro uppe, som gå ut på att lekmännen

skola få ett än större inflytande i fråga om kyrkomötets sammansättning av valen till detsamma, än vad som tänktes, när riksdagen debatterade denna fråga. Härigenom skulle kyrkomötet vinna en större livaktighet och förvärva sig en större anpassningsförmåga med hänsyn till den demokratiska utvecklingen. Att just då sätta krokben för kyrkomötet och söka beröva detsamma det inflytande och den maktställning det hittills haft, synes mig icke vara på sin plats. Det förefaller mig snarare, som om det kunde vara tal om att ge kyrkomötet ett större inflytande, icke så, menar jag, att man skulle ge det vetorätt i ett större antal frågor, än det nu har, men så, att man skulle lämna kyrkomötet en större självständighet i fråga om en del uppgifter, såsom också herr Hallén i sin reservation framhåller, då han i sista punkten i denna reservation talar om, att kyrkomötet bör i vissa rent kyrkliga frågor, erhålla en fortsatt medbestämmanderätt eller — där dessa ej direkt beröra det borgerliga samhället — lämpligen kunna behandla dem ensamt, såsom fallet redan nu är med vissa frågor av kyrklig natur. Reservanten framkastar sålunda här den tanken, att kyrkomötet inom vissa gränser skulle få ett ännu större inflytande, att det skulle få möjlighet att handlägga en hel del frågor, som detsamma hittills på grund av gällande bestämmelser icke haft tillfälle att handlägga. Jag förmodar att reservanten i det fallet tänkt på en del sociala frågor. Man skulle kunna tänka sig att kyrkomötet utvecklades i den riktningen att det finge tillfälle att med beslutanderätt handlägga t. ex. en del ärenden, som nu äro föremål för behandling av kyrkans diakonistyrelse. Denna styrelse har nu en jämförelsevis liten möjlighet att utöva den verksamhet som den åsyftar på grund därav, att den icke har den officiella ställning, som den borde intaga, och som den skulle få, om den hade att stödja sin verksamhet på av kyrkomötet fattade beslut. Med ett sådant stöd skulle diakonistyrelsen äga större möjlighet att icke blott uppgöra planerna för ny verksamhet, utan även att kraftigt fullfölja de uppgifter, som redan blivit upptagna. Diakonistyrelsen kan nu emellertid icke verka i större utsträckning, så länge den icke har kyrkomötet att stödja sig till, ett kyrkomöte som har möjlighet att självt besluta i de angelägenheter, som diakonistyrelsen eller andra liknande institutioner kunde taga upp till behandling.

Ja, herr vice talman, på grund av vad jag nu anfört får jag för min del ansluta mig till den reservation, som avgivits av herr Clason m. fl., och yrkar sålunda bifall till densamma.

Herr Lindman: Det långa anförande, som herr Engberg här hade, skall jag icke upptaga till bemötande i alla dess delar, och för övrigt skall jag endast helt kortfattat söka bemöta det i de stycken, som särskilt uppkallat mig.

Jag fäste mig särskilt vid det sista i herr Engbergs yttrande, när han säger, att herr Lindman och herr Forssell och deras meningfränder få icke ta något patent på sedlighet och religion och

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 reg.
ringsformen.
(Forts.)

*Äny. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

arbeta för det. Nej, det är klart, att det få vi ej göra — herr Engberg förklarade ju själv, att han icke syftade åt att avskaffa de religiösa värdena. Men en sak äro vi väl berättigade till och det är den fria kritiken i fråga om vad som från andra håll göres gällande, och i det fallet vill jag utöva denna kritik även mot herr Engberg och även med risk att kanske av honom icke så välvilligt uppfattas.

När man uppträder i sådana frågor som denna på det sätt som herr Engberg, så kan jag inte förstå annat, än att man arbetar i motsatt riktning mot vad herr Engberg ville framhålla i slutet av sitt anförande, nämligen att han icke ville vara med om att avskaffa de religiösa värdena. Ja, men herr Engbergs hela motion är ju att betrakta som ett förberedande steg till att avskaffa kyrkomötet och naturligtvis därmed också åstadkomma kyrkans definitiva skiljande från staten, det ligger bakom det hela, det kommer man icke ifrån. Och anser man, att något sådant icke är ägnat att främja de religiösa värdena, så måste man opponera sig emot denna motion och hela den tankegång, som herr Engberg här förfäktat. Motionen avser helt enkelt att undergräva kyrkans ställning, det torde kunna fastslås.

Jag har läst herr Engbergs motion och gjort mig den frågan, då jag läste denna motion, huruvida verkligen denna långa motivering är hållen objektivt, utgör en fullkomligt objektiv redogörelse. Jag har icke haft tid och är icke heller tillräckligt kompetent att undersöka den saken närmare, men jag har dock funnit, att det finns vissa underlåtenhetssynder i denna objektivitet, som äro att lägga herr Engberg till last. När man t. ex. kommer in på den frågan, huruvida kyrkomötets införande är att betrakta som ett vederlag för prästeståndets avskaffande vid representationsreformen, så vill jag säga, att tanken på ett kyrkomöte, det var något, som uppstått mycket lång tid förut; önskningarna angående ett kyrkomöte framkommo redan på 1500-talet, på Gustaf Vasas tid, och då var det väl icke tal om någon representationsreform. Dessa önskingar framträdde många gånger att få ett kyrkomöte, som kunde sammanhålla arbetet i kyrkliga ting. Och att det sedermera icke lyckades för dem, som önskade att få detta genomfört, förrän på 1860-talet, ja, det berodde därpå, att intresset icke var tillräckligt starkt, eller rättare sagt att motståndet var så starkt, att man icke kunde det. Det är nog riktigt, att när tanken slutligen förverkligades, skedde det i samband med representationsreformen. Men om nu herr Engberg har den uppfattningen, att det var den och icke något annat, som skapade fram instiftandet av ett kyrkomöte, då frågar jag: om det kom såsom en ren ersättning för prästeståndets avskaffande, är det då alldeles fullt riktigt och lojalt, om jag så får säga, av svenska riksdagen att avskaffa dess vetorätt, alltså av samma institution, som själv kom till genom denna samma representationsförändring? Jag har den uppfattningen, att man i alla fall skulle kunna ha anledning att känna sig litet illa till mods att vidtaga en sådan åt-

gärd, när man hyser den åsikten, att detta kom till såsom ett vederlag eller en ren ersättning. Emellertid är det nog så, att det var icke bara representationsförändringen, som förorsakade kyrkomötets tillkomst, utan det var en gamal tanke som togs upp, en tanke, som hade varit framme förut.

Utskottets betänkande vilar på den förutsättningen, att kyrkan icke är någonting annat än staten i en religiös funktion, och utskottet säger i sitt betänkande: »lika orimligt är det enligt utskottets uppfattning, att de lagar, som reglera statskyrkans organisation och verksamhet, skola stiftas av andra organer än dem, vilka det tillkommer att meddela dylika föreskrifter med avseende å övriga statsinstitutioner». Det har också herr Engberg kört med i sitt anförande här. Han vill jämställa statskyrkan med vilken annan gren av statens funktioner eller verksamhet som helst. Men detta är en uppfattning, som jag för min del anser icke hållbar; ty i det fallet intager statskyrkan en särställning ifrån övriga statens funktioner. Man kan icke säga, att områdena för statens och kyrkans verksamhet täcka varandra, det ha de aldrig gjort, och detta gäller naturligtvis nu i större grad än förut. Detta resonemang är därför icke riktigt.

Och, för övrigt, mina herrar, om man drar ut konsekvenserna av detta, att statskyrkan helt enkelt skall vara en gren av statens verksamhet, vilken liksom alla andra skall behandlas av konung och riksdag, vad kommer man då till för besynnerliga slutsatser? Jo, till att här i riksdagens kamrar skulle behandlas sådana frågor, som beröras i kyrkolagen, bl. a. skulle jag endast vilja anföras sådant som predikande, gudstjänstens ordentliga förrättande, döpelse, nattvard o. s. v. Sådant skulle behandlas här i riksdagen och av personer, som kanske många gånger icke ha det allra ringaste intresse för dessa saker, ja kanske t. o. m. äro direkt fiendliga emot det. När en betydande mängd av svenska folket tillhör svenska statskyrkan, så vet jag icke riktigt, varför man skall tvinga dem till att låta sådana saker, som de omfatta med stort och levande intresse, på det sättet behandlas, då de nu ha rätt till särskild behandling uti en egen auktoritativ representation, nämligen i kyrkomötet. Det vore ju att gå baklänges, att föra händelserna tillbaka i sin utveckling.

Till år 1870 var föreskrivet i grundlagen, att en svensk riksdagsman skulle tillhöra den evangeliska kyrkan, det stadgandet borttogs för femtio år sedan och finnes icke längre. Men om så varit fallet, hade det varit någon rimligare befogethet i ett yrkande sådant som det av herr Engberg framställda, men nu synes den mig förefinnas i mycket mindre grad än förut. Kyrkolagen är ju för övrigt till största delen en lag, som innehåller bestämmelser om religiösa ting.

Vad den av herr Engberg åberopade Kjellénska statistiken beträffar, hade jag svårt att i hans anförande följa de siffror, som finnas i herr Kjelléns statistik. Men det kanske beror på att herr Eng-

Ang. ändrad lydelse av §§ 87 och 88 regeringsformen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.
(Forts.)

berg kompletterat dem efter den Kjellénska statistikens avslutande — den räcker fram till 1908, men jag tyckte, att herr Engberg talade om 1918. Men, mina herrar, det är att observera, att den Kjellénska statistiken omfattar alla sådana ärenden, där kyrkomötet begagnat sin vetorätt, sålunda, såsom även den ärade talarén anförde, också sådana, där konung och riksdag icke varit överens eller där man icke vet, huruvida de kommit att vara överens. Den omfattar således även en vetorätt emot förslag, som godkänts ensidigt av riksdagen eller framlagts för kyrkomötet av Kungl. Maj:t. När man ser på den statistikens siffror, så blir därför tankegången vilseledande, därför att den omfattar en hel grupp av ärenden, som icke alls kunna betraktas såsom sådana, där kyrkomötet begagnat sin vetorätt emot statsmakterna. I själva verket är det ställt på det sättet, att den vetorätt, som kyrkomötet äger, har använts i en mycket ringa omfattning. Den har egentligen använts allenast i några få frågor, som jag händelsevis här antecknat, men som jag icke skall besvara kamraren med att redogöra för. Må det vara nog sagt, att de äro icke av någon allvarligare och större betydelse, utan de äro ganska obetydliga.

Nu har emellertid kyrkan i kyrkomötet, det må ha tillkommit såsom sulagemang för prästeståndets avskaffande eller icke, en auktoritativ representation, och man vill naturligtvis icke finna sig uti att en sådan fortfarande får existera. Därför skall denna dess vetorätt tagas bort och ersättas med — som det heter — »utlåtande», om vilket den ärade talarén, herr Engberg, uttalade, att det är ju egentligen lika bra. Det kan man naturligtvis i själva verket icke mena, att det är lika bra men resultatet är, att det skall borttagas. Men vad blir då till äventyrs följden för svenska kyrkan, om denna dess representation borttages? Jo, den blir berövad ett medel till enighet och sammanhållning. Det blir således större möjlighet till åstadkommande av splittring i religiösa ting, och det tycka naturligtvis många är bra, under det jag och många med mig anse, att det tvärtom är en stor fördel, att det finnes ett sådant representativt organ som kyrkomötet.

Man förmenar naturligtvis, att det med detta skall gå samma väg, som herr Engbergs meningsfrände och medarbetare i hans tidning, herr Rydén, ville, att det skulle gå när han på kristendomsundervisningsens område, genom sin senast mycket beryktade reform, sökte arbeta på avskaffande av kristendomsundervisningen i skolan. Där är svaret: den ena vill bortskaffa för statskyrkan en mycket viktig funktion och den andra vill på skolans område borttaga, vad som måste anses såsom en utomordentligt viktig uppgift. Där ha herrar Engberg och Rydén gått hand i hand. Man vill med andra ord bit för bit undergräva kyrkans ställning. Men om inte en sådan representation som kyrkomötet finnes, förmenar jag, icke blott att man kunde riskera en splittring, som jag nyss talade om, utan även att det skulle leda mer och mer till avkristning av svenska folket.

Jag anser därför, att även de som tänka lika med herr Engberg, borde kunna inse, att det tvärtom är en fördel, att den svenska kyr-

kan har detta organ, genom vilket den har tillfälle att göra sina uttalanden. Och om man därvid kommer in på sådana förhållanden, som beröras uti kyrkolagen, vilka dock i stort sett äro av rent religiös natur, så är därmed icke något mycket förlorat, tvärtom det är vunnet. Jag vill fästa uppmärksamheten på att beträffande kyrkomötet och beträffande talet om att i kyrkolagen finnas ärenden av civilrättslig natur, De Geer yttrade i den proposition, som framlades vid representationsreformens genomförande, att man ansåg, det man måste behålla dessa ärenden vid en sådan behandling, som vi nu ha, därför att i kyrkolagen ingick det ärenden av civilrättslig natur; men om dessa icke varit där intagna, förmenade han, att kyrkomötet torde varit ensamt bestämmande och icke riksdagen. Det var de ord, som då uttalades, men vilka icke kunna återfinnas i den Engbergska historiken uti motionen.

Ang. ändrad lydelse av §§ 87 och 88 rege- ringsformen.
(Forts.)

Hela talet, herr talman, om att dessa frågor äro fullkomligt sammanfallande med statens angelägenheter, kan därför icke på något sätt bevisas, kan icke genom någon bindande bevisning fastslås. Det är en skillnad mellan de kyrkliga ärendena och de andra, och det är denna skillnad, vilken jag uppfattat såsom den allra viktigaste för de kyrkliga angelägenheterna, som dock i alla fall äro och förbli något annat än de världsliga.

Därför, herr talman, anser jag det icke blott icke rätt utan även icke klokt att avskaffa denna kyrkomötesinstitution, vilket naturligtvis här med skrivelsen egentligen åsyftas, och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Persson i Fritorp: Herr vice talman! Blott ett par ord. Under herr Engbergs anförande var jag ute ett ögonblick, och därunder har herr Engberg, enligt vad några kamrater i kammaren upplyst mig om, uppmanat mig att litet nämare granska vederbörande aktstycke, innan jag citerade något ur detsamma.

Herr Engberg läser påstått, att det citat, som jag uppläste ur hans motion hade herr Engberg själv hämtat ur en av herr Hedin vid 1885 års riksdag avgiven reservation.

Jag vill då säga, att vad jag citerade ur motionen var de första raderna i andra stycket på sid. 7 nedifrån i utskottetsutlåtandet, och jag vädjar till kammarens ledamöter, om man kan få fram, att det är en fortsättning på det citat ur herr Hedins reservation, som börjar på tredje stycket uppifrån på samma sida. Jag har icke till hands herr Engbergs motion i original, men jag har tills vidare all anledning förmoda, att utskottet rätt återgivit motionen. Jag tycker därför att den anmärkning, herr Engberg riktade mot mig, återfaller på honom själv; i ty att jag förmenar, att herr Engberg inte bör slarva, då han skriver motioner.

Herr Engberg: Herr vice talman! Det tjänar ingenting till att diskutera den *sista* frågan. Herr Persson i Fritorp kan kanske vara ursäktad, genom att i konstitutionsutskottets återgivande av min motion utskottet glömt att sätta citationstecken där den Hedinska

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

(Forts.)

reservationen slutar. Och med den ytliga läsning, som herr Persson i Fritorp ägnat motionen är det därför förklarligt, att det undgått hans uppmärksamhet, att de av honom återgivna orden tillhörde citatet ur herr Hedins reservation.

Men jag föranleddes begära ordet närmast med anledning av herr Lindmans anförande. Jag hade väntat, när han tog till utgångspunkt, att den redogörelse, jag lämnade i min motion, icke vore objektiv, att han skulle *bevisa* satsen. Han gjorde visserligen ett försök. Han gav sig in på vederlagsfrågan och förklarade, ja, hörde herrarna vad? Jo, att det är alldeles oriktigt, att kyrkomötet skulle vara ett vederlag för ständsrepresentationen. I stället vore saken den att kyrkomötet funnits redan på 1500-talet, vadan det icke vore riktigt att säga, att det var ett vederlag. Ja, herr Lindman, det kyrkomöte, som fanns på 1500-talet har ingenting att skaffa med *det* slags kyrkomöte, som kom till stånd 1863. Det förra var ett kyrkomöte av helt annan natur under helt andra förutsättningar, och tillfälligt sammankallat för bekännelsens skull. Det var först med representationsreformen, som vi fingo det kyrkomöte, som vi vanligen mena när vi tala om kyrkomötet, en kyrkomötesinstitution, byggd på en kyrkomötesförordning. Detta herr Lindmans försök att vederlägga vederlagsteorien går sålunda icke alls. För övrigt förvånar det mig, att herr Lindman på den punkten vill desavouera sina partikamrater, herrar Magnusson i Tumbult och Clason, av vilka åtminstone den senare borde för honom vara en statsrättslig auktoritet. Ty, såsom jag förut nämnt, voro dessa herrar ju 1910 fullt beredda att erkänna, att kyrkomötesinstitutionen var ett vederlag för prästeståndets avskaffande.

Men vidare: det var, herr Lindman, icke så mycket själva institutionen som sådan som fastmer den grundlagsfasta vetorätten som blev det verkliga vederlaget. Såsom jag även i min motion utvecklat lågo bakom kyrkoinstitutionens skapande även vissa ideella strömningar. Men lägg märke till, att mötets veto blev det pris, som 1865 års män till sist måste bjuda för att försäkra sig om prästernas bifall till ständsrepresentationens upphävande.

Nu säger herr Lindman vidare, att statskyrkan visst icke är en gren av statens verksamhet. Det var mycket intressant att höra. Kan herr Lindman då förklara, huru det kommer sig, att kyrkans funktionärer äro statens ämbetsmän, tillsatta och avlönade av staten, och ändå är den icke en gren av statens verksamhet? Staten finansierar kyrkans verksamhet, men denna är ändå icke en gren av statens verksamhet. Det finnes bestämmelser i allmänna lagen om hädelse och om religionsbrott över huvud taget, allt syftande på *kyrkans* läror. Men ändå är den enligt herr Lindman icke en gren av statens verksamhet.

Vad är då kyrkan enligt herr Lindman? Skulle den icke vara en gren av statens verksamhet, måste den vara ett fritt och självständigt samfund, men då få vi ju fram en frikyrka, och då blir således statens förhållande till den detsamma som dess förhållande till Waldenströmskyrkan, baptistkyrkan o. s. v. Men då misstänker jag, att

herr Bengtsson i Norup och herr Janson i Kungsör komma och säga: Då vilja vi, att staten skall finansiera även vår verksamhet och se till, att vi få predikanter tillsatta genom staten o. s. v. Ty är det så, som herr Lindman säger, att statskyrkan icke är en gren av statens verksamhet, då kommer man ut i det rent rosenrasande.

Ang. ändrad
lytelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Sedan avfyrade herr Lindman såsom sitt stora skrämskott: Vi skulle här i riksdagen få behandla alla möjliga saker, därest vi avskaffade detta veto. Har herr Lindman då icke reda på att det är föreskrivet i kyrkomötesförordningen, vad som skall behandlas på kyrkomöte? Här är det icke fråga om att ändra kyrkomötesförordningen, det är icke fråga om att röra ett jota i ärendenas fördelning mellan riksdag och kyrkomöte. Herr Lindmans påstående bottnar alltså antingen i en ren lapsus eller också i okunnighet om att det är kyrkomötesförordningen, som där är reglerande. Det sista tors jag icke förutsätta hos en gammal ärad ledamot av kyrkomötet, och då måste det således vara som en lapsus, som detta uttalande gjordes.

Herr Lindman sade vidare: »Tages vetot bort, berövas kyrkan ett medel till enighet och sammanhållning.» Tro det, den som vill! Skulle den omständigheten, att vi ändra uttrycket »samtycke» till »utlåtande» i regeringsformens 87 §, beröva kyrkan ett medel till enighet och sammanhållning? Herr Lindman bör ändå erinra sig, att på den tid, då man ville ha kyrkomötesinstitutionen skapad för att där få en egen representation, så var det just för att befrämja enighet och sammanhållning, men då fanns ännu icke någon tanke på att vetot därför skulle vara behöfligt, utan det kom sedan.

Nu säger herr Lindman vidare: Ja, men är det så, att vetot var ett vederlag, då får man lov att *hålla* det kontrakt, man ingått, i annat fall blir det obehagligt. Ja, herr Lindman, den invändningen skulle jag finna ganska plausibel, om icke en liten hake funnes, nämligen att högvärdiga prästeståndet icke alls behagade hålla det löfte, där det är fråga om. Det fick vetorätten som vederlag för att gå med på representationsreformen, men man vet, att det ingalunda var så, att prästerna för vederlagets skull gingo med på reformen. De togo vederlaget, men de tänkte ändå sätta sig på hasorna emot reformen. Och det behövdes helt andra medel för att få dem att falla undan. Så står det till med herr Lindmans historieskrivning på den punkten.

Herr Lindman slutade — och det förstod jag, att han skulle göra — med en allmän varning för »paret Engberg-Rydén». Tillåt mig säga, herr Lindman, att jag icke vill kvittera artigheten genom att varna för »paret Lindman-Forszell». Jag tror nämligen, att svenska folket tillräckligt länge genomskådat den sorts trafik, som består i att högerledningen inför förestående val blir rätt from och gudaktig, under det att den däremellan för en politik, som icke står i någon som helst samklang med denna gudaktighet. Jag förstår mycket väl, att herr Lindman är angelägen att söka göra troligt, att denna ändring i grundlagen skulle leda till statskyrkans avskaffande, och icke endast det utan också till religionens avskaffande. Jag konstaterar allt-

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.

(Forts.)

så — och det har ett visst intresse att göra den observationen — att enligt herr Lindmans uppfattning religionens vara eller icke vara här i landet hänger på om det finnes en statskyrkokoinstitution eller icke. Herr Lindman brukar ofta dundra mot statsdriften. Då vill jag säga honom, att finnes det ett område, där han framför allt borde ägna sin predikokunst åt att bekämpa statsdriften, är det på religionens område; och där lovar jag honom, att han skall få mitt understöd.

Jag ber, herr vice talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindman: Herr vice talman! Jag måste upptaga till bemötande något av vad herr Engberg yttrade. Jag skall emellertid icke besvara kammaren länge, ty det tycker jag knappast borde vara behöfligt.

Då herr Engberg talade om att man här begagnade sig av en olämplig polemisk metod, därför att han icke kunde förutsätta, att man skulle vara okunnig om en viss sak, att man skulle använda ett oärligt sätt i sin bevisföring och sin tankegång, får jag säga, att detta är uttalanden, som man icke borde behöva förvänta sig ifrån herr Engbergs sida. Vi kunna väl tala var och en för sin sak, utan att beskylla varandra för något sådant.

Dessutom, varför skall herr Engberg i detta sammanhang komma med det påståendet, att det är därför, att vi ha val i sommar, som man uttalar sig så? Det är väl icke jag, som har framfört motionen, det är ju herr Engberg, som har föranlett debatten, och om det kommer en motion, så behöver väl icke jag, endast därför att det händelsevis är val i landet, underlåta att uttala min mening för att icke bli beskylld av herr Engberg för valfiske. Kanske, då det kommer till kritan, att motionen har något att göra med valen. Då man ser den tankegång, som herr Engberg har, ledes man ju till att tro, att motionen icke bottnar djupare än i ett sådant valfiske. Jag vill icke säga, att jag tror det, men man kan ha rätt att uttala sig på sådant sätt, efter vad herr Engberg sade.

Sedan vill jag säga, att det ju icke är så lätt i en debatt att uppfatta, vad som säges, och därför skall jag icke göra någon anmärkning mot herr Engbergs sätt att uppfatta mig. Men då jag talade om kompensation o. s. v., visste jag nog, att det funnits kyrkomöten förut. Det, som herr Engberg erinrade om, var ju emellertid en helt annan sorts kyrkomöten. Jag sade, att frågan om instiftande av ett kyrkomöte — som sedan beslutades — var icke något, som framkom först då beslut därom fattades, utan frågan om instiftande av ett kyrkomöte var ett gammalt önskemål, och jag tillät mig erinra om att redan på Gustav Vasas tid fanns det en önskan om inrättande av ett kyrkomöte i auktoritativ ställning. Jag tillät mig också erinra om att det icke står talat om detta i den Engbergska motionen, vilken jag därför icke anser vara fullt så uttömmande, som den skulle ha varit, om även dessa moment stått där. Sedan tillkom kyrkomötet och vetorätten, och jag tillät mig också nämna i mitt anförande, att vetorätten kom fram som en ersättning i samband med representationsreformen. Den gjorde detta, därför att den drevs fram då. Den hade icke

kunnat drivas fram förut, men själva saken var icke frankkommen först då.

För övrigt vill jag blott tillägga, att när man begagnar sig av det sättet att tala, att man säger, att jag i mitt anförande sagt, att kyrkan icke är någon gren av statens verksamhet, borde man väl i alla fall fäst sig vid, att jag yttrade, att den icke är en gren av statens verksamhet, *som är likställd med vilken annan gren som helst av dess verksamhet.* Det var det jag nämnde, att det icke går an att jämnställa den med dessa. eftersom kyrkans verksamhet är något helt annat än statens i övrigt.

Ang. ändrad
lydelse av §§
87 och 88 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Herr F o r s s e l l: Herr vice talman! Det var ett par ord i herr Engbergs senaste anförande, som uppkallade mig till bemötande. Vad han yttrade där om »statsdriften på religionens område», det får icke passera utan en gensaga. Det måste här i detta sammanhang ges ett erkännande åt vad den svenska statskyrkan betytt för svenskt kulturliv och vilka insatser den svenska statskyrkans präster över hela landet gjort till höjande av den allmänna kulturnivån och av folkets levnadssätt i alla avseenden. Detta kan visserligen icke här tolkas i några få ord, men det är endast för att få en bestämd protest mot den hänfylla läggningen av herr Engbergs senaste anförande tecknad till protokollet, som jag velat yttra detta.

Häruti instämde herrar *Sommelius* och *Lindvall*.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den av herr Clason m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som ej vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Clason m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 91 ja mot 71 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 31 regeringsformen.

Ang. ändrad
lydelse av
§ 31 rege-
ringsformen.

Ang. ändrad
lydelse av
§ 31 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 299, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 31 regeringsformen.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor att med för en var röstande lika röst föreslå tre behöriga personer, då Konungen en av dem utnämne. På samma sätt förhållas med rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm.

Närmare bestämmelser om val för uppsättande av förslag till de tjänster, som nu sagts, meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande att förevarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick bifallas, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 31 regeringsformen:

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre behöriga personer. Varje röstberättigad äger en röst. Bland de föreslagna utnämner Konungen en till borgmästare.

Närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till borgmästaretjänst meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag; samt

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana bestämmelser, att val för upprättandet av förslag till besättande av rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm komme att förrättas av stadsfullmäktige.

Vid utlåtandet var likaväl fogad reservation av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, H. Gösta Andersson, Magnusson* i Tumhult, *Henrikson*, och *Nilsson* i Antnäs, vilka förklarar, att de ansett sig böra inom utskottet tillstyrka bifall till det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

Punkten 1).

Utskottets hemställan bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 2)*; och yttrade därvid:

Ang. ändrad
lydelse av
§ 31 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Herr H e n r i k s o n: Herr talman mina herrar! Som herrarna finna, har utskottet i denna fråga enhälligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Utskottsmajoriteten har emellertid gått något längre i så måtto, att den begärt en utredning och utarbetande av förslag till sådana bestämmelser, att val för upprättandet av förslag till besättande av rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm skulle komma att förrättas av stadsfullmäktige.

Mot detta förslag hava herr Clason m. fl. reserverat sig. Reservanterna anse, att upprättandet av förslag till rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm bör ske på samma sätt, som nu är fallet vid borgmästareval.

När jag för min del väger skälen för och emot reservationen, kan jag icke finna annat, än att reservanterna ha goda skäl för sin mening, så mycket mer som man icke hört någon som helst antydan från någon myndighet i Stockholm om det önskvärda i en ändring i den riktning, som utskottsmajoriteten föreslagit. Tvärtom hava Stockholms stadsfullmäktige den 3 januari 1910 med synnerlig enhällighet — 65 röster mot 2 — beslutat en hemställan, att all valrätt vid uppgörande av förslag till återbesättande av ledig borgmästare-, rådmans- och magistratssekreteraresyssla skulle helt upphöra.

Skulle vi nu överflytta förslagsrätten till stadsfullmäktige, så skulle detta helt naturligt innebära, att dessa val bleve politiska och således komme att gå efter partigränser. Att detta icke skulle kunna undvikas, därpå har man nyligen i Stockholms stadsfullmäktige haft ett eklatant bevis.

Då jag anser detta vara en olycklig politik, och jag hellre skulle vilja biträda stadsfullmäktiges önskan om avskaffande av dessa val, har jag icke kunnat följa utskottet utan anslutit mig till reservationen till vilken jag, herr vice talman, ber att få yrka bifall.

Herr F o r s s e l l: Herr vice talman, mina herrar! Som herrarna finna, har utskottet i punkt 2) hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:tt måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:tt låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana bestämmelser, att val för upprättandet av förslag till besättande av rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm komma att förrättas av statsfullmäktige.

Nu hava emellertid reservanterna i sin motivering påpekat vådorna av denna av utskottet förordade anordning och ha särskilt erinrat om, att Stockholms stadsfullmäktige den 3 januari 1910 beslutat en hemställan, att all valrätt vid uppgörande av förslag till återbesättande av ledig borgmästare-, rådmans- och magistratssekreteraresyssla skulle upphöra.

Reservanterna hava emellertid icke kunnat sträcka sina förhoppningar så långt som till att dessa synpunkter skulle bliva omsatta i riksdagsbeslut. Den debatt, som förevarit i första kammaren, har emellertid visat, att det uppstått ett ganska starkt missnöje mot den

Ang. ändrad
lydelse av
§ 31 rege-
ringsformen.
(Forts.)

lydelse av punkt 2), som utskottet föreslagit, och i voteringen i första kammaren beslöt denna kammare att frångå innehållet i punkt 2) och anslöt sig i stället till ett i kammaren framställt yrkande av denna lydelse: »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke den Stockholms stads invånare tillkommande rätten att upprätta förslag till återbesättande av ledig rådmans- och magistratssekreteraresyssla kunde upphöra.»

Jag ber, herr vice talman, att få framställa det yrkandet, att punkt 2) i utskottets förslag måtte utbytas mot det här upplästa yrkandet.

Herr J a n s o n i Kungsör: Herr vice talman! Jag skall endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr A n d e r s s o n i Igelboda: Herr vice talman, mina her rar! Som frågan för närvarande ligger, skall jag icke yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt, ehuru jag icke kan se annat, än att det vore den lyckligaste lösningen av frågan. Då nu emel lertid första kammaren fattat sitt beslut i överensstämmelse med det yrkande, som nyss gjordes av herr Forssell, torde det icke vara lämpligt, att andra kammaren fattar ett annat beslut, ty då skulle, såvitt jag förstår, hela frågan om en utredning förfalla.

Ser man på den bilaga, som återfinnes på sista sidan i utskot- tes utlåtande, måste man säga sig, att det icke är tillfredsställande, som det för närvarande är ställt med upprättandet av förslag till dessa befattningar. Vi se ju där, att endast ett litet fåtal av den stora valmanskåren deltagit i dessa val, och det är därför möjligt för en person, som önskar en sådan befattning, att mönstra upp några av sina närmaste vänner och på det sättet erhålla den majo- ritet, som erfordras för att bli placerad i första förslagsrummet.

Någon ändring härutinnan måste anses önskvärd, och då jag icke kan se annat, än att det förslag, som herr Forssell gjort, också ger en möjlighet för Kungl. Maj:t att taga hänsyn även till de önske- mål, som framhållits av utskottet, nämligen att stadsfullmäktige skulle få uppgöra förslag till dessa befattningar, så tror jag, att man gott kan förena sig i detta yrkande, och att andra kammaren sålunda lämpligen bör fatta sitt beslut i överensstämmelse med det beslut, som första kammaren redan fattat.

Jag kan icke i uttrycket »Stockholms stads invånare» inlägga begreppet Stockholms stads invånares representanter, utan tror det blir möjligt att överföra förslagsrätten på deras representanter eller på stadsfullmäktige.

Mot denna lösning av frågan kunna ju göras invändningar, och om det blir möjligt att under utredningen finna en lämpligare form för upprättandet av förslagen, så lär väl ingen sätta sig däremot.

Jag ber alltså herr vice talman att få hemställa om bifall till herr Forssells yrkande.

Herr Leander: Herr vice talman! Jag har icke deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, men hade jag gjort det, skulle jag icke ha kunnat vara med om att giva skrivelseförslaget en så kategorisk form, som skett i utskottets hemställan under punkt 2.

Att det behövs en ändring i fråga om rådmansvalen i Stockholm, det är alldeles uppenbart. Det visar den statistik, utskottet bifogat sitt betänkande. Reservanterna tro visserligen, att om stadsfullmäktige här i Stockholm skulle upprätta förslag, skulle detta medföra, att även åt dessa val skulle givas en partipolitisk prägel, vilket reservanterna anse skulle vara synnerligen olämpligt. Men jag menar, att, som det nu är, kan en liten klick politiskt intresserade personer upprätta förslag till ett rådmansval på sådant sätt, att det icke kan lända stadens invånare i övrigt till någon frömma, utan just här finnes det nu möjligheter för att driva partipolitik som ingen annorstädes. När t. ex. av över 50,000 effektivt röstberättigade endast 32 deltaga i ett val, då är det naturligtvis uppenbart, att denna lilla klick kan driva igenom val av de personer, som den önskar, även om dessa icke äro lämpliga.

Emellertid har ju nu första kammaren mjukat upp detta skrivelseförslag i någon mån, och därför skall jag be, herr vice talman, att få ansluta mig till herr Forssells yrkande.

Jag vill också tillägga, att redan i punkt 1) hade ett yrkande bort framställas om bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Det försumrades, men det kan man väl alltid rätta till vid en blivande sammanjämkning. Första kammaren har ju tagit Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, och denna kammare fattade ju nyss beslut om att taga utskottets förslag, men detta bör ju icke kunna hindra, att en sammanjämkning härvidlag äger rum, och om det nu blir samstämmighet i andra punkten, kommer man i allt fall till något resultat.

Med hänsyn härtill skall jag be att få biträda herr Forssells yrkande, och hoppas nu, att kammaren skall gå med på detta.

Efter härmed slutad överläggning gav herr vice talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag å berörda hemställan samt 3:o) bifall till det förslag, som under överläggningen framstälts av herr Forssell; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 7.

Härefter föredrogos vart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 21 och 22 riksdagsordningen; och

statsutskottets utlåtande, nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts

*Ang. ändrad
lydelse av
§ 31 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

framställningar angående höjande av andra huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.*

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående partiell löneförbättring för häradshövdingarna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 334, hade Kungl. Maj:t framlagt förslag angående delning av Gästriklands och Västerbottens södra domsagor samt till partiell löneförbättring för häradshövdingarna i riket m. m.

I sammanhang med förenämnda proposition hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 149 av herr *Lindhagen*;

nr 268 av herr *Pers*; och

nr 293 av herr *Schlyter*; samt

inom andra kammaren:

nr 127 av herr *Bärg*.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till herrar *Pers*, *Schlyters* och *Bärgs* ovanberörda motioner, de båda sistnämnda i vad de avsåge ifrågasatt delning av Gästriklands domsaga och Västerbottens södra domsaga, avslå Kungl. Maj:ts i sådant hänseende framställda förslag,

b) bestämma, att från och med år 1921 tjänstgöringspenningarna skulle utgå i Marks domsaga med 2,500 kronor och i Borås domsaga med 1,800 kronor för år,

c) medgiva, att under tiden från och med den 1 juli 1920 till och med år 1923 finge från det under andra huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter utgå till tillförordnad brottmålsdomare i Norrbottens län ersättning för rannsakingar med häktade i enlighet med, där särskilda omständigheter ej föranledde annat, följande grunder, nämligen dels ett årligt arvode av 3,000 kronor, dels 50 kronor för varje av brottmålsdomaren för sådan rannsaking hållet urtima ting eller extra sammanträde under lagtima ting, dels resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente eller enligt den klass, som i blivande resereglemente kunde komma att bestämmas för häradshövding, dock med iakttagande att dagtraktamente ej finge beräknas för dygn, varunder förrättning ägt rum, dels ock för varje av brottmålsdomaren handlagt rannsakingsmål traktamente för två expeditonsdagar efter 25 kronor för varje dag,

d) bestämma, att såsom pensionsunderlag för häradshövding skulle från och med den 1 januari 1921 gälla ett belopp av 5,600 kronor,

e) under andra huvudtiteln bevilja

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna*

*m. m.
(Forts.)*

1) till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning, i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som funnes upptagna i en av Kungl. Maj:t utfärdad stadga i ämnet med de ändringar i samma stadga som kunde föranledas av vissa av chefen för justitiedepartementet i ärendet väckta förslag jämte vad utskottet i ämnet anfört, å extra stat för år 1921 ett förslagsanslag å 440,000 kronor.

2) för möjliggörande av tillämpning i vissa delar redan från och med den 1 juli 1920 av nyssnämnda ändringar i berörda stadga på 1920 års tilläggsstat till förstärkning av det å extra stat för år 1920 beviljade förslagsanslaget till nyss omförmälda ändamål ett förslagsanslag, högst 75,000 kronor.

3) till partiell löneförbättring för häradshövdingarna och bestridande av vissa resekostnadsbidrag till sådana befattningshavare, allt i enlighet med av departementschefen förordade grunder samt med iakttagande av vad utskottet anfört beträffande dels skyldighet för häradshövding att hålla kansli tillgängligt för allmänheten å tid, som i 9 § av domsagostadgan angåves, samt å ort, som av Kungl. Maj:t bestämdes, dels ock jämkning i vissa fall av löneförbättringens belopp, på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst 336,100 kronor, och

4) till samma ändamål på 1920 års tilläggsstat ett förslagsanslag, högst 336,100 kronor.

II) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning rörande frågan, huruvida sportelsystemet såsom avlöningsform för domare lämpligen borde avskaffas eller under nuvarande förhållanden bibehållas, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas,

III) att herr Schlyters motion, i vad den avsåge andra ämnen än delning av Gästriklands domsaga och Västerbottens södra domsaga samt sportelsystemets avskaffande, måtte anses besvarad genom vad utskottet hemställt i punkterna I och II, samt

IV) att herr Lindhagens ovanberörda motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Kvarnzelius, Lamm, Bergqvist, F. L. Lindqvist, P. M. Olsson, Jönsson* i Revinge, *Söderhielm* och *Torgén*.

Punkten I.

Uti ovanberörda vid utlåtandet fogade reservation hade herr *Kvarnzelius m. fl.* förklarat sig anse, att utskottet bort under Ia) hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts proposition, i vad den avsåge delning av nedannämnda domsagor och med avslag

Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hövdingarna
m. m.
(Forts.)

å herrar Pers, Schlyters och Bärge's ovanberörda motioner, de båda sistnämnda såvitt de rörde sådan delning, för möjliggörande av delning ej mindre av Gästriklands domsaga sålunda, att domsagans östra tingslag jämte Österfärnebo socken av västra tingslaget bildade en domsaga, benämnd Gästriklands östra domsaga och västra tingslaget utom nyssnämnda socken bildar en domsaga kallad Gästriklands västra domsaga, än även av Västerbottens södra domsaga sålunda att Umeå tingslag med undantag av den del av Hörnefors socken, som nu hörde till detta tingslag, bildade en domsaga, benämnd Umeå domsaga, samt återstående delen av domsagan bildade en domsaga med bibehållande av den nuvarande domsagans namn, i 1921 års riksstat höja det under andra huvudtiteln uppförda ordinarie anslaget till Svea hovrätt med därunder lydande justitiestat från dess nuvarande belopp 947,087 kronor med 10,100 kronor till 957,187 kronor, därav bestämt anslag 952,187 kronor och förslagsanslag 5,000 kronor, ävensom fastställa avlöningsförmånerna för en var av härads-hövdingarna i de föreslagna fyra nya domsagorna sålunda:

lön	kronor 4,500	
tjänstgöringspenningar	» 1,500	6,000.

Sedan *mom. a)* föredragits yttrade:

Herr Jönsson i Revinge : Herr talman, mina herrar! Statsutskottet har i fråga om regleringen av härads-hövdingarnas löner varit fullkomligt enhälligt, och det finnes endast på en punkt antecknat en reservation av herr Kvarnzelius m. fl., i vilken påyrkas bifall till Kungl. Maj:ts förslag jämväl i fråga om delningen av Gästriklands och Västerbottens södra domsagor. Statsutskottet har — och detta huvudsakligen på grund av de skäl, som anförts av processkommissionen — icke velat vara med på denna delning, enär det ansett, att åtgärden skulle föregripa den kommande stora processreformen. Nu har man ju svårt att förstå, varför utökandet av domsagornas antal med två skulle verka i så hög grad förryckande på processreformen, då vi redan ha 123 härads-hövdingar och dessutom 91 borgmästare, d. v. s. 214 befattningshavare, medan man ju efter reformen skulle få, beräknas det, endast 110 härads-hövdingar. Då synes det mig, som om det skulle gå åtminstone i det närmaste lika lätt att av 216 befattningshavare göra 110 som att göra det av 214.

Utskottet har emellertid ansett denna domsagodelning överflödig, i trots av att det erkänt, att göromålen i dessa domsagor äro av den mängd och beskaffenhet, att de svårligen låta sig nöjaktigt sköta med nuvarande anordning. Men så har Kungl. Maj:it föreslagit, att man i en hel del arbetstygda domsagor skall inrätta biträdande domare, och utskottet förmenar, att man då kunde även i dessa domsagor — av vilka Gästriklands är den folkrikaste i riket med nära 71,000 invånare — reda sig med en biträdande domare. En domsaga på 71,000 invånare, som Gästriklands, måste ju dock

anses så onaturligt stor, att även om man kan utgå ifrån, att vi skola få en processreform inom en icke allt för avlägsen tid — dagen för den vet förmodligen ingen, icke ens processkommisionen själv — synes det mig, att man får räkna ned förhållandena, sådana de nu äro, och då vill jag för min del göra gällande med ledning av den utredning, som verkstälts av vederbörande myndigheter, att speciellt förhållandena i Gästriklands domsaga äro sådana, att man bör skrida till delning av domsagan. Ty visserligen kan det resoneras som herr Schlyter gör i sin motion, att om man får en biträdande domare, skall den ordinarie häradshövdingen kunna syssla huvudsakligen med de större ärendena och överlämna åt den biträdande domaren att sköta alla småärenden, protokollslösen, stämpelbeläggning och vad därmed sammanhör. Men nu är det så, att häradshövdingarnas löneinkomster i hög grad äro beroende av skötseln av alla dessa småprotokollsärenden. och det är ju alldeles klart, att då så är förhållandet, kommer häradshövdingen att ägna en ganska stor del av sin tid just åt dessa småärenden. Det vore för mycket begärt, om han icke så gjorde, då det ekonomiska resultatet av hans domsagotjänst är i hög grad beroende just av dessa ärenden.

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.*

(Forts.)

På den grund tror jag, man icke bör räkna med att häradshövdingarna i allmänhet skola låta dessa ärenden skötas, bäst de kunna, och uteslutande ägna sig åt de verkliga stora målen. Nu ha ju alla myndigheter, som yttrat sig i detta ärende, såväl länsstyrelserna som hovrätten och justitiebudsmanen, samt även ordsbefolkningen tillstyrkt delningen.

Ifrån kostnadssynpunkt spelar det ganska liten roll, om det göres en delning eller ej. Vid frågans behandling erkändes ju för övrigt av herr Pers, vilken såsom medlem av kommittén motsatt sig delningen, att det från kostnadssynpunkt spelar mycket liten roll, med delning eller icke. Det blir här huvudsakligen fråga om skillnaden i avlöning. Den biträdande domaren skall ha 4.000 kronors lön, och den ordinarie häradshövdingen skall ha minst 11,000 kronor. Ty det är klart, att om man icke delar en stor arbetstyngd domsaga, kansliet måste vara vida större än om man delar den samma.

Det har uttalats starka tvivelsmål av domhavanden, huruvida man kunde få *andra* notarier som toge anställning på domsagan.

Det huvudsakliga skälet för att jag för min del vill gå med på en delning, är emellertid omtanken om de rättssökande. Ty det kan ju gå naturligtvis och kanske ganska lätt i många fall att i södra Sverige få biträdande domare med ganska höga kvalifikationer. Men jag är övertygad, att det är betydligt svårare att få en sådan t. ex. uppe i Umeå. Inrättas däremot en häradshövdingssyssla, är det alldeles klart, att man för denna befattning kan få en högt kvalificerad person till gagn för de rättssökande. Men man kan garantera för att, även om man inrättar biträdande domaressyssla uppe i Umeå, man verkligen får en kvalificerad person på den

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.
(Forts.)*

posten. Ty lönen är ganska litet lockande, och läget så långt upp i norr verkar ej lockande på eventuella aspiranter på dylik befattning. Härtill komma ju de kolossala avstånden däruppe i Västerbotten, som utjort ett av skälen, varför Kungl. Maj:t föreslagit jämväl denna domsaga till delning, som ej hör till de folkrikaste. Det är sju domsagor, som äro folkrikare.

Den enda myndighet, som uttalat sig mot en delning, är processkommissionen. Så har ju förstas kommunalstämman i Bjurholm uttalat sig mot delningen och detta på den grund, att man ej vill åsamka kostnader för det allmänna. Jag trodde, när jag läste denna passus ur protokollet vid Bjurholms kommunalstämma, att man menade, att det var befolkningen däruppe i domsagan, som skulle åsamkas dessa kostnader, ty det hade varit rimligt, om man gjort invändning av sådan anledning. Men jag fick sedermera till min förvåning höra, att det skulle vara omtanke för statens utgifter för delningen. Det vill säga, staten vill förbättra rättsväsendet däruppe, men Bjurholms kommunalstämma motsätter sig, enär det kostar pengar för staten. Bjurholmare torde sålunda vara de första norrlänningar, som hava lagt just den synpunkten på ett anslag ifrån statens sida. I allmänhet bruka de ju icke säga nej, när det gäller ett främjande av deras intressen däruppe, utan tvärtom begära i allmänhet, att staten skall bistå dem på alla sätt. Dock yttrar sig Bjurholms kommunalstämma icke alls i fråga om det gagneliga för de rättssökande däruppe eller försöka göra gällande att delningen icke skulle vara till gagn. Det är nämligen så, att det i domsagan finnes flera tingshus, varför man slipper bygga något nytt sådant. Man har här alltså uteslutande sett på frågan ur synpunkten av att staten slipper vidkännas ökade utgifter för rättsskipningen i Västerbotten och vi får naturligtvis vara Bjurhomsborna tacksamma för deras omtänksamhet om statens finanser. Jag tror dock att vi böra återgälda detta ädelmod från deras sida däruppe med att nu besluta i enlighet med regeringens förslag, varigenom två domarekanslier åstadkommas med därav följande fördelar för de rättssökande däruppe.

Nu har ju herr Schlyter i sin motion gjort upp en statistik, med vilken han vill ådagalägga, att det är komplett onödigt att dela dessa båda domsagor, ty det finns andra, som hava minst lika många ärenden och till och med flera, vilka icke äro föreslagna till delning. Men herr Schlyter har uraktlåtit att medtaga alla ägodelningsrättsärenden, jag vet icke av vilken anledning. Det är dock en kommission, jordstyckningskommissionen, som arbetar just med dessa ägodelningar, och den har synnerligen livligt tillstyrkt, att man skall skrida till ifrågakvarande domsagors delning just ur synpunkten av att då kan ordnas bättre med hemmansklyvningarna däruppe. Västerbottens södra domsaga är ju en domsaga, som mycket hastigt går framåt i folkmängd, och det torde vara så att även ur synpunkten av folkmängdssiffran en delning torde vara motiverad.

På dessa grunder och på alla övriga, som äro anförda i den kungl. propositionen, och de äro mångahanda, ber jag, herr vice tal-

man, att få yrka bifall till herr Kvamzelius' m. fl. reservation och till utskottets betänkande i övrigt.

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.*

(Forts.)

Herr Bäckström: Herr vice talman, mina herrar! Det kan ju förefalla ganska egendomligt, att jag, som bor i en av de domsagor, som här äro ifrågasatta att undergå delning, uppträder mot herr Jönsson i Revinge, som nyss talat för bifall till den reservation, som är vidfogad utskottets betänkande. Men den ståndpunkt, jag har intagit i denna fråga, är grundad på kännedom om förhållandena däruppe och därpå att jag har stått i förbindelse med dels nämndemän, som under en följd av år tjänstgjort inom domsagan, och dels befolkningen inom det tingslag, där jag bor.

Då jag är emot den föreslagna delningen av Västerbottens södra domsaga, vill jag säga, att den ståndpunkten delas av många, — och jag dristar säga, att jag är i gott sällskap — nämligen processkommissionen och domhavanden; jag vill endast nämna domhavanden i Södertörns domsaga, vilken domsaga är en av rikets mest krävande. Det är nämligen så, att denne domare uttalat den meningen, att man endast i alldeles särskilt tvingande undantagsfall bör gå med på delning av domsagor.

När jag intagit min ståndpunkt, har jag för det första sett saken ur rättsskipningssynpunkt. Jag tror, att det är till avgjord fördel, att domsagorna, där det är möjligt, hållas så stora som de hittills varit, så att man kan ha väl avlönade häradshövdingeposter. I de små och mindre givande domsagorna måste domarämbetet enligt min mening utgöra blott en övergångsplats för verkligt dugande jurister; sedan de en tid meriterat sig, söka de naturligtvis transport. I de stora domsagorna kunna naturligtvis inkomsterna bliva sådana, att häradshövdingeämbetet blir förmånligare än domareämbete i hovrätterna. Ju längre vi kunna komma i den riktningen, desto bättre, ty då kunna vi också i allt större och större utsträckning för domsagorna på landsbygden förvärva framstående och erfarna domare till och med från överrätterna.

Vidare är det icke minst viktigt, att den domare, som erhåller en domsaga, förblir så länge som möjligt i densamma, särskilt när det gäller Norrland med dess i mängt och mycket säregna förhållanden. Jag anser att det är en synnerlig lycka, om man får en domare, som så att säga växer in bland befolkningen, får rätt grepp på åskådningar och intressen bland densamma och sålunda också förstår att i varje fall med rätt syn bedöma vad som kommer inför hans avgörande, som ju ofta gäller ofantligt stora värden och intressen för dem, bland vilka han skall döma. Detta anser jag vara av så stor betydelse, att den fördel, som skulle ligga däri, att ting kunde hållas oftare i de nya domsagorna, icke väger så mycket. Det medges villigt och gärna, att det för allmänheten skulle vara av ett visst värde, om ting kunde hållas med inte alltför långa mellantider. Men detta kan vinnas, så vitt jag förstår, med bibehållande av de större domsagorna, om man inför biträdande domare och det sker en praktisk arbetsfördelning mellan häradshövdingen och hans biträde. Och det är väl också detta,

Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hövdingarna
m. m.

(Forts.)

som är meningen. I den riktningen tycker jag mig finna också processkommissionen går. I ett nyligen avgivet utlåtande från kommissionen talar den om, att biträdande domare böra tillsättas i mera svårskötta domsagor och att det då blir för häradshövdingen en väsentlig lättnad, i det att han får sköta de viktigaste domareuppgifterna och överlämna åt den biträdande domaren att handha en hel mängd ärenden, som äro av mera underordnad beskaffenhet. Jag tycker för min del, att detta är den enda praktiska och kloka vägen. Man invänder, att det skall vara svårt att få biträdande domare särskilt i Norrland, där de långa avstånden verka avskräckande. Men med den förbättring i fråga om avlöningen, som Kungl. Maj:ts proposition erbjuder, och i den mån en hel del kristidsorganisationer, som givit mycket väl avlönade befattningar åt yngre jurister, inte längre äro behöfliga, så tror jag, att vi också skola få kvalificerade jurister till de biträdande domarebefattningarna i Norrland.

För det andra ställer sig förslaget om domsagornas delning ganska oekonomiskt för staten, tycker jag. En delning av Västerbottens södra domsaga endast skulle medföra, såvitt jag förstår, en ökning i kostnaderna för statsverket på cirka 20.000 kronor, och detta även om det skulle bli en biträdande domare till hjälp för domhavanden i den odelade domsagan. Skulle riksdagen nu gå med på en delning, så vill jag, mina herrar, säga, att det för övrigt inte är fråga om bara denna utgiftspost. Ty det är bekant, att man redan på andra håll förarbetar och är redo att komma med framställningar om delning; så de ekonomiska konsekvenserna, som vi bruka tala om, lära nog framträda i långt större omfattning, än vad man nu i största hast kanske tror. Därför menar jag, att riksdagen bör vara försiktig att slå in på den av Kungl. Maj:it och reservanterna föreslagna vägen.

För det tredje måste en omreglering av domsagorna, sådan som här ifrågasatts, förefalla opåkallad just nu, då processkommissionen, som förarbetar en reform på detta område, nu fått påstötning att i möjligaste mån påskynda sitt arbete, så att resultatet snart må kunna framläggas. Varje delning av en domsaga — det dristar jag påstå gentemot herr Jönsson i Revinge — måste verka förryckande, när det gäller processreformens genomförande. Ty det gäller i själva verket inte bara en eller två domsagor, som nu äro ifrågasatta, utan om man går med på detta, så lära inte konsekvenserna — såsom jag nyss sagt — utebli från andra håll, där man också är inne på samma spår. Att gå med på ett bifall till förslaget om delning skulle också, anser jag, stå i strid emot vad riksdagen tidigare har uttalat. Och man skulle därigenom, enligt min mening, i oträngt mål tillskapa nya härads-hövdingebefattningar.

Vad nu särskilt beträffar delningen av Västerbottens södra domsaga, så har jag, som jag redan nämnt, stått i livlig förbindelse med dem, som äro intresserade av frågan i min hemort, och delningsförslaget har inte alls vunnit deras sympatier. Jag har funnit, att min ståndpunkt delas av den menighet, det här närmast gäller. Så t. ex. har Bjurholms sockens kommunalstämma, som på ett förberedande stadium blivit tillspord om sin mening i denna fråga, enhälligt förkla-

rat sig vara emot delningen, särskilt de poängterande de ökade kostnader, som delningen skulle medföra för statsverket. Jag är tacksam för herr Jönssons i Revinge erkännande, att detta var de första norrlänningar han funnit, som visat ett sadant intresse för statens finanser. Men det var verkligen så, att kommunalstämman tänkte på kostnaderna. och det gäller ju här, som jag redan sagt, inte bara det belopp, som nu står framför oss i utlåtandet, utan jag tror, att det kommer att gälla rätt så avsevärda summor i framtiden.

En var av häradsrätterna inom domsagan, nämligen häradsrätterna i Umeå, Nordmalings och Bjurholms samt Degerfors tingslag ha, vid sammanträde rörande delningsfrågan avgivit utlåtanden, som åtminstone jag inte kan tolka annat än såsom ett avböjande, fastän i mycket diplomatisk form. Ty när de tillspordes, om de ville vara med om delningen, så förklarade de sig sakna anledning att motsätta sig den föreslagna delningen av domsagan. Man kan väl inte vagare uttrycka sig, om man verkligen vill saken, men snarast vill man den väl inte, när man yttrar sig så. Och när man sedan hade ett gemensamt sammanträde med ombud från samtliga tingslag inom domsagan, så blev resultatet, att man antog enahanda uttalande.

Att man sålunda ställt sig avvisande till tanken på delning har inte, såsom man först trott, berott på att man där uppe bland befolkningen skulle befara, att det skulle bli högre skatter för att skaffa tingshus eller dylikt. Nej, sådana ha vi så väl i Umeå som i Degerfors och Nordmaling. Och inte heller har man tänkt på, att det skulle bli kostnader i övrigt för kanslierna. Ty alla äro ense om, att även om delningen kommer till stånd, så bli kanslierna på ett och samma ställe, nämligen i Umeå, och man kan då inte heller förstå, att det kan bli någon egentlig vinst med delningen, då också den nye domaren skulle bo, där den förutvarande bor, nämligen i Umeå.

Av allt detta är det tydligt, att ortsbefolkningen, som ser klart på denna sak, inte kan finna sig få några egentliga fördelar av en delning. Men det blir ju flera ting, säger man. Ja, vi ha nu tre ordinarie ting i vardera tingslaget och tre slutting på tiderna mitt emellan de ordinarie tingen. Å dessa slutting få föredragas alla möjliga ärenden av mera brädslande art, inteckningsärenden, konkursärenden och dylika, och då tycker man, att man är fullt betjänt med den ordning, man nu har. Dessutom äro inte de, som närmare intressera sig för detta, blinda för fördelen att få, såsom jag redan påpekat, häradsrättsposten besatt med en verkligt dugande domare och en domare, som man har utsikt att få behålla. Det är också bekant, vill jag nämna, att i den nu vakanta Västerbottens södra domsaga ha en del domare hört sig för angående inkomstmöjligheterna och delningsfrågan, och de ha ställt sig avvaktande för att se, hur härmed skulle ske. Blir det delning, så bli naturligtvis inkomsterna så väsentligt nedsatta, att de mera meriterade inte vilja binda sig. Andra ha kanske hört sig för i rakt motsatt syfte, nämligen sådana, som varit mindre meriterade och som tänkt, att de, om det blir delning, ha större utsikt att få befattningen. Ortsbefolkningen anser emellertid, att

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.
(Forts.)

dess intressen bäst gynnas genom att vid domsagan kunna binda och om möjligt för framtiden behålla en domare av högre kvalificerad art.

Jag tror, att allt som är ägnat att stärka en häradshövdingens ställning och inflytande, det är någonting, som vi skola vara rädda om och värna, och allt som kan i någon mån kringskära hans ställning, det skola vi inte gå med på, även om det kanske kan synas för tillfället ge vissa fördelar. Jag är alldeles övertygad, att den orsaksbefolkning, vars mening jag har uttalat, har sett alldeles sunt och riktigt på saken, och därför, herr vice talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr vice talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 9.

Herr *Jönsson* i Revinge avlämnade två motioner, nämligen:

nr 458, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 430, med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass; och

nr 459, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 432, med förslag till lag om ytterligare minskning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga av 1919 års klass.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,54 e. m.

In fidem
Per Cronvall.